

Riikka Sinokki

SIIRTOVÄEN ASUTTAMINEN JA HUOLTO KIURUVEDELLÄ 1948–1959

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja Etnologian laitos
Tekijä – Author Riikka Sinokki	
Työn nimi – Title Siirtoväen asuttaminen ja huolto Kiuruvedellä 1948–1959	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year helmikuu 2019	Sivumäärä – Number of pages 101
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä pro gradu -työssä tutkittiin Kiuruvedelle sijoitetun siirtoväen asuttamista ja huoltoa vuosien 1948–1959 välillä. Kiuruvedelle saapui reilut 1600 siirtoväkeen kuuluvaa henkilöä, suurin osa Suistamolta. Heille oli Kiuruvedeltä etsittävä uudet asuinpaikat sekä järjestettävä asianmukainen huolto tarpeen vaatiessa. Rauhaan palaaminen ei ollut ongelmatonta ja monesti yksilö joutui kohtaamaan haasteita toimiessaan virkakoneiston kanssa.</p> <p>Työn lähteenä käytettiin siirtoväen kortiston ja huoltoasiakirjojen ohella Kiuruveden asutustilarekistereitä sekä maatalouslaskelmia avaamaan siirtoväen asuttamiseen liittyviä kysymyksiä. Siirtoväen tilojen sijaintia havainnollistettiin tutkimuksessa kartallistamisen avulla. 1940-luvulle tultaessa parhaat peltomaat olivat jo pitkälti viljelyksessä, mutta tilaa oli silti löydettävä siirtoväen tiloille. Lopulta siirtoväen peltojen pienuutta kompensoitiin Kiuruvedellä laajoilla metsähehtaareilla. Entisiä karjalaiskylä ei pidetty yhdessä, mutta siirtoväen ryhmäasuminen näkyi silti paikkakunnalla.</p> <p>Siirtoväen huoltotoiminta loi omat ongelmansa, eivätkä kaikki avustuksia hakeneet niitä saaneet. Kaikkia apua tarvitsevia haluttiin auttaa, mutta rahaa ei ollut jakaa loputtomiin, niinpä avunhakijoita oli priorisoitava. Tämä johti avustusanomuksien hylkäämiseen tai maksamiseen harvakseltaan. Teemoittelun kautta erilaisia hylkäämisperusteita löytyi muutamia. Itse avustussummat olivat Kiuruvedellä pieniä eivätkä poikenneet muualla Suomessa maksetuista rahamääristä.</p> <p>Kiuruveden siirtoväelle jaetuista tiloista kylmiä tiloja oli vajaa puolet. Avustusten tarve oli suuri, koska talonväki ei päässyt pellon raivaamiselta ansiotöihin. Näille perheille maksettiin avustuksia lasten kautta, silloin kun tarve oli suurin. Kuitenkin avustusten tarve loppui 1950-luvulle tultaessa, mikä kertoo siirtoväen suhteellisen nopeasta ulkoisesta sopeutumisesta Kiuruvedelle.</p>	
Asiasanat – siirtoväki, asutustoiminta, huoltotoiminta, asutustilat, Kiuruvesi	
Säilytyspaikka – JYX julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
1.1 AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	3
1.2 RAJAUKSET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
1.3 ALKUPERÄISLÄHTEET.....	12
1.4 KÄSITTEET	16
1.5 TUTKIMUSMENETELMÄT	18
2. SIIRTOVÄKI KIURUVEDELLÄ	24
2.1 KIURUVEDELLE SAAPUNUT SIIRTOVÄKI.....	24
2.2 SIIRTOVÄEN SJOITTAMINEN KIURUVEDELLE.....	32
2.4 TILATYYPIT JA -KOOT	41
2.3 KYLMÄT TILAT KIURUVEDELLÄ.....	44
3. HUOLTOTOIMENPITEET KIURUVEDELLÄ	48
3.1 HUOLTOVIRANOMAISET JA -TEHTÄVÄT.....	49
3.2 KORVAUSLAIT	56
3.3 AVUSTUSTEN MÄÄRÄ JA MAKSAMINEN SIIRTOVÄELLE KIURUVEDELLÄ	58
3.4 HYLÄTYT HUOLTOANOMUKSET KIURUVEDELLÄ	73
4. PÄÄTÄNTÖ.....	84
LÄHTEET	90
LIITTEET	100

1. JOHDANTO

Suomen menetettyä alueita toisen maailmansodan seurauksena, reilut 420 000 ihmistä jäi ilman kotia ja oli asutettava uudelleen Kanta-Suomeen. Näistä suurin osa oli kotoisin Karjalasta ja nykyisen Suomen alueelle siirtyi lopulta kaiken kaikkiaan noin 407 000 karjalaista. Sodassa menetetyt alueet kattoivat n. 12 prosenttia koko Suomen pinta-alasta ja tästä peltoa oli n. 11 prosenttia.¹ Valtiovalta koetti asuttaa karjalaisen maatalousväestön, noin 230 000 henkeä, uudelleen Kanta-Suomen alueelle. Tavoitteena oli estää muualla Euroopassa näkyneet pakolaisleirit ja saada kodeistaan luopunut väestö nopeasti takaisin töihin. Euroopassa oli toisen maailmansodan seurauksena noin 30 miljoonaa pakolaista, suurin osa näistä saksalaisia, joiden piti sopeutua uuteen, pienempään Saksaan. Vuonna 1945 säädettyyn maanhankintalakiin kuului siirtoväen alueittainen sijoittaminen nykyisen Suomen alueelle.² Lain avulla suomalaisen siirtoväen tilanne sotien jälkeen oli erilainen, kuin muualla Euroopassa vastaavassa tilanteessa olevilla ihmisillä. Esimerkiksi Israelin valtion muodostuminen vuonna 1947 jätti jälkeensä noin miljoona pakolaista, joita ei vielä 1980-luvun alussakaan oltu saatu asutettua uusille alueille.³

Työssäni tutkin siirtoväen asuttamista ja huoltoa Kiuruvedellä vuosina 1948-1959. Pohjois-Savon luoteiskulmassa sijaitseva Kiuruveden kunta oli yksi monista alueista, jonne siirtoväkeä saapui mm. Raja-Karjalasta⁴, eritoten Suistamon alueelta. Asukkaita Kiuruvedellä oli ennen sotia reilut 13 000 ja kunta muodostui kahdesta alueesta. Pohjois-osa Kiuruveettä oli harvaanasuttua ja suurin osa kunnan asutuksesta keskittyi eteläpuolelle

¹ Hietanen 1982, 133; Roiko-Jokela 2004, 27.

² Waris 1952, 67; Hänninen 1988, 91; Kushner & Knox 2001, 10, 172; Kivimäki & Karonen 2017, 8-9.

³ Virolainen 1984, 18-19; Kananen 2010, 14.

⁴ Raja-Karjala käsittää pohjoisimman osan Laatokan Karjalasta.

järvien ympärille. Aikaisemmin on esitetty monenlaisia arvioita Kiuruvedelle saapuneen siirtoväen määrästä.⁵ Huovisen, joka on kirjoittanut Kiuruveden historiasta, mukaan asia voi olla selitettävissä erilaisilla tavoilla, joilla siirtoväen lapsia otettiin mukaan laskelmiin ja tilastoihin.⁶ Vuonna 1946 oli kunnassa sijoitettuna noin 700 siirtoväkeen kuuluvaa henkilöä. Lopulta siirtoväen kokomäärä Kiuruvedellä tuplaantui ja näille henkilöille, sekä perheellisille rintamamiehille piti löytää uudet tilat ja talot asuttaviksi.⁷ Vuoden 1949 lopulla siirtoväen osuus oli 12 % kunnan väkiluvusta, joka oli kasvanut kymmenessä vuodessa vajaaseen 16 000:n henkeen.⁸ Suistamo puolestaan kuului Raja-Karjalaan ja sijaitsi Salmin kunnassa. Sijoitussuunnitelman mukaisesti Suistamon alueen asukkaat oli tarkoitus sijoittaa Ylä-Savon alueelle, johon Kiuruvesi kuului. Suistamon alue luovutettiin kokonaan Neuvostoliitolle, jolloin kaikki Suistamon asukkaat joutuivat lähtemään evakkoon. Suistamossa sijaitsi ennen sotia 23 virallista kylää, joissa asui reilut 8000⁹ ihmistä, joka vastasi 2,3 % kaikkien luovutettujen alueiden väestön kokonaismäärästä.¹⁰ Sen asukkaat sijoitettiin suunnitelman mukaan pohjoisimmille sekä koillisimmille sijoitusalueille. Nämä alueet olivat karuja sekä harvaanasuttuja.¹¹

Suomalainen asutustoiminta näyttäytyi sotien jälkeen ainutlaatuisena eikä muualla maailmassa se jäänyt huomaamatta – puhuttiin ”Suomen ihmeestä”. Esimerkiksi Saksan tilanne toisen maailmansodan jälkeen oli vaikeampi ja siellä olevista pakolaisleireistä

⁵ Vakiintunut käsitys noin 2000 siirtoväkeen kuuluvasta henkilöstä on varsin yleinen. On myös väitetty, että koko Suistamo (n. 8000 henkilöä ennen sotia) olisi asutettu Kiuruveden paikkeille. Kananen 2010, 59–60. Talvisodan aikana siirrettyjen evakkojen määrän väitetään olleen korkeimmillaan jopa 5000 henkeä. Huovinen 1988, 352.

⁶ Kananen 2002, 24

⁷ KKA, HB:13–14.

⁸ SVT 1950 C102, 28–29; Huovinen 1988, 354.

⁹ Vuoden 1940 kirkonkirjojen ja siviilirekisterin mukaan 31.12.1940 Suistamolla oli väkeä 8264 henkilöä.

¹⁰ Anttila & Väisänen 1984, 61; Paukkunen 1997, 62; Suistamo.net.

¹¹ Waris 1952, 68.

viimeinen suljettiin vasta vuonna 1957.¹² Karjalaisten vaellus pois kotimailtaan sen sijaan ei ollut maailmassa ainutlaatuinen ilmiö. Samanlainen siirtoväkikysymys syntyi mm. Bulgariassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Myös toisen maailmansodan seurauksena oli miljoonilla ihmisillä edessään siirtyminen uusille asuinseuduille. Mikä kuitenkin erotti Suomen tilanteen muusta maailmasta, oli karjalaisten muuton spontaanisuus. Ilman minkäänlaisia erityisiä sopimuksia, väestö siirtyi oma-aloitteisesti Kanta-Suomen alueelle. Tässä on muistettava, että väkeä oli siirtynyt pois alueilta jo sodan aikana ja sodan jälkeen luovutetuilla alueilla oli vain n. 100 000 henkeä. Kaiken kaikkiaan lyhyellä aikavälillä tapahtunutta väestönsiirtoa pidetään tehokkaampana, kuin jos prosessia venytetään.¹³

1.1 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Sodanjälkeistä asutustoimintaa sekä siirtoväen sopeutumista uusille asuinseuduille on tutkittu runsaasti jo 1940-luvun lopulta lähtien. Tutkimuksia on tehty eri tieteenaloilta, niin historian, sosiologian, kuin etnologian ja kansantieteen näkökulmista.¹⁴ Aihetta sivutaan niin ikään teoksissa, jotka käsittelevät siirtoväen evakkomatkaa tai heidän kokemuksiaan sodasta ja evakuoineista.¹⁵ Kiuruveden siirtoväkeä paikallisella tasolla on tutkinut vain Heli Kananen väitöskirjassaan ja sen jatkotöissään. Monet siirtoväkeen ja heidän asuttamiseensa liittyvistä historiantieteen tutkimuksista näyttävät keskittyvän siirtoväen sopeutumiseen uudella asuinkunnallaan, kattaen tavallisesti useita

¹² Holmila & Mikkonen 2015, 103–104.

¹³ Hietanen 1982, 106–107.

¹⁴ Ks. esim. Sallinen-Gimp 1994; Vuorinen 1994; Huovila 1996, Kenola, Lallukka & Rönkkönen 2005; Flyktman 2005.

¹⁵ Ks. esim. Kalkkinen 1995; Kuikka 1999; Ruokola-Parkkonen 2010.

vuosikymmeniä aikaa. Oma tutkimukseni kohdistuu puolestaan siihen, miten siirtoväki asutettiin Kiuruvedellä ja kuinka siirtoväenhuolto toteutettiin Kiuruvedellä.

Vasta viime vuosina on näkökulmaksi otettu pikemmin se, miten rauhaan lopulta palattiin, tutkien ilmiöitä ja kokemuksia, eikä pelkästään sitä, mitä sodan jälkeen tapahtui.¹⁶ Post-war tutkimuksen olennainen lähtökohta on, että rauhaan palaaminen toi mukanaan omat ongelmansa. Antero Holmila ja Simo Mikkonen kirjoittavat teoksen *Suomi sodan jälkeen. Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944–1949* (2015) johdannossa, kuinka lähiaikoina on kyseenalaistettu sitä kiiltävää kuvaa, mitä Suomessa jälleenrakennusajasta ja siirtoväen sopeutumisesta on aikoinaan annettu. Tavan kansalaisen kohtaaminen virkakoneiston kanssa ei aina sujunut ongelmitta. Tutkimukseeni liittyvän maanhankintalain uskottiin sotien jälkeen olevan paras mahdollinen ratkaisu, jolla pyrittiin takaamaan sotien jälkeen yhteiskuntarauhan säilyminen Suomessa sekä luomaan tulevaisuudenuskoa pienviljelijöiden keskuudessa. Laki ei ollut ongelmaton, vaikka suoranaista yhteiskunnallista levottomuutta sen ympärillä ei ilmennytäkään.

Siirtoväen asuttaminen ympäri Suomea ei olisi onnistunut yhtä hallitusti ilman keväällä 1945 hyväksyttyä maanhankintalakiä. Maanhankintalaki perustui aikaisemmille itsenäistä pienviljelyä lisääville malleille sekä ihmisten maannälälle. Suomen valtio koki, ettei sillä ollut sodan jälkeen maan lisäksi ihmisille muuta tarjottavaa.¹⁷ Aihetta tutkitaan laajasti Erkki Laitisen toimittamassa teoksessa *Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta*. (1995) Teos koostuu useista eri artikkeleista, jotka tarjoavat yleiskuvan sodanjälkeisestä asutustoiminnasta ja sen juurista. Maanhankintalain lisäksi teoksessa käsitellään siirtoväen elämää jälleenrakennuksen aikana. Tarkastelu ei tapahdu vain valtakunnallisella tasolla, vaan myös paikallisia tapauksia käsitellään mm. Egyptinkorven asutustoiminnan kautta. Egyptinkorven asutustoiminnassa onkin nähtävissä paljon samankaltaisuuksia Kiuruveden vastaavan kanssa. Asutustoimintaan ja

¹⁶ Ks. esim. Karonen & Tarjamo 2006; Malinen 2014.

¹⁷ Palomäki 2011, 451–452.

siirtokarjalaisiin liittyvää keskustelua on puolestaan käsitellyt Keijo K. Kulha väitöskirjassaan *Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuonna 1944-1948* (1969). Maanhankintalain edeltäjään, pika-asutuslakiin on perehtynyt Silvo Hietanen teoksessaan *Siirtoväen pika-asutuslaki 1940*. (1982) Pika-asutuslain lisäksi Hietanen on tutkinut Karjalan maatalouden rakennetta ajalta ennen toista maailmansotaa. Vaikka oma työni ei käsittelekään pika-asutuksen aikaa, ovat lain vaikutukset nähtävissä Kiuruvedellä edelleen myöhemminä vuosina.

Heikki Wariksen teos *Siirtoväen sopeutuminen* oli ensimmäinen kattava siirtoväkeen liittyvä teos, joka julkaistiin sotien jälkeen jo vuonna 1952. Teoksessa Waris kirjoittaa niin evakuointisuunnitelmista, siirtoväen sijoittamisesta ja sopeutumisesta kuin heihin kohdistuvasta huoltopolitiikasta valtakunnallisella tasolla. Waris ja hänen tutkimusryhmänsä haastattelivat vuonna 1949 siirtoväkeä ja hänen tuloksensa puhuvat sen puolesta, että siirtoväen sijoittaminen ja sopeutuminen oli onnistunut ja nopea prosessi. Erilaisen mielipiteen asiasta tarjoaa Kiuruvedellä tarkastellut Heli Kananen väitöskirjassaan *Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946 — 1959)*. (2010) Työssään hän keskittyy siirtoväen sopeutumiseen ja sopeuttamiseen, mutta sivuaa lisäksi siirtoväen asuttamista ja huoltoa Ylä-Savossa. Myös Kananen hyödyntää työssään haastatteluja ja muistitietoutta. Työssään hän käsittelee suurimmaksi osaksi aikaa ennen vuotta 1948 ja siirtoväen väliaikaista vuokralla asumista, ennen lopullisten tilojen saamista. Kananen tutkii työssään enemmän paikallisväen ja siirtoväen välisiä konflikteja ja uskonnon merkitystä sopeutumiseen. Hän näkee, että siirtoväen henkistä selviytymistä ja sopeutumista oli aikaisemmassa tutkimuksessa ennen vuotta 1990 käsitelty hyvin vähän. Oma työni alkaa käsittelemään siirtoväen huoltoa jatkuen siitä, mihin Kananen sen omissa työssään oikeastaan lopettaa. Lisäksi käsittelem työssäni siirtoväen asuttamista Kiuruvedellä tarkemmin, mitä Kananen omilla töissään. Oma työni ei myöskään pureudu siirtoväen ortodoksisuuteen lainkaan, eikä siirtoväelle anneta samanlaista puheenvuoroa, mitä Kananen teoksessa. Henkisen sopeutumisen sijaan työni tarkastelee enemmän siirtoväen ulkoista sopeutumista Kiuruvedellä.

Marko Liukko-Sipi on puolestaan kirjoittanut pro gradun *Kannakselta Satakuntaan. Tyrvään ja Vammalan Kauppalan siirtokarjalaiset 1944–1960* (1999). Työn käsitellessä niin asuttamista, kuin huoltotoimenpiteitä Satakunnassa, on sitä mielenkiintoista verrata Kiuruveden tilanteeseen näiden paikkakuntien erilaisten sijaintien takia. Esimerkiksi tilakokoja verrattaessa voidaan nähdä, olivatko Kiuruvedellä jaetut tilat käytännössä hieman laajempia sen pohjoisemmasta asemasta johtuen, kuin Satakunnassa olevat tilat. Liukko-Sipi perehtyy työssään myös karjalaisen identiteetin säilymiseen ja siihen, miten siirtoväki lopulta sulautui ja sopeutui uudelle paikkakunnalleen.

Eija Liesmäki tutkii pro gradu työssään *Sopeutumisen satoa – Hiitolaissiirtoväen maanviljelys ja karjanhoito sodanjälkeisessä Ulvilassa (2002)* siirtokarjalaisten elinolosuhteita ja elintason säilymistä uudella paikkakunnalla. Oman työnsä tavoin, hän käyttää lähteenään maatalouslaskentoja ja perustaa työnsä laskennoista saatavalle numeeriselle tiedolle. Siirtoväen huollon käsittely erottaa oman työnsä Liesmäen tutkimuksesta, sillä hän ei käsittele työssään lainkaan huoltoa. Kaupunkiasuttamisesta ja sen ahtaudesta kertova väitöskirja on Antti Malisen *Perheet ahtaalla. Asuntopula ja siihen sopeutuminen toisen maailmansodan jälkeisessä Helsingissä 1944–1948*. (2014) Malinen tutkii asuntopulaa ja siihen sopeutumista perheiden näkökulmasta ja sitä miten nämä kokivat tilanteen. Hän tuo työssään esille niitä ongelmia, joita asunnonhakijoiden ja asunnontarjoajien välille nousi, asuntopulasta johtuen. Maaseudulla samanlaisia ongelmia oli nähtävissä maanluovuttajien sekä maansaajien välillä. Toisinaan kirjeet virkamiehille saattoivat olla hyvinkin tulenkitkeriä.

Maanhankintalain seurauksena saapunutta siirtoväkeä piti lisäksi avustaa rahallisesti, sillä etenkin kylmillä tiloilla toimeentulo oli alkuvuosina niukkaa kaiken ajan kuluessa pellon raivaukseen tai asuinrakennuksen rakentamiseen. Siirtoväen huoltotoiminta oli aivan oma prosessinsa, jota avaa Wariksen teoksen lisäksi Panu Pulman *Suomen lastensuojelun historia* (1987). Teoksessa paneudutaan lastensuojelun lisäksi Suomen köyhäinhuoltoon ja sen historiaan, sekä sodanaikaiseen huoltotoimintaan. Ankaralla huoltotoiminnalla on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa pitkät perinteet, jotka auttavat ymmärtämään

siirtoväen huoltotoiminnan taustoja sekä virkamiesten asenteita sotien jälkeen 1940- ja 50-luvuilla. Elina Flyktman on tutkinut huoltotoimintaa Jyväskylän maalaiskunnan alueella pro gradussaan *"Kotona minä tulin toimeen omillani": karjalaisen siirtoväen huolto Jyväskylän maalaiskunnassa (2005)*. Työssä tutkitaan sitä, millaista huoltotoiminta oli Jyväskylän alueella, jonne saapui puolet enemmän siirtoväkeä kuin Kiuruvedelle. Huollon lisäksi hän lähestyy aihettaan siirtoväen sopeutumisen kautta käyttäen apunaan siirtolaistutkimuksessa sovellettuja teorioita. Erona tästä, oma työni ei lähde syvemmin tutkimaan Kiuruvedelle saapuneen siirtoväen pidempiaikaista sopeutumista. Vastaavalla tavalla Vaasan läänin siirtoväen huoltotoimintaa analysoi Seija Kaunismaa pro gradussaan *Karjalaisen siirtoväen virallinen huolto Vaasan läänissä vuosina 1939—1949*. (1990) Vaikka Kaunismaa käsittelee huoltoa koko läänin tasolla, sisältää työ yleistietoa ja vertailukohtia, jotka ovat hyödyksi oman aiheeni käsittelyssä.

Työni kohdistuu paikallisesti Kiuruveden kuntaan, joten tutkimuskirjallisuudessa paikallishistorioilla on iso merkitys. Leo Huovilan teos *Kiuruvesi 1873–1980* (1988) kertoo Kiuruveden historiasta pitkällä aikavälillä. Kirjassa on suppea osio siirtoväen saapumisesta paikkakunnalle. Käsittelyn vähäisyys on sikäli yllättävää, sillä Huovila mainitsee teoksessa Kiuruveden asutustoiminnan erityislaatuisuuden. Hieman tarkempaa tietoa Kiuruveden eri kylistä taas antaa Aulis Laukkasen teos *Kylien savut. Kotiseutuhistoria*, (1988) jossa kuvataan eri kylien tunnuspiirteitä. Paikallisesti rajatulle tutkimukselle onkin hyödyksi tuntee paikkakuntansa erityispiirteet. On tiedostettava, mikä erotti Kiuruveden muista siirtoväkeä majoittaneista paikkakunnista ja teki siitä erityislaatuisen. Olen lisäksi hyödyntänyt Suistamon pitäjänseuran julkaisemaa teosta *Suistamo. Muistelmia ja kuvia kotiseudustamme* taustoittamaan Suistamon siirtoväen entistä elinympäristöä. Anssi Laitalan pro gradu *Suistamolta Pohjois-Savoon. Sotapoliisi ja ilmansuojelujoukot kuntaa evakuoimassa – Suistamon kunnan evakuoinnit ja väestönsiirrot viime sotien aikana* (2006) kertoo niin ikään Raja-Karjalan oloista ennen sotia, sekä antaa informaatiota Suistamon kylistä ja asukkaista. Hän käyttää työssään vahvasti viranomaislähteitä ja täydentää näiden aukkoja haastatteluilla.

1.2 RAJAUKSET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni keskittyy Kiuruvedelle saapuneeseen siirtoväkeen sekä siihen, kuinka maanhankintalakia toteutettiin kunnassa heidän kohdaltaan. Työssä tutkitaan sitä, miten siirtoväki asutettiin Kiuruvedellä maanhankintalain mukaisesti vuosina 1948—1959 ja kuinka siirtoväen huolto järjestettiin paikkakunnalla. Tutkimus etenee post war – näkökulman kautta, selvittäen miten Kiuruvedellä yhteisöt ja yhteiskunta palasivat rauhaan ja mitä ongelmia tai epäkohtia ne joutuivat tuolloin kohtaamaan. Post war – tutkimuksissa on tapana pohtia sitä, oliko rauhaan paluu ylipäätään onnistunut ja mitkä seikat auttoivat siihen pääsyä tai päinvastoin estivät sitä. Sodan jälkeen valtion tuli huolehtia sodan seurauksena kärsimään joutuneista ihmisistä ja tähän liittyviä haasteita pidetään tavanomaisina näkökulmina rauhaa palaamisessa. Huoltotoiminnan tarkastelun kautta on mahdollista saada konkreettisia esimerkkejä tämän toiminnan ongelmakohtista. Kun yksilö kohtasi rakenteet, oli pienempi osapuoli heikommalla tässä yhteentörmäyksessä.¹⁸

Kiuruvesi päättyi työni kohteeksi useammasta syystä. Ensinnäkin Kiuruvesi tunnetaan edelleen maatalouspainotteisena ja sellaisena se myös itseään markkinoi¹⁹. Huovinen väittää Kiuruveden saaneen ja asuttaneen erityisen paljon siirtoväkeä onnistuneesti, sen ennen sotia vallinneeseen asukasmäärään nähden.²⁰ Kanasen mukaan tämäntapainen oman kunnan erityisaseman korostaminen siirtoväki -kysymyksessä ei ollut mitenkään poikkeuksellista.²¹ Muut syyt Kiuruveden valintaan ja sinne asumaan siirtyneen siirtoväen tutkintaan ovat henkilökohtaisemman kiinnostuksen aikaansaamia. Isoisäni

¹⁸ Karonen 2006, 10–16.

¹⁹ Kiuruveden tunnuslause on ”keskellä elävää maaseutua”.

²⁰ Huovinen 1988, 355; www.kiuruvesilehti.fi/uutiset/354/

²¹ Kananen 2010, 60.

perhe on aikoinaan siirtynyt Suistamon Kontuvaaran kylästä muutaman mutkan kautta Kiuruveden Lapinsalossa sijaitsevaan Jokelan kylään, jossa isoisäni isä vastaanotti kylmän tilan itselleen. Naapurit pienessä Jokelan kylässä olivat melkein kaikki yksinomaan siirtoväkeä. Tästä lähti innostus tutkia enemmän Kiuruvedellä olevia kylmiä tiloja ja sitä millaisilla paikoilla nämä sijaitsivat.

Käsitellessä suppeaa aluetta, tutkija pystyy selvittämään, kuinka ihmiset liittyvät yhteen konkreettisesti ja mikä on heidän suhteensa muihin ryhmiin. Paikallistutkimuksen etu on, että voi koota erilaisia aineistoja, taulukoita, rekistereitä, kuvauksia, sekä määrällisiä että laadullisia tietoja. Näiden tietojen yksilöt ovat yhteydessä toisiinsa, joten tiedot tukevat toisiaan. Verrattuna valtakunnallisesti laajoihin tutkimuksiin paikallisesti rajoitetun tutkimuksen etuna on tietojen kokoaminen henkilöistä, eikä vain määristä ja levinneisyyksistä.²² Tutkimus tulee tehdä tavalla, jolla paikallisen rajauksen myötä saadaan tutkittavaksi jokin ihmisyhteisö, tässä tapauksessa Kiuruvedelle asettunut siirtoväki, joka jotenkin erottuu muusta joukosta ja muodostaa sosiaalisen kokonaisuuden.²³ Siirtoväki oli selvästi erottuva yhteisö saapuessaan Kiuruvedelle ja siitä kertovat heitä varten säädetyt erilaiset asetukset ja lait sekä oma arkistoaineistonsa.

Sotien jälkeen Kiuruvedelle tarkoitettu siirtoväki ei heti vuonna 1945 saapunut paikkakunnalle, vaan suurin osa sinne tarkoitetuista henkilöistä sijoitettiin ensin muualle Suomeen. Vasta kun tasoitussiirrot²⁴ alkoivat, ja siirtoväelle oli saatu hankittua tilat heidän uusista asuinkunnistaan, alkoi maanhankintalain suunnitelman mukainen muutto uusille alueille.²⁵ Tasoitussiirtojen myötä siirtoväki saapui lopulta Kiuruvedelle vuosien

²² Alapuro, 1995, 14.

²³ Renvall 1983, 265.

²⁴ Vuoden 1944 siirtoväelle varatut alkusijoitusalueet poikkesivat seuraavana vuonna valmistuneesta lopullisesta sijoitussuunnitelmasta, jolloin siirtoväki joutui taas liikkeelle. Tasoitussiirroilla myös lievitivät toisia alueita kohdanneita suuria väestöryöppyjä. Laitinen 1995, 88.

²⁵ Väisänen 1984, 61.

1947—1948 tienoilla. Tutkimukseni alkaa vuodesta 1948, jolloin suurin osa siirtoväestä oli viimeistään saapunut Kiuruvedelle. Yleensä jo ennen vuotta 1950 siirtoväki oli ehtinyt saapua heille tarkoitetuille asuinalueille ja aloittaa tilojensa rakentamisen. Sotien jälkeinen asutustoiminta saatiin yleisesti katsoen päätökseen jo 1950-luvun alkupuoliskolla, mutta tutkimukseni ulottuu silti aina vuoteen 1959, hyödyntäen myöhempää maatalouslaskelmaa. Vielä vuonna 1959 tiloja, jotka olivat yli 0,25 hehtaaria, oli yli Suomessa 390 000 ja maaseudulla asui Suomen väestöstä noin 67 prosenttia. Sotien jälkeinen ongelmatilanne oli koetettu ratkaista pirstomalla tiloja ja muodostamalla uusia pieniä tiloja, koska teollisuus tai palvelusektori ei kyennyt elättämään maaseudun liikkaväestöä. Sotien jälkeinen rakennemuutos oli jo kuitenkin käynnistynyt 1950-luvulla, vaikka osassa Suomea asuttaminen ja uudisraivaus oli vielä kesken. Rakennemuutos jylläsi etenkin 1960-luvulla ja jo aiemmin 1950-luvulla oli Suomen maatalous koneellistunut nopeaa tahtia, vaikka konekaupoissa tahtia hidastivat niin sanotusti myyjien markkinat. Lopulta 1960-luvulla siirryttiin viimein asutuspolitiikasta rakenne- ja kasvupolitiikkaan ja maatalouden ennen näkyvänä osana olleita pientiloja haluttiin karsia sekä leikata maatalouden ylituotantoa ja työvoimaa.²⁶ Ylituotantoa koetettiin rajoittaa tekemällä sopimus viljelijän ja valtion välillä, jossa viljelijä sitoutui jättämään pelto viljelemättä. Olen rajannut tutkimukseni loppumaan vuoteen 1959, jolloin peltoja ei oltu vielä lakattu viljelemästä ja Kiuruveden maaseutu oli täynnä pientiloja.

Tutkimukseni tulee olemaan kaksiosainen, ensimmäisen osan keskittyessä siirtoväen saapumiseen Kiuruvedelle. Tässä osassa tutkin sitä, keitä Kiuruvedelle saapui ja mistä he olivat kotoisin. Lisäksi selvitän, minne tulijat asutettiin. Maanhankintalaissa määriteltiin, että siihen ollessa mahdollisuus, tiloista tuli tehdä asutusryhmiä ja muodostaa syrjäseutuja myöten laajoista alueista ryhmäasutusta.²⁷ Siirtoväkeä sijoitettiin noin 20 kylään Kiuruvedellä. Huovilan mukaan esimerkiksi suistamolaisista Aittojärvelle sijoitettiin Loimolan kylän asukkaat ja Lahnajoelle Koiton kyläläisiä sekä Heinäkylälle

²⁶ Alestalo 1980, 117; Karisto, Takala & Haapola 1990, 47; Kupiainen 2007, 163; Kallioniemi 2009, 72; Uljas 2012, 63.

²⁷ MHL 1945, §§8, 44, 91.

Äimäjärveltä kotoisin olevia henkilöitä.²⁸ Sijoittamalla siirtoväki Kiuruveden kartalle, pystyn osoittamaan siirtoväen lopulliset sijoituskohteet ja näkemään miten hyvin kyläsijoitussuunnitelma siitä, että entiset kylät pidettäisiin yhdessä, toteutui Kiuruvedellä. Huolimatta siitä, että Suomen siirtoväestön uudelleenasettaminen hoidettiin Euroopan tilanteeseen verrattuna varsin mallikkaasti, prosessi ei ollut yksioikoinen. Tästä kertovat esimerkiksi tapaukset, joissa siirtoväkeen kuuluva henkilö ei ottanut vastaan mitään hänelle tarjotuista tiloista, vaan hankki sellaisen mieluummin vapailla kaupoilla. Syyt tähän vaihtelivat tarjotun tilan laadusta aina ammatin vaihtoon. Myös maiden pakkolunastukset joutuivat arvostelun kohteeksi. Asutustoiminnan ongelmista ja tilojen koon riittämättömyydestä kertovat lisäksi lisämaa-anomukset.

Tutkimuksen ensimmäinen osio käsittelee lisäksi Kiuruvedellä jaettujen tilojen kokoja ja tyyppejä. Lisäksi tarkastelen missä päin Kiuruvedellä jaetut sata kylmää tilaa sijaitsivat. Kylmiä tiloja perustettiin ympäri Suomea, mutta vähemmän Etelä- ja Lounais-Suomeen. Itä-Suomessa sijaitsi paljon valtioiden ja yhtiöiden omistamaa maata, joka soveltui uusien tilojen perustamiselle.²⁹ Eniten kylmiä tiloja perustettiin Keski-Suomesta koilliseen ja pohjoiseen. Näillä tiloilla, aiheutuen usein heikoista viljelymahdollisuuksista, korvattiin pellon puute ylimääräisellä metsämaalla. Tämän vuoksi tällaisilla alueilla, johon myös Kiuruvesi lasketaan, tilakoot olivat oletettavasti suurempia, mitä paremmin viljelykseen sopivilla alueilla.³⁰

Tutkimukseni toinen osio keskittyy siirtoväen huoltotoimenpiteisiin Kiuruvedellä. Toinen maailmansota vaikutti suuresti ihmisten arkeen eikä sotien jälkeen siirtoväki ei voinut välttyä kohtaamiselta valtion virkamiesten kanssa, eikä kanssakäyminen ollut aina helppoa. Yksi tavoitteista sodan jälkeiselle tutkimukselle on tutkia organisaatioiden ja

²⁸ Huovinen 1988, 354.

²⁹ Hietanen 1982, 64–65.

³⁰ Jyrkilä, 1979, 3, 29.

ihmisten välisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta.³¹ Vuorovaikutus tapahtui pääasiallisesti kirjeenvaihdon kautta siirtoväen, Kiuruveden huoltojohtajan ja Kuopion lääninhallituksen välillä. Tutkin työssäni huolto-organisaation tehtäviä Kiuruvedellä. Huoltotehtävien paljous aiheutti ruuhkautumista kansanhuoltoministeriössä, jolloin siirtoväen huoltamiseen liittyvät tehtävät päätettiin siirtää sisäasiainministeriölle. Vuonna 1940 perustettiin tilapäinen osasto, joka kantoi nimeä siirtoväen huollon keskus. Suomalaista virkamiestä pidettiin yleisesti ottaen luotettavana ja hänen työtään ohjasi suomalaisen lainsäädännön ohella vallalla olleet oikeusnormit. Tästä huolimatta virkakoneiston ja ihmisten välisiltä ongelmilta ei kyetty välttymään.³² Näistä ongelmista kertovat esimerkiksi siirtoväen huoltoavustuksia käsittelevä kirjeenvaihto. Siirtoväkeen kuuluvat henkilöt eivät olleet aina yksimielisiä virkamiesten tekemien päätösten kanssa. Eripura johti edestakaiseen kirjeenvaihtoon, kunnes siirtoväkeen kuuluva henkilö lopulta joutui tyytymään hänelle esitettyyn ratkaisuun. Kirjeenvaihto kertoo lisäksi siitä, kuinka siirtoväkeä lopulta avustettiin Kiuruveden kunnassa. Kenelle siirtoväen huoltoavustusta jaettiin ja missä tapauksissa huoltoavustus evättiin sitä hakeneelta henkilöltä? Selvitän lisäksi, kuinka monta perhettä kuului huoltoavustuksen piiriin eri vuosina Kiuruvedellä.

1.3 ALKUPERÄISLÄHTEET

Alkuperäislähteeni jakautuvat kahteen kategoriaan: paikalliseen aineistoon sekä aineistoon, joka keskittyy siirtoväen saamiin tiloihin. Lähteeni ovat viranomaispainotteiset ja niistä puuttuu usein siirtoväen oma, suora puheenvuoro. Huolto- ja asutusviranomaisten papereissa siirtoväki mainitaan, mutta ainoat dokumentit, joista suoraan ilmenee siirtoväen oma mielipide asioihin, ovat heidän kirjeensä viranomaisille. Kirjeitä lähetettiin, jos siirtoväkeen kuuluva henkilö koki olevansa

³¹ Holmila & Mikkonen 2015, 12–13, 22.

³² Kaunismaa 1990, 18–19; Malinen 2014, 55; Holmila & Mikkonen 2015, 22.

huoltoavun tarpeessa, eikä ollut sitä vielä saanut. Kirjeiden sisältö koostui siis yksinomaan siirtoväen oman tilanteen selvittämisestä, jotta viranomaiset voisivat tehdä ratkaisun huoltoavun antamisen suhteen. Näitä kirjeitä ei ole arkistoissa paljoa, joten siirtoväen omasta kokemuksesta täytyy lukea viranomaislähteiden rivien välistä. Näin ollen siirtoväki ei ole tutkimuksessa aktiivinen toimija vaan pikemminkin tekemisen kohde. Heidän mielipiteensä puuttuessa arkistoaineistoa lukiessa täytyy tyytyä viranomaisista esimerkiksi huoltojohtajan tulkintaan siitä, miten siirtoväki pärjäsi Kiuruvedellä. Huoltoviranomainen tuskin halusi liioitella oman alueensa ongelmia, joten hänen näkemystään asiasta voidaan pitää todellisuutta parempana.

Paikallinen aineisto käsittää Kiuruveden kunnan arkistossa säilytettävät asiakirjat, joihin kuuluu laaja siirtoväenkortisto sekä erilaiset siirtoväen huoltotoimenpiteisiin liittyvät asiakirjat ja kirjeet. Maa- ja metsähallituksen arkistoista löytyvä Kiuruveden asutustilarekisteri sekä Kiuruvedellä käsittelevät maanhankintalain mukaan myytyjen tilojen myyntiasiakirjat vuosilta 1949–53 antavat kuvaa millaisia tiloja Kiuruvedellä jaettiin maanhankintalain seurauksena siirtoväelle. Suurin osan siirtoväen saamista tiloista perustettiin Kiuruvedelle 50-luvun alkuun mennessä, mutta viimeistään 1950-luvun loppuun mennessä siirtoväki oli lopullisesti asettunut aluilleen, ennen maaseudun muuttopakoa. Näiden lisäksi lisäinfoa antavat aina kymmenen vuoden välein tehdyt maatalouslaskelmat³³, joista tutkimuksessani käytän kahta eri otosta, vuodelta 1950 ja vuodelta 1959. Laskelmat kertovat tilan asioista yksityiskohtaisemmin, mitä käyttämäni muut arkistolähteet, jotka keskittyvät lähinnä tilojen pinta-aloihin, sekä siihen, missä ne sijaitsivat. Maatalouslaskelmien ollessa vuosikymmenen päässä toisistaan, voidaan niistä nähdä, kuinka paljon esimerkiksi pellon pinta-ala oli ehtinyt laajentua ja oletettavasti 50-luvun lopussa tilat olivat jotakuinkin laajimmillaan ennen kuin pienviljelyyn ei enää kannustettu.

³³ Maatalouslaskelmat antavat kymmenen vuoden välein kuvan tilojen maataloudesta ja karjataloudesta. Laskelmista selviää tilan pinta-ala, sekä mistä osista se koostui. Viljelijä listasi lomakkeeseen mm. kotieläintensä määrän, mitä koneita hän omisti, sekä mitä kaikkea hän tilallaan viljeli.

Siirtoväenkortisto muodostuu korteista, jotka siirtoväki on täyttänyt evakkomatkalta lähdettyään ja jotka kulkivat heidän mukanaan päätyen lopulta siihen kuntaan, johon siirtoväkeen kuuluva henkilö itsekin asettui. Kortiston tiedoista selviää lisäksi muuta tietoa henkilöstä, kuten esimerkiksi hänen kotikuntansa ja – kylänsä sekä ammatti että perheen suuruus. Kortiston avulla voidaan tutkia sitä mistä päin Kiuruvedelle saavuttiin ja mikä oli saapujien sosiaalinen asema. Kortiston antina ovat korttiin merkityt kotikylät ja kunnat, jotka antavat tilaisuuden tarkastella sitä, mistä minne siirtoväkeä Kiuruvedellä asutettiin. Kortisto yhdistettynä muuhun aineistoon antaa kuvan siitä, millaisena siirtoväen elämä Kiuruvedellä oikein jatkui. Kortistosta saatujen nimien avulla heidän tietojaan voi yhdistää asutukseen liittyvään aineistoon ja näin ollen seurata tapauskohtaisesti heidän jälkiään Kiuruvedellä. Kortisto ei kuitenkaan ole aivan täydellinen, sillä kaikkiin kortteihin ei ole merkitty jokaista vaadittua kohtaa. Kotikunta oli ainoa asia, joka löytyi jokaisesta kortista. Kaikki kortistosta löytyvistä henkilöistä eivät lopulta asettuneet Kiuruvedelle, vaan esimerkiksi sen lähikuntiin. Näiden tapausten metsästäminen on työlästä, sillä kortisto antaa sen vaikutelman, että kyseinen henkilö sijoitettiin Kiuruvedelle. Tämä voi olla syynä sille, ettei jokaiselle siirtoväen kortistossa esiintyvälle henkilölle ole löytynyt asutustietoja esimerkiksi Kiuruveden asutustilarekisteristä. Tarkkoja lukuja siitä, kuinka moni kortistosta löytyvä henkilö asettui toiseen kuntaan, on hankala saada. Kiuruveden kunnan arkistoissa on lisäksi kortteja henkilöille, jotka ovat siirtyneet pois Kiuruvedeltä ja heidän alkuperäiset korttinsa on sittemmin laitettu postissa henkilön uuteen kuntaan.

Huoltojohtajan arkistosta olen käyttänyt työn tekemisessä avuksi merkintäkirjoja- sekä luetteloita vuodelta 1948. Luetteloita on pidetty siitä, kuinka monta henkilöä on ollut siirtoväen huollon piirissä minäkin kuukautena. Aineisto ei ole täydellinen ja joskus satunnaisia kuukausia puuttuu eri vuosilta. Aiemmilta vuosilta löytyy kokovia raportteja huollon piirissä olevista henkilömääristä, mutta vuoden 1949 jälkeen näitä ei ole. Arkistosta löytyy siirtoväkeä koskevia saapuneita asiakirjoja vuosilta 1948—1952, sekä erilaisia tositteita ja konsepteja. Tästä asiakirjapaljoudesta olen käyttänyt tutkimuksessa

etenkin asiakirjoja, jotka käsittelevät erilaisia huoltoanomuksia ja siihen liittyvää kirjeenvaihtoa. Kaikkea arkistosta löytyvää materiaalia en ole työssäni käyttänyt.³⁴ Täytyy muistaa, että siirtoväen huoltojohtajan arkisto palvelee ensisijaisesti käytännöntarvetta, mutta rivien välistä lukemalla ja aineistoa analysoimalla saadaan syvempää tietoa siitä, mitä huoltoavustusten jakaminen oikein kertoo Kiuruveden siirtoväen tilanteesta sotien jälkeen. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 1), on koottu käyttämäni lähteet ja kerrottu lyhyesti mihin niitä on käytetty.

Taulukko 1. Alkuperäisaineisto ja sen käyttötarkoitus

Alkuperäisaineisto	Käyttötarkoitus
Siirtoväenkortisto	Kiuruvedelle saapuneen siirtoväen henkilötietoja
Kiuruveden kunnan sosiaalilautakunnan siirtoväkeen liittyvä arkistoaineisto.	Siirtoväkeen liittyvät huoltotoimenpiteet
Maatalouslaskelmat 1950 ja 1959	Siirtoväen tilojen yksityiskohtaiset tilatiedot
Maanhankintalain mukaan myytyjen tilojen asiakirjat 1949—1953	Siirtoväen tilojen paikat ja tilakoot
Kiuruveden asutustilarekisteri	Siirtoväen tilojen paikat ja tilakoot

³⁴ Arkistossa olevia erilaisia kassa- ja tilikirjoja, sekä kuittauksia annetuista kyydeistä ja postipaketeista, mutta näiden en nähnyt tuovan lisäarvoa tutkimukselle, joten niitä en ole myöskään työssäni ottanut huomioon.

1.4 KÄSITTEET

Käytän työssäni siirtoväki -käsitettä, jota käytetään käyttämissäni tilojen myyntiasiakirjoissa. Evakko käsitettä en sen sijaan käytä. Siitä luovuttiin Suomessa sitä mukaa kun siirtoväen asutustoiminta eteni. Evakko -käsite on lähtöisin sanasta ”evakuoitu”, jota käytettiin ennen sotien syttymistä sekä talvisodan aikana henkilöistä, jotka siirrettiin pois uhanalaisilta alueilta.³⁵ Etenkin talvisodan aikana siirtoväki käsite kattoi alleen kaikki ne ihmiset, jotka joutuivat sodan takia siirtymään pois kotimaisemiltaan. Näihin mukaan luettiin niin sanotut pakkoevakuoidut, jotka esimerkiksi vaikkapa pommitusuhan takia, joutuivat lähtemään kodeistaan. Mitä pidemmälle sota eteni, myös siirtoväki -käsitteen merkitys muuttui. Pian käsite tarkoitti vain niitä henkilöitä, joiden kotialue oli jäänyt Neuvostoliiton vallan alle tai sille vuokratulla alueella asuneita ihmisiä. Lisäksi henkilöt, jotka olivat siirtyneet pysyvästi pois itärajalta sekä näiden lapset, jotka olivat syntyneet nykyisen Suomen rajojen sisällä, laskettiin kuuluvaksi siirtoväkeen.³⁶

Siirtoväki-käsite on ryhmäkäsite ja yksittäisestä henkilöstä puhuttaessa kuulee yleensä käytettävän käsitettä ”siirtolainen”. Kyseinen käsite liitetään vahvasti henkilöön, joka on muuttanut pois maasta, esimerkiksi valtameren toiselle puolelle. Yksittäisestä henkilöstä puhuttaessa termi on sanottava hieman pitkästi ja hankalasti esimerkiksi ”siirtoväkeen kuuluva henkilö” tavalla. Terminä siirtokarjalaista voi käyttää ja karjalaiset itse puhuvat vain karjalaisista. Termissä on omat ongelmansa, sillä Suomi ei menettänyt sodissa koko Karjalaa.³⁷ Työssäni on lisäksi muualta tulleita henkilöitä, kuin vain Karjalasta, joten siirtokarjalainen -käsitteenä ei sovi heihin kaikkiin. Siksi käyttämäni termi tulee olemaan siirtoväki tai siirtoväkeen kuuluva henkilö.

³⁵ Waris 1952, 41.

³⁶ Kaunismaa 1990, 8–9.

³⁷ Waris 1952, 43.

Maanhankintalain mukaiseen asutukseen käytettiin viittä erilaista tilatyyppeä – viljelytiloja, asuntoviljelytiloja, asuntotiloja, asuntotontteja sekä kalastustiloja. Suurin sallitulta hehtaarimäärältään näistä oli viljelytila. Viljelytiloihin kuului minimissään 6 hehtaaria ja enintään 15 hehtaaria maatalouskelpoista maata. Niiden tarkoitus oli elättää viljelijänsä ilman, että hänen tarvitsisi hankkia lisätienestejä muualta. Tilan kokoon voitiin tehdä poikkeuksia joillakin syrjäisillä seuduilla, joilla maatalouskelpoisen maan hehtaarimäärää nostettiin 30 hehtaariin. Asuntoviljelytiloilla peltoala vaihteli kahdesta hehtaarista kuuteen hehtaariin. Nämä tilat sijaitsivat lähempänä asutuskeskuksia, kuin viljelytilat. Tilojen haltioiden ei ollut tarkoitus saada asuntoviljelytiloilta päätoimista elantoaan, vaan muu tuotto kertyi sivuansioista. Asuntotilojen koko taas oli huomattavasti pienempi, maksimissaan vain kaksi hehtaaria ja niillä asuvien olikin hankittava varsinainen elantonsa muusta kuin viljelystä. Asuntotontteihin ei kuulunut peltoalaa ja ne olivat ainoastaan omakotitalotontteja. Kalastustilat oli puolestaan tarkoitettu ennen kalastusta päätoimisena elinkeinonaan harjoittaneille, eikä näitä Kiuruvedellä ollut yhtäkään.³⁸ Tilat jakautuivat tämän lisäksi vielä kahteen tyyppiin – kylmiin ja lämpimiin tiloihin. Kylmällä tilalla maatalousmaaksi tarkoitettun maan pinta-alasta enintään 10 prosenttia on valmiiksi raivattua. Lämpimillä tiloilla sitä vastoin oli jo jonkun verran peltoa valmiina.

Tiloihin tarvittava maa saatiin ensisijaisesti joko valtion maista ottamalla tai vapaaehtoisin kaupun. Valtion omistamaa maata oli laajimmin Pohjois- ja Itä-Suomessa, mutta etenkin muualla Suomessa jouduttiin turvautumaan laajemmin pakkolunastuksiin sekä vapaaehtoisiiin kauppoihin. Maanhankintalaki jakoi nämä pakkoluovutusvelvolliset kahteen ryhmään, ensisijaisiin ja toissijaisiin maanluovuttajiin. Ensisijaisiin kuuluivat rappiotilan omistajat, tiloilla keinottelijat, seurakunnat, yhtiöt ja kunnat. Lisäksi ryhmään laskettiin kuuluvaksi maanomistajat, joiden pääasiallinen ammatti ei ollut maanviljelijä. Ensisijaisten luovuttajien ryhmään kuuluvilta pystyttiin teoriassa lunastamaan kaikki

³⁸ Väisänen 1984, 63–64; Laitinen 1995, 123.

maat, kun taas toissijaisilta luovuttajilta, joihin kuului lähinnä yksityisiä maanviljelijöitä, piti olla viemättä kaikkia maita. Heille oli jätettävä saman verran maata, mitä viljelytilan saantiin oikeutettu saisi kyseisellä paikkakunnalla. Heidän tilansa kokonaispinta-alan piti lisäksi ylittää 100 hehtaariin, josta valmista peltoa täytyi olla vähintään 25 hehtaaria, muutoin tilanhaltija ei ollut luovutusvelvollinen. Vapaaehtoinen kauppa oli mahdollista tehdä 15 päivää sen jälkeen, kun maanlunastuslautakunta oli määritellyt maata luovuttavan luovutusvelvollisuuden.³⁹

1.5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Olen koonnut siirtoväen kortiston avulla Excel-tietokannan noin vajaalle 500 perheelle. Taulukosta näkyvät siirtoväkeen kuuluvien henkilöiden nimet, heidän kotikuntansa –ja kylänsä, kunta, jonne heidät ensimmäiseksi evakuoitiin, perhekoko sekä ammatti. Kenenkään tietokannassa esiintyvän henkilön nimiä ei työssä käytetä. Julkisuuslaissa sanotaan yksityisen tietojen suojan kestävän 50 vuotta henkilön kuolemasta ja sata vuotta siinä tapauksessa, jos kuoleman ajankohtaa ei tiedetä tarkkaan.⁴⁰ Olen tutkimuksessani päättänyt tutkittavien henkilöiden ja heidän tarkkojen asuinpaikkojensa täydelliseen anonymisointiin tutkimuskohteen läheisestä ajankohdasta johtuen. Tietokantaa ja etenkin siirtoväenkortistosta kerättyjä siirtoväkeen kuuluvien henkilöiden nimiä olen käyttänyt oleellisena lähteenäni Kiuruvedelle saapuneelle siirtoväelle. Olen merkinnyt ylös kaiken tiedon, jota perheen saamasta tilasta olen löytänyt, jos he ovat sellaisen Kiuruvedeltä hankkineet. Aineiston ollessa tarpeeksi tiivis ja sisältäen kohtuullisen määrän tapauksia on tutkijan mahdollista analysoida näitä perusteellisemmin. Analysoitava kohde ja tulokset on sijoitettava yhteiskunnalliseen yhteyksiin tarkan historiallisen kuvan saamiseksi. Yhdistelemällä eri aineistoja, saadaan tutkittavasta ilmiöstä luotettavampi kuva, kuin vain tietyn tyyppistä aineistoa käyttämällä. Lisäksi tutkijan asettama

³⁹ Waris 1952, 114, 123, 128–131; Väisänen 1984, 64–65; Kananen 2010, 58.

⁴⁰ Kokko 2017, 90.

tutkimuskysymyksen näkökulma nostaa aineistosta esille olennaisen tiedon ja paneutumalla aineistoon tarpeeksi nousee sieltä esille tutkimuksen kannalta tärkeitä merkityskokonaisuuksia.⁴¹

Huomioon täytyy ottaa, etteivät kaikki Kiuruvedelle saapuneet siirtoväkeen kuuluneet henkilöt asettuneet asumaan sinne lopullisesti tai ainakaan hankkineet omaa tilaa. Monesti he saattoivat asua esimerkiksi sukulaistensa kanssa samassa talossa. Näistä 500:sta Kiuruveden siirtoväenkortiston perheestä, olen löytänyt tilatiedot hieman reilulle 200:n perheen saamalle tilalle vuosien 1948—1959 väliseltä ajalta. Kaiken kaikkiaan Kiuruvedelle oli perustettu vuoteen 1950 mennessä noin 450 tilaa, joista siirtoväki omisti n. 40 %, joten otos ei liene kaukana totuudesta. Tarpeeksi suurella ja systemaattisesti kerätyllä aineistolla ja sen kvantitatiivisella käsittelyllä voidaan saada tietoa jonkin ilmiön määrästä. Tällaista tietoa ns. ”pehmeät” arkistoaineistot eivät aina tarjoa. Tietokannan avulla ilmiöstä saadun suuren otteen avulla voidaan tehdä yleistyksiä ilmiöstä, eli tässä tapauksessa siirtoväestä itsestään sekä heille jaetuista uusista tiloista. Tilastot ovat tiettyjen ilmiöiden määrällistä kuvailua. Niistä kerättyjä lukumääriä tai paljouksia voidaan sitten vertailla keskenään. Mitä isompi tutkittavan ilmiön otanta on, sitä yksityiskohtaisempaa tietoa siitä on mahdollista saada. Tämä mahdollistaa tulosten yleistämisen perusjoukkoon varmemmin.⁴² Tekemästäni tilastoista olen analysoinut mitkä olivat siirtoväen saamien tilojen keskimääräiset pelto- ja metsähehtaarit, sekä oliko tässä näkyviä eroja kylmien ja lämpimien tilojen kesken.

Tilastoja tutkiessa on myös tärkeää erilaisten ryhmien laadullinen määrittely. Tilastollinen aineisto ei kata ainoastaan määriä, vaan asiat pitää myös määrittellä niiden laadun mukaan.⁴³ Siirtoväkeen kuuluvia henkilöitä olen luokitellut heidän ilmoittamiensa ammattien perusteella kuuteen eri luokkaan; maanviljelijöiksi, käsityöläisiksi,

⁴¹Eskola & Suoranta, 1998; Tuomi & Sarajärvi 2018.

⁴² Renvall 1983, 302–303; Valli 2015, 10–14.

⁴³ Renvall 1983, 303.

työmiehiksi, julkityötä tekeviksi, kauppiaiksi, sekä johtajan ammatissa oleviin. Johtajan ammatissa olleet koostuvat lähes yksinomaan työnjohtajista. Kauppiaiksi taas olen laskenut kauppiaan, liikkeenhoitajan tai liikemiehen ammattinimikkeeseen ilmoittaneet. Julkityön ammattiin olen liittännyt autonkuljettajat, sihteerit ja toimistoapulaisten kaltaiset ammatit. Ompelijat, suutarit ja sepän työtä tekevät henkilöt olen luokitellut käsityöläisiksi. Työmiesten luokka koostuu eri alan työmiehistä, autonkorjaajista, apureista tai erilaisista asentajan ammatissa toimineista. Maanviljelijät ovat taas joko talollisia tai maanviljelijän ammatikseen ilmoittaneita.

Jotta on mahdollista rajata tutkimuskohteeni paikallisesti, täytyy tarkastella Kiuruveden kunnan erityispiirteitä. Yksittäisen paikkakunnan historian tutkimisessa etuna on, että voi käyttää hyväkseen mikrohistoriallista lähestymistapaa. Sen perusajatuksena toimii idea poikkeavasta tapahtumasta lyhyen aikavälin sisällä. Tässä tutkimuksessa poikkeava tapahtuma on siirtoväen saapuminen ja asuttaminen. Siirtoväki loi oman poikkeavan joukkonsa Kiuruvedellä, joka vaikutti Kiuruvedellä jo aikaisemmin asuneiden henkilöiden elämään. Vaikuttaminen saattoi tapahtua suorasti tai epäsuorasti esimerkiksi tilanteessa, jossa kiuruveteläinen tilanomistaja joutui luovuttamaan maataan siirtoväelle asutustarkoituksiin. Mikrohistorian avulla on mahdollista tarkastella asioita konkreettisesti ja löytää näistä uutta tietoa. Alueen ja toimijajoukon määrän, tässä tapauksessa siirtoväen, ollessa rajatumpi voi tapauksiin perehtyä tarkemmin. Otoksen ollessa määrältään suppea minun on mahdollista tutkia siirtoväen asioita lähes tapaus kerrallaan. Etu ei ole itsessään mikrotasossa. Mikrohistorian löydökset eivät ole ainoastaan pienten yhteisöjen ongelmien tarkastelua, vaan mikrohistorioitsijat tekevät laajempia johtopäätöksiä paikallisesta datastaan. Edellytyksenä on löytää asiayhteyksiä yhteiskunnan ja historian tasojen kohtaamisesta sekä uusia ilmiöitä, joita jo olemassa olevat teoriat eivät vielä tunne. Mikrohistoriallisen tarkastelun avulla voi saada esimerkkejä kokonaisuuksia koskevista yleistyksistä, sillä mikro- ja makrotasojen välinen suhde on kaksisuuntainen, jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.⁴⁴

⁴⁴ Burke 1992, 41; Ginzburg, 1996, 10–11; Peltonen 1999, 38; Elomaa 2001, 73; Ollila 2014, 66-67.

Tutkimukseen yhdistyvät oleelliset menneisyyden toimijat, eli siirtoväki ja viranomaiset eivät olleet irrallisia palasia heitä ympäröivässä yhteisössä, vaan osa sitä. Heidän tekonsa ja reaktionsa täytyy tällöin sijoittaa historiallisiin konteksteihin, jotta saadaan hedelmällisiä tutkimustuloksia. Tutkimustehtävään kytkeytyvät relevantit kontekstit on tutkijan itse määriteltävä.⁴⁵ Tässä tapauksessa relevantteina konteksteina toimii sodan jälkeistä aikaa seuranneet mahdolliset kriisit ja toimintatavat ja ratkaisumallit. Tutkijan tulee tehdä oikeutta tutkimilleen ilmiöille ja yksilöille välttäen samalla rakentamasta vääränlaisia konteksteja. Tutkija voi kuitenkin löytää sellaisia yhteyksiä, mistä toimijat itse eivät ole olleet tietoisia. Yksilön toimintaa määrittelevät yhteiskunnan säännöt ja rakenteet, kun taas yksilöt eli toimijat vaikuttavat jatkuvasti heitä ympäröiviin kulttuurillisiin sekä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Erilaiset yhteiskunnan rakenteet organisoivat toimintaa ja tapahtumia, eivätkä rakenne ja toimija ole toisiaan poissulkeva vastakohtapari.⁴⁶ Rakennehistorian kautta ilmiöitä kyetään selvittämään kokonaisvaltaisesti ja sen avulla ilmiöistä voi löytää kerrostumia ja traditioita eri aikakausilta. Tutkimalla sosiaalisia traditioita voidaan menneisyyden näkökulmia avata. Marginaaliryhmiä tarkasteltaessa ei ole niinkään tärkeää, mitä itse ryhmästä voidaan kertoa, vaan mitä ryhmän kohtelu kertoo sen ajan ajattelutavoista. Eli huomio on pikemmin yksilön ja ryhmän välisessä suhteessa, kuin yksilössä itsestään. Menneisyyden toimintatavat ovat nähtävissä myös siirtoväen kanssa tekemisessä olevien virkailijoiden toiminnassa. Näiden lisäksi he eivät voineet toimia oman päänsä mukaan vaan heitä ohjeisti lainsäädäntö ja sen aikaiset oikeusnormit.⁴⁷

Apuna havainnoimaan siirtoväen uusia asuinpaikkoja Kiuruvedellä käytän kartallistamisen metodologiaa. Kartallistamisessa tutkitaan jotain joukkoa tai toimintoja, joka sitten sijoitetaan käytettävään, kyseiseltä aikakaudelta olevaan karttaan. Kartallistamisen

⁴⁵ Hyrkkänen 2002, 200–201; 225.

⁴⁶ Heikkinen 1993, 14–15; Häggman 1996, 68–69; Elomaa, 2001, 73.

⁴⁷ Markkola 1996, 12–14; Malinen 2014, 54–55; Ollila 2014, 69.

avulla halutaan saada kuva maantieteellisten ja paikallisten olosuhteiden vaikutuksista.⁴⁸ Tässä työssä kartallistamisen avulla voidaan nähdä, miten siirtoväki sijoitettiin Kiuruvedelle ja muodostuiko maanhankintalain seurauksena uusia kyliä tyhjästä, niin syrjäseuduille, kuin lähemmäksi kirkonkylää. Karttaan ottamassani otoksessa ei näy kaikkia Kiuruvedelle saapuneiden siirtoväen edustajia, vaan vain ne perheet, kenen uuden asuinpaikan olen onnistunut jäljittämään ja ketkä löytyvät siirtoväenkortistosta. Tällöin on helpompi tutkia mistä samoista tai eri kylistä siirtoväkeä asutettiin uusille asuinsijoille. Karttaan asuinpaikat sijoittamalla on helpompi nähdä minne siirtoväen asutusryppäät Kiuruvedellä sijoittuivat, kuin jos paikannimet mainittaisiin vain tekstissä.

Siirtoväkeen kohdistuneita huoltotoimenpiteitä tarkasteltaessa ja suuren osan aineistosta ollen erilaisia asiakirjoja, sekä saapuneita että lähteneitä kirjeitä, on syytä käyttää apuna laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Aineisto itsessään ei vielä kerro tutkijalla mitään, vaan tarkan analyysin avulla aineistosta rakennetaan uusia merkityksiä. Käytössäni on tietty määrä tapauksia, tässä tapauksessa esimerkiksi anomuksia huoltoavustuksen saamiseksi, sekä niihin liittyvä edestakainen kirjeenvaihto siirtoväen, Kiuruvedellä toimineen siirtoväen huoltojohtajan ja Kuopion Lääninhallituksen kesken. Kiuruvedellä huoltolautakunnassa toimi siirtoväen edustajia ja siirtoväen huoltojohtajana toimi Herman Nousiainen. Vastaavasti Lääninhallituksen kirjeenvaihdosta vastasi maaherra P. V. Heikkinen ja siirtoväenasiain esittelijä Eero Mäntylä. Tätä kirjeenvaihtoa analysoimalla on edellytys sijoittaa kohde yhteiskunnallisiin yhteyksiin. Laadullisella analyysillä hajanaiseen aineistoon tuodaan selkeyttä ja siten tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Kirjeiden analysoinnissa apuna käytän teemoittelua jonka avulla näennäisesti hajanaisesta aineistoista voidaan saada selkeää ja yhtenäistä. Teemoittelun avulla aineistosta nostetaan tutkimusongelmia valaisevia teemoja esille. Tässä tapauksessa etsien sitä, millä eri perusteilla huoltoanomuksia on hyljätty ja onko hylkäämisen perusteena ollut jotain tiettyä, toistuvia teemoja.⁴⁹ Lisäksi käytän työssäni

⁴⁸ Lamberg 2010, 4.

⁴⁹ Eskola & Suoranta, 1998.

sitaatteja kirjeistä, kuvaamaan tarkemmin sitä, millaisia anomukset tai mahdolliset ”suosituskirjeet” lääninhallitukselle olivat.

Osiassa, jossa on käsitelty siirtoväen huoltotoimenpiteitä, on henkilöiden nimet jätetty pois tai muutettu toiseksi tarpeen mukaan. Syynä tähän on aiheen ajallinen läheisyys, sekä se, että huoltotoimiin yhdistyvät asiat voivat olla arkoja aiheita, jotka on alun perin tarkoitettu vain viranomaiskäyttöön eikä tutkimukselliseen tarkoitukseen. Kirjeiden kirjoittajat eivät itse ole tarkoittaneet kirjeidensä päätyvän tutkimuskäyttöön. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole halventaa tai muutoin vahingoittaa tutkittavien mainetta.⁵⁰ Huoltojohtajan arkiston kirjeenvaihtoa tarkasteltaessa on syytä muistaa, että avustusta hakevat saattoivat liioitella omaa avuttomuudentilaansa, sillä kirjeen tarkoitus oli saada itselleen tai perheelleen avustusta. Kuitenkin erilaiset kontrollikäytänteet tiedostettiin, joten ihmiset tuskin ovat muutelleet totuutta liikaa kuvaillessaan omia elinolosuhteitaan.⁵¹ Kirjeisiin liitettiin niin ikään useita todistuksia, kuten lääkärintodistus, vakuudeksi siitä, että tilanne oli se, jonka lähettäjä väitti sen olevan. Huoltolautakunta taas toimi mielestään tilanteen selvittäjänä. Kaiken kaikkiaan kirjeenvaihto oli ikään kuin neuvonpitoa kahden tahon kesken.

⁵⁰ Vainio-Korhonen, 2017, 40–41.

⁵¹ Malinen 2014, 55.

2. SIIRTOVÄKI KIURUVEDELLÄ

Pika-asutuslain mukaisesti talvisodan jälkeen Kiuruvedelle sijoitettiin asukkaita lähinnä Laatokan pohjoispuolella sijainneista Soanlahden ja Ruskealan kunnista. Näiden lisäksi siirtoväkeä saapui Pielisjärveltä. Huovisen mukaan Kiuruvedelle perustettavien pika-asutustilojen määrä - 497 oli tuolloin suurin koko maassa. Luku vastasi 33,7 % kaikista Kiuruveden viljelmien lukumäärästä. Pika-asutuslain mukaisille tiloille oli suunnitelmassa antaa lähes 4900 hehtaaria maatalouskelpoista maata. Luku oli lähes 50 % kunnan viljelyskelpoisesta maasta. Jatkosota keskeytti pika-asutuksen samoin kuin nämä suunnitelmat, mutta Kiuruvedellä oli jo ehditty tehdä valmiiksi reilut 70 tilaa.⁵² Maanhankintalain seurauksena Kiuruvedelle saapui lopulta reilut 1600 siirtoväkeen kuuluvaa henkilöä. Kuopion läänissä, johon Kiuruvesi kuului, oli vuonna 1949 siirtoväkeä yhteensä reilut 50 000 henkeä.⁵³

2.1 KIURUVEDELLE SAAPUNUT SIIRTOVÄKI

Tarkkoja lukuja siirtoväen määrästä Kiuruvedellä oli hankala saada. Jokainen Kiuruvedelle saapunut siirtoväkeen kuuluva henkilö ei halunnut luovuttaa itsestään henkilökorttia viranomaisille. He kokivat pelkoa joko korttien täydentämisestä tai yleensä vain ilmoittautumisesta. Tällaisista henkilöistä käytettiin sanaa ”villi”, eli henkilö, joka oli siirtoväkeen kuuluva, mutta siirtoväen kirjojen ulkopuolella. Huolimatta siitä, että Kiuruvesi ei ollut heidän lopullinen sijoituskuntansa, saapui tällaisia henkilöitä kuntaan. He vaikeuttivat näin ollen suunniteltua majoitusta. Asuntokysymys oli toinen asia, josta

⁵² Huovinen 1988, 352.

⁵³ Waris 1952, 65.

koettiin pelkoa. Jos viranomaiset eivät halunneet sijoittaa tai ottaa henkilöä kuntaan, saavuttiin sinne salaa. Kiuruveden kuntaan saavuttiin myös muista syistä. Kunnan läpi kuljettiin muille sijoitusalueille kuten Pielavedelle ja Pyhännälle. Oli mahdollista, että osa läpi kulkeneesta siirtoväestä jäi katselemaan kunnan maa- ja tilatarjontaa tarkemmin ja muutti lopulta Kiuruvedelle esimerkiksi vapailla kaupoilla. Kuitenkin vain pieni osa siirtoväestä hankki lopulta tilan itselleen Kiuruvedeltä sellaisilla. Kunnasta myös muutti pois väkeä, tai ainakin vaihtoi asuinpaikkaa. Joskus muutto tapahtui vasten omaa tahtoa. Syynä saattoi olla vaikkapa ”leskiemännän hätyyttely lemmenviehteissä”, jonka jälkeen hätyyttelijä sai alkaa katselemaan uutta majoituspaikkaa.⁵⁴

Kiuruvedelle saapuneen siirtoväen sijoitustoimenpiteet riippuivat pitkälti siitä, mikä määrä siirtoväkeä kuntaan saapui. Pika-asutuslain seurauksena Kiuruvedellä oli siirtoväkeä ennestään jo 2000 henkeä, joten viranomaiset toivoivat ettei lisää väkeä tulisi tuhatta enempää. Maksimissaan siirtoväkeä kuntaan olisi ollut mahdollista ottaa 4500 henkilöä, eli noin reilu 2000 henkeä lisää. Siirtoväen saapuessa olivat suunnitelmat heidän sijoittamiseensa valmiina. Piirinjohtajat laativat, huoltojohtajien määräyksestä, yksityiskohtaisen luettelon niistä sijoituspaikoista, joita heidän piirissään sillä hetkellä oli. Luetteloissa ilmoitettiin lisäksi niihin sijoitettavien henkilöiden lukumäärä. Näiden uusien luetteloiden rinnalla toimivat myös vuosina 1939—40 laaditut sijoitusluettelot, jotka sitten yhdessä loivat pohjan tuleville sijoitussuunnitelmille. Ennen kun siirtoväki saatiin ohjattua heille suunniteltuihin lopullisiin sijoituspaikkakuntiin tai tiloille, heille järjestettiin väliaikainen majoitus. Tähän tarkoitukseen käytettiin Kiuruvedellä kouluja sekä seurojen ja yhdistysten hallussa olevia rakennuksia. Rakennusten tuli olla kelvollisia majoitukseen. Siirtoväen eläimille sekä omaisuudelle oli varattu neljä purkupaikkaa eripuolilla Kiuruvedellä. Yksi purkupaikoista sijaitsi kirkonkylällä, ja kolme muuta Ryönänjoella, Aittojärvellä sekä Niemiskylässä.⁵⁵

⁵⁴ KKA, HB:7; Kananen 2010, 55.

⁵⁵ KKA, Hb: 4–5.

Sijoitussuunnitelmasta johtuen (ks. liite 1) Kiuruvedelle lopullisesti saapuneesta siirtoväestä Suistamosta tulleiden väkimäärä oli suurin. Suistamosta oli 31.12.1948 mennessä saapunut Kiuruvedelle 1067 henkilöä. Kaikkia suistamolaisia ei sijoitettu Kiuruvedelle, vaan suunnitelma toimi kylittäin. Kiuruveden lisäksi Suistamon kylien asukkaita sijoitettiin Iisalmeen, Pielavedelle, Lapinlahdelle sekä Keiteleelle.⁵⁶ Siirtoväkeä koettiin sijoittaa maantieteellisesti suunnilleen samoille korkeuksille. Näin katsottuna Suistamo kuitenkin sijaitsee etelämmässä, mitä Kiuruvesi. Keskilämpötiloja verrattaessa olivat Laatokan koillisrannikon ja Iisalmen alueen lukemat aika lailla samoja, joten siirto Kiuruvedelle oli perusteltua huolimatta alueen pohjoisemmasta sijainnista. Keskilämpötilat eivät kuitenkaan kerro ilmastollisista tai maantieteellisistä eroavaisuuksista. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan heikkotuottoiset maatalousalueet jätettiin suosiolla suunnitelmien ulkopuolelle jo heti aluksi.⁵⁷ Vaikka pellolla ei viljelty viljaa myyntitarkoitukseen, täytyi siitä saada ruokaa kotieläimille. Esimerkiksi sioille kasvatettiin ohraa ruoaksi. 1950-luvulla Suomen tiloilla eteni alueellinen työnjako. Etelä-Suomessa ei keskitytty lypsykarjaan toisin kuin Pohjois-Suomessa, joka muuttui pientila-asutuksen myötä voimakkaaksi maidontuotantoalueeksi. Pientilojen määrän kasvaessa asutustoiminnan seurauksena, suuntaus maataloudessa siirtyi yhä enemmän karjatalouteen, erityisesti lypsykarjatalouteen. Etelä-Suomessa puolestaan keskityttiin vehnänviljelyyn ja Etelä-Pohjanmaalla rukiiseen.⁵⁸

Toiseksi eniten ihmisiä saapui Ruskealan kunnasta – 129 henkilöä.⁵⁹ Alueen väkimäärän suurta lukua Kiuruvedellä voidaan selittää vuoden 1940 pika-asutuksella. Tuona vuonna Kiuruvedelle sijoitettiin enimmäkseen väkeä Ruskealasta. Yli puolelle ruskealaisista oli merkitty Kiuruvesi ensimmäiseksi sijoituspaikaksi ennen tasoitussiirtoja. Ruskealan lisäksi Impilahdelta Kiuruvedelle siirtyi reilu 100 henkilöä, joista yli puolen ensimmäinen sijoituspaikka oli Kiuruvesi. Suurin osa siirtoväestä palasi kotiseuduilleen Karjalaan

⁵⁶ KKA, siirtoväenkortisto; Laitala 2006, 111.

⁵⁷ Waris 1952, 66.

⁵⁸ Granberg 2004, 142–149; Roiko-Jokela 2004, 86.

⁵⁹ KKA, siirtoväenkortisto.

jatkosodan alettua, mutta kaikki eivät lähteneet pois Kiuruvedeltä. He jäivät asumaan uusille tiloilleen, jotka olivat saaneet pika-asutuslain myötä. Impilahdelle paluumuuttaneet saattoivat myös palata sodan jälkeen takaisin jo olemassa olevalle pika-asutustilalleen Kiuruvedelle. Näiden kolmen paikkakunnan lisäksi Viipurista ja Suojärveltä siirtyi yli 60 henkilöä Kiuruvedelle. Ilomantsista saapuneet henkilöt olivat vuoden 1944 siirtoväkeen kuuluvia, kun Kiuruvedelle sijoitettiin siirtoväkeä monista eri paikkakunnista odottamaan lopullisen sijoittamispaikkakunnan varmistumista.⁶⁰ Vuonna 1944 suurin osa siirtoväestä olikin kotoisin Ilomantsista käsittäen noin 1100 henkilöä, kun taas Suistamosta saapuneita oli vain seitsemän. Osa näistä ilomantsilaisista asui Kiuruvedellä myöhemminä vuosina, vaikka se ei heidän lopullinen sijoittamispaikkakuntansa ollutkaan.⁶¹

Vuoden 1948 lopulla siirtoväkeä oli Kiuruvedellä yli 30:sta eri kunnasta. Täytyy muistaa, että sijoitussuunnitelma koski vain maaseudun asukkaita. Kaupunkilaiset olivat vapaita muuttamaan työnsä perässä sinne, minne halusivat ja mistä töitä löytyi. Nämä kaikki seikat huomioon ottaen Kiuruvedellä näkyi selkeästi, minkä alueen sijoituskuntana se toimi, mutta myös ne syyt miksi alueelle ei tullut pelkästään siirtoväkeä Suistamolta. Myös inkeriläisiä saapui Kiuruvedelle vajaan 200 henkilön verran ja heidät kaikki majoitettiin taloihin. Inkeriläiset eivät kuitenkaan jääneet pysyvästi kuntaan, vaan he sodan päätyttyä palasivat tai palautettiin kaikki takaisin Neuvostoliittoon. Aikataulun mukaisesti inkeriläisten kuljetukset tuli tapahtua 5.12.1944—15.1.1945 välisenä aikana.⁶²

Monilta paikkakunnilta ei saapunut kuin yksi tai kaksi perhettä. Hajanaisista paikkakunnista saapuminen voidaan selittää esimerkiksi Kiuruvedellä asuneella perhetutulla. Toiset siirtoväkeen kuuluneet henkilöt olivat voineet kuulleet paikasta

⁶⁰ Huovinen 1988, 352; KKA; siirtoväenkortisto.

⁶¹ KKA, HB:6.

⁶² KKA, HB:6; Nevalainen 1990, 292; Flink 2010, 158.

muuta kautta ja päättivät siksi siirtyä Kiuruvedelle.⁶³ Kaikki, joille tarjottiin tilaa Kiuruvedellä, eivät myöskään ottaneet sitä vastaan tilan kylmyyden ja karuuden takia. Kuopion läänissä tilojen hallintasopimuksista kieltäytyi yhteensä 621 henkilöä, joka oli reilut 17 % kaikesta siirtoväen osuudesta läänissä.⁶⁴ Hajanaiset kotikylät ovat selitettävissä myös sillä, että muualta asuntotarjouksen hylänneet perheet saattoivat hankkia vapailla kaupoilla tilan Kiuruvedeltä ja muuttaa sitten sinne. Siirtoväen osuus vapaista kaupoista ei ollut kuitenkaan huimaava. Kiuruvedellä alle 20 henkilöä oli hankkinut tilan itselleen vapailla kaupoilla, eli noin 11 % Kiuruvedeltä tilan saaneista siirtoväkeen kuuluvista henkilöistä. Muista maansaajista, kuten rintamamiehistä ja sotaleskistä, vapailla kaupoilla itselleen tilan oli hankkinut yli 60 henkeä.⁶⁵ Seuraavaan taulukkoon (Taulukko 2) on listattu kuinka paljon siirtoväkeä saapui mistäkin paikkakunnasta.

⁶³ Laitala 2006,108.

⁶⁴ Kalkkinen 1995, 12; STV 1950 XXXB C:1, 67.

⁶⁵ Kananen 2010, 55.

Taulukko 2. Siirtoväen lukumäärä Kiuruvedellä 31.12.1948.

Kaupunki tai kunta	Saapunut väkimäärä
Suistamo	1067
Ruskeala	129
Impilahti	104
Viipuri	70
Suojärvi	62
Sortavala	27
Harlu	25
Jääski	23
Salmi	20
Ilomantsi	20
Muut	88
Yhteensä	1635

Lähde: KKA, HB:6-7.

Kiuruvedelle saapuneesta siirtoväestä 265 henkeä oli ilmoittanut siirtoväen kortissaan ammattinsa. Näistä suurin osa, 151 henkilöä, oli maanviljelijöitä tai talollisia. Suistamon väestön pääasiallinen toimeentulo saatiin maanviljelyksestä. Maanviljelys oli kehittynyt parina viime vuosikymmenenä ennen sotaa kaskiviljelystä peltoviljelyyn ja siitä lopulta karjatalouteen. Suistamon alueen keskimääräiset peltoalat olivat Raja-Karjalalle tyypillisen pieniä. Vuonna 1929 peltoalan kooksi mitattiin alle 6ha. Pieni peltoala pakotti ihmiset hankkimaan sivutuloja muista töistä, ja Suistamossa tilojen sivuansioiden tarve nousi 38 prosenttiin. Näitä sivuansioita saatiin esimerkiksi metsätöistä, vaikka jopa kolmannes Suistamon tiloista ei omistanut yhtään metsää. Vastapariksi pitäjällä oli toisaalta runsaasti tiloja, joihin kuului suuret alat metsää. Metsää oli paljon etenkin alueen itäosissa, siinä missä länsiosaa hallitsivat pellot. Mm. Salmassa metsää saattoi tilaan

kuulua 40-50 hehtaaria. Metsät toivat taloudellista tukea, jonka voimin voitiin ryhtyä laajoihin pellonraivausurakoihin.⁶⁶

Pitäjän suurista metsävarannoista kertovat myös ammatikseen metsätyömiehen kirjanneet henkilöt. Työmiehen ammatissa olevia oli 265 henkilöstä 60. Käsityöhön liittyvä ammatti löytyi puolestaan 13 henkilöltä. Maaseudulla asuneiden lisäksi siirtoväen joukossa oli myös muutama kaupungeista saapunut perhe. Perheitä oli kotoisin niin Viipurin ja Helsingin kaupungista kuin Rovaniemen kauppalasta.⁶⁷ Maatalousyhteisöiden elannon riippuminen maasta sai heidät yleensä hyväksymään suunnitelman mukaisesti tarjotun tilan nopeammin. Teollistunut väestö sen sijaan muutti enemmän hajalleen, sillä heidän elantonsa ei riippunut maasta, vaan siitä missä töitä oli tarjolla.⁶⁸ Kiuruvedelle saapuneessa siirtoväessä kaupan alalla työskenteleviä henkilöitä oli 13 sekä julkityössä olevia, kuten kirjureita tai sihteereitä, 20. Myös seitsemän johtavassa ammatissa työskenteleviä oli siirtoväen joukossa.

Siirtoväen perhekokoja tutkiessa ilmeni, että yleisimmät koot olivat yhden ja kahden hengen perheet. Yksineläjiin kuului mm. leskiä. Kiuruvedelle saapuneista reilusta 50 leskestä noin 15 oli yksineläjiä. Näistä suurin osa oli naisia ja vain kaksi miestä. Yksineläjien suurta määrää voi selittää lisäksi sillä, että toisinaan nämä olivat jonkun toisen perheen jäseniä, joiden siirtoväenkortti oli erillään muiden perheenjäsenten korteista. Tavallisesti saman perheen kortit oli niputettu yhteen. Näin määrä on todennäköisesti totuutta suurempi. Sama asia toistuu myös muiden korttien kohdalla, eivätkä nämä luvut vastaa koko totuutta. Työnkuvakseen julkityöhön⁶⁹ liittyvän ammatin ilmoittaneilla on pienin keskiarvoinen perhekoko (2). Nämä julkityötä tekevät ovat mahdollisesti sen verran nuoria, etteivät he ole vielä ehtineet perustaa omaa perhettä tai

⁶⁶ Waris 1952, 39; Rajamo & Nenonen 1955, 396, 435–440; Hietanen 1982, 79; Laitala 2006, 4.

⁶⁷ KKA, siirtoväenkortisto.

⁶⁸ Waris 1952, 72–74.

⁶⁹ mm. sihteereitä ja autonkuljettajia.

eivät ole sitä halunneet perustaa. Heidän kohdallaan tyypilliset perhekoot vaihtelevat yhden ja kahden välillä. Etenkin nuorille naisille oli jo 1800-luvulta lähtien ollut suurempi vapaus valita työn ja perheen välillä. Työpaikan sijaitessa perheen ulkopuolella, ei lapsia tarvittu työvoimaksi. Maaseudulla perheenperustamisen normi vallitsi vahvana, sillä töihin tarvittiin työvoimaa, jota perheestä sai. Toisin oli asia esimerkiksi sihteereillä, jotka pystyivät elättämään itsensä naimattomana.⁷⁰

Maanviljelijöiden perhekoko (4,3) oli suurempi mitä julkityötä tekevien, sillä he tarvitsivat työvoimaa pelloille. Maanviljelijöiden perhekoot olivat myös suurimpia, sillä heidän joukostaan löytyvät melkein kaikki yli kymmenen hengen perhekoot. Suuri lapsimäärä tarkoitti enemmän ruokittavia suita ja sitä myöten lisää taloudellista raskautta perheelle. Suurperheet olivatkin yleensä niitä, jotka olivat tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä huoltoavustuksia jaettaessa. Tästä huolimatta lapset olivat taloudellisia resursseja, jotka osallistuivat omalla työpanoksellaan ansiotulojen kasvattamiseen ja toimeentulon lisäämiseen.⁷¹ Lehdissä julkaistiin useita kirjoituksia, joissa naisia nimenomaan kannustettiin hankkimaan lisää lapsia. Heikkoa taloudellista tilaa ei nähty esteensä suurperheen hankkimiselle, vaan säästäväisyydellä rahavaikeuksista voitiin selvitä. Jos lapsia ei halunnut hankkia, vika oli enemmän asenteissa kuin taloudellisissa perusteissa. Monilapsisuus oli sosiaalinen normi, ei vain yhden lapsen hankinta.⁷²

⁷⁰ KKA, siirtoväenkortisto; Markkola 1994, 46, 55, 104; Urponen 1994, 202.

⁷¹ *ibid.*

⁷² Ahponen & Järvelä 1983,62; Haikari, 2006, 302-303.

2.2 SIIRTOVÄEN SIJOITTAMINEN KIURUVEDELLE

Suomen asutustoiminta kehittyi 1900-luvulla ja 1920-luvulla Lex Kallio⁷³ toi valtion asutuslakiin uuden mahdollisuuden – yksityismaiden pakkolunastuksen. Tätä käytettiin silloin, jos vapaaehtoisista luovutuksista tai valtion luovuttamista maista huolimatta ei saatu tarpeeksi maata asuttamistarkoituksiin. Maata voitiin ottaa tiloista, joilla sen omistajat eivät asuneet tai eivätkä viljelleet. Vuonna 1936 säädetty asutuslaki taas mahdollisti maiden pakkolunastuksen esimerkiksi seurakunnilta, säätiöiltä ja kunnilta. Keneltä maita saataisiin, olikin yksi suomalaisen asutustoiminnan peruskysymyksistä. Tämä vaikutti lisäksi asutustoiminnalliseen painopisteeseen. Usein valtion ja yhtiöiden asutuskelpoiset maat sijaitsivat syrjäseuduilla, toisin kuin yksityisten omistajien maat. Maiden omistajan vaikutus näkyi siinä, saiko asutettava valmista peltoa vai raivauksen tarpeessa olevaa maata.⁷⁴ Laki tuli voimaan vuonna 1938, mutta sota keskeytti sen pian. Henkilöt lain takana⁷⁵ olivat mukana suunnittelemassa vuoden 1940 pika-asutuslakia, sekä viisi vuotta myöhemmin voimaan astunutta maanhankintalakia, joka oli suurimmaksi osaksi vain toisinto pika-asutuslaista.⁷⁶ Siirtoväen asioita hoitamaan perustettiin järjestö nimeltä Karjalan Liitto. Lisäksi pienempiä ja paikallisempia liittoja järjestettiin järjestelmään paikkakuntien asioita.⁷⁷

Pika-asutuslain nopea muodostaminen ja hyväksyminen ei syntynyt ilman ongelmia. Maata luovuttavien edut olivat törmäyskurssilla maata odottavien etujen kanssa. Karjalan

⁷³ Vuoden 1922 laki maan hankkimisesta asutustarkoituksiin.

⁷⁴ Hietanen 1982, 133.

⁷⁵ Pika-asutuslain sisältöä oli pääasiassa muotoillut Helsingin siviilioikeuden professori T. M. Kivimäki, joka oli maailmansotien välisenä aikana ollut Suomen tärkein asutuslainsäädöllinen vaikuttaja. Hän oli myös toiminut vuoden 1922 asutuslain uudistamista tutkineen komitean puheenjohtajana. Hietanen 1982, 50, 150.

⁷⁶ Hietanen 1992, 306; Kupiainen 1995, 42–44.

⁷⁷ Kulha 1969, 32.

Liitto oli vahvasti mukana lain teossa ja sen parantamisessa. Heidän panoksensa oli näkyvimmin esillä myöhemmin tullessa maanhankintalaissa, mutta jo pika-asutuslakiin Liitto tarjosi monia parannuksia. Liiton päätöslauselmaan kuului mm. seuraavanlaisia pykäläiä: asutustoimenpiteillä oli pystytettävä ainoastaan tiloja, jotka olivat elinkelpoisia ja siirtoväen olisi saatava vastaava määrä vanhaa peltoa, kuin mitä he olivat menettäneet. Tilojen pinta-alojen täytyi olla riittäviä, eikä Karjalalle tyypillistä kääpiöasutusta⁷⁸ saanut siirtää sellaisenaan uusille alueille. Liian pienten tilojen elinkelvottomuuteen oli otettu kantaa jo vuonna 1933, kun asutustoimikomitea esitti tilakokoja käsitelleen mietinnän. Komitean mukaan Suomen asutuslinjaa oli muutettava ja tämä vaati tilakoon suurentamista. Käytännössä kuitenkin pieniä tiloja syntyi pakosta ja jo olemassa olevat tilat pienenivät, kun tilat joutuivat luovuttamaan maata asutukseen. Karjalan-Liitto onnistui myös estämään siirtoväen asuttamisen pohjoiseen, niin kuin alustavasti oli suunniteltu. Liiton mielestä Vaasa-Kuopio linjan pohjoispuolelle ei siirtoväkeä saanut asuttaa.⁷⁹ Myöskään kuntien kielitasapainoa ei haluttu rikkoa asuttamalla karjalaisia Suomen ruotsinkielisille alueille. Länsirannikon ruotsinkielisten alueiden asukkaat maksoivat maiden luovutuksen sijasta ns. ”ruotsalaisrahan”, jolla kustannettiin siirtoväen maansaaminen muualla Suomessa.⁸⁰

Vuoden 1945 maanhankintalain kohderyhmään kuului lisäksi muita väestöryhmiä, mm. rintamamiehiä, sotainvalideja sekä sotaaleskiä, jolloin maanhankkimisen tarve oli suurempi kuin viisi vuotta aikaisemmin. Rintamamiehistä kaikki eivät kuitenkaan olleet oikeutettuja saamaan maata itselleen. Maanhankintalaki koski ainoastaan perheellisiä rintamamiehiä. Rajaus oli pakko tehdä, sillä jos maata olisivat saaneet kaikki sodassa olleet rintamamiehet, olisi maantarve nousut hälyttävän isoihin hehtaarimääriin. Laskelmien mukaan maanhankintalain seurauksena tapahtunut asutustoiminta kattoi reilut 9 prosenttia koko Suomen pinta-alasta. Lain ensimmäinen tavoite oli valmiin pellon

⁷⁸ 3-10 peltohehtaarin viljelmistä käytettiin nimitystä kääpiö- tai pienviljelmä. Hietanen 1982, 67.

⁷⁹ Alestalo 1980, 116; Hietanen 1982, 145; Kähönen 1984, 15–17; Laitinen 1995, 60, 113.

⁸⁰ Waris 1952, 67; Hietanen 1992, 308.

hankinta ja se, että niille asutettava väestö pääsisi mahdollisimman nopeasti niitä viljelemään.⁸¹ Suomi jakaantui asutuspoliittisesti kahteen osaan. Etelässä, Pohjanmaalla sekä Karjalassa oli enemmän tarvetta lisämaanhankinnalle, kun taas Keski-, Itä-, ja Pohjoissuomessa paine sijoittui uusien tilojen perustamiseen.⁸²

Siirtoväkeen kuuluvan henkilön tuli tehdä hakemus, jos hän halusi olla osallisena maansaannissa, ja lähettää se kotikuntansa hoitokunnalle ennen 1.10.1945. Kaiken kaikkiaan Suomessa näitä hakemuksia kertyi lopulta 48 451, joista 92 % meni läpi.⁸³ Maansaantihakemuksia oli koko maassa saapunut vuoden 1956 loppuun mennessä 242 786, joista 155 016 hyväksyttiin. Hyväksymisprosentti oli vajaa 64. Hakemuksista, jotka olivat tulleet siirtoväeltä, hylättiin vain noin 6 %. Saadun tilan lisäksi voitiin anoa myös lisämaata, jos hakija koki, ettei hänen nykyinen tilansa tuonut tarvittavaa elantoa. Lisämaahakemuksia saapui 74 667 kappaletta, mutta niiden hyväksymisprosentti oli pienempi kuin itse maansaantihakemuksissa – vain vajaa 40 % lisämaahakemuksista hyväksyttiin.⁸⁴ Kaupungeissa ihmisten asuttamisesta huolehti puolestaan huoneenvuokrauslautakunta, joille asuntohakemukset tuli jättää.⁸⁵

Maanlunastuslautakuntia perustettiin kuntiin ja niiden tehtävänä oli hankkia ratkaisu sille, mistä maita saatiin kuntaan tulevalle siirtoväelle sekä rintamamiehille. Aukkaanottolautakunta puolestaan hoiti paikkakunnalle saapuneet henkilöt oikeisiin sijoituskohteisiin. Kun tila oli viimein saatu määrättyä, oli tilalle saapuvan perheen aika käydä katsomassa tilaa ja päättää, halusivatko he ottaa sen.⁸⁶ Vuoden 1948 loppuun

⁸¹ Waris 1952, 113; Roiko-Jokela 2004, 37, 47–51.

⁸² Hietanen 1982, 64–65.

⁸³ Waris 1952, 115.

⁸⁴ Jokinen 1982, 119.

⁸⁵ Sorvali 1945, 25.

⁸⁶ Sallinen-Gimp, 1994, 270–271, 277.

mennessä siirtoväkeä oli asuttamatta enää 4 %, kun tilanne oli ollut melkein 50 % vain kaksi vuotta aikaisemmin.⁸⁷

Mistä maata sitten saatiin siirtoväen sekä rintamamiesten tarpeisiin Kiuruvedellä? Pika-asutuslain tavoite oli liittää jokaiseen tilaan edes vähän valmista peltoa. Ne maanomistajat, jotka eivät halunneet luovuttaa valmista peltoa, joutuivat raivaamaan uutta peltoa vastaavan verran tulevaan pika-asutustilaan. Pyrkimys oli, että maat tulisivat ensisijaisesti valtiolta, mutta pian huomattiin, etteivät nämä maat riittäneet alkuunkaan. Lopulta maiden oton tärkeysjärjestys pika-asutuslaissa oli:

1. Valtion omistamat maat
2. Seurakuntien omistama maa
3. Kuntien omistama maa
4. Yhtiöitten ja yhteisöjen maat
5. Yksityisten omistamat maat

Maanhankintalaki puolestaan pyrki tilanteeseen, jossa maata otettiin lähinnä valtiolta. Pakkolunastukset olivat kuitenkin tarpeellisia tämän lisäksi, jolloin maata saatiin ensi- ja toissijaisilta luovuttajilta. Kuopion läänissä, johon Kiuruvesikin kuuluu, vuonna 1949 toissijaisia luovuttajia oli 13 %, kun taas yhtiöt luovuttivat läänissä noin 40 % maasta. Yksityiset maanviljelijät eivät siis olleet luovutuslistan kärkipäässä. Kuopion läänissä valtiolla oli hallussaan enemmän maata, josta tiloja lohkottiin. Yhteensä läänissä luovutettiin maata 11 800 hehtaarin verran. Vapaaehtoisin kaupoin tai pakkolunastuksilla hankituista maista muodostui Kuopion Lääniin lopulta reilut 8000 tilaa vuosina 1945—1947. Näistä suurin osa, vajaa 3000, oli viljelys-tiloja. Asutusviljelytiloja sekä asutustiloja lääniin muodostui molempia reilut 2000. Asutustontteja Kuopion lääniin perustettiin

⁸⁷ Kulha 1969, 108.

tuona aikana reilut 1000. Kalastustiloja ei syntynyt yhtäkään.⁸⁸ Aina ei siirtoväkeä otettu vastaan avosylin. Maitaan luovuttamaan joutuneet henkilöt saattoivat keplotella vastuustaan erinäisin keinoin. Suuria tiloja esimerkiksi jaettiin pienempiin osiin, jotka jaettiin sukulaisille. Näin välttyttiin antamasta suvun maita siirtoväelle, niin kuin maanhankintalaki olisi velvoittanut.⁸⁹

Vuoteen 1951 loppuun mennessä oli Suomessa hankittu valmista peltoa 239 000 hehtaaria. Luku on sen verran suuri, että jos maata olisi jaettu vain ja ainoastaan siirtoväelle, teoriassa kenenkään ei olisi tarvinnut asuttaa kylmää tilaa. Kylmiä tiloja perustettiin yhteensä 10 645 1950-vuoden puoleenväliin mennessä. Noin puolet niistä omisti siirtoväki.⁹⁰ Maatalousväestöä ei odottelun vuoksi voitu asuttaa heti sodan päättymisen jälkeen heille tarkoitetuille alueille. Suurin osa tiloista täytyi ensin pakkolunastaa silloisilta omistajilta, jolloin siirtoväki joutui odottamaan viranomaisia, jotka hoitivat nämä asiat kuntoon. Odottelun kykeni ohittamaan vapailla kaupoilla, mutta lopulta Kiuruvedellä vain harva siirtoväkeen kuuluva henkilö hankki tilan kyseisellä keinolla.⁹¹

Tasoitussiirtojen jälkeen Kiuruvedelle saapuneelle siirtoväelle ei tarjottu tiloja satunnaisista paikoista, vaan siirtoväkeä koetettiin järjestää asumaan kylittäin.⁹² Isojen alueiden yhdessä pitäminen oli normaalia myös muualla Suomessa. Esimerkiksi Tyrvälle sijoitettiin Pyhäjärven alueelta Larjalan sekä Pyhäkylän kylien asukkaat. Siirtoväen uusien tilojen paikat riippuivat myös siitä, mistä päin maata oli luovutettu. Lopullisen tilakoon ja paikan hakijalle päättivät asukkaanottolautakunnat (AOL).

⁸⁸ STV 1950 XXXB C:1, 67.

⁸⁹ Holmila & Mikkonen 2015, 20.

⁹⁰ Waris 1952, 114, 123, 128–131.

⁹¹ Kananen 2010, 55.

⁹² Kiuruveden kotiseutuyhdistys.

Maanhankintalain valvonta kuului maatalousministeriölle, ASO:lle. AOL oli tämän paikallinen toimielin yhdessä maanlunastuslautakunnan kanssa. Aasukkaanottolautakunta tutki saapuneita maansaantihakemuksia ja päätti sitten minkä kokoisen tilan ja mistä päin Kiuruvedellä hakija saisi sen.⁹³ Maanhankintalaki ei myöskään koskettanut muita kuin maatalousväestöä heidän yleisen sijoittumisensa suhteen. Karjalaisista puhuttaessa, laki koski vain 35 % henkilöistä ja maanviljelijöillä oli mahdollisuus anoa lupaa poiketa sijoittamissuunnitelmasta. Laki johti lopulta siihen, että maatalousväestö pysyi teollisuusväestöä tiiviimmin yhdessä.⁹⁴

Kunnittain laaditun sijoitussuunnitelman lisäksi oli laadittu suunnitelma kylien varalle. Tarkoitus oli, että saman kylän asukkaat olisivat mahdollisimman lähellä toisiaan myös uudella sijoitusalueella, eikä vanhojen naapuruussuhteiden annettaisi rikkoontua.⁹⁵ Huolimatta muutamista yhtenäisemmistä alueista, voi aineiston perusteella sanoa, ettei kyliä asutettu erityisen yhtenäisesti Kiuruvedellä. Näin ollen Esimerkiksi Suistamolta väkeä oli yli 20 eri kylästä, eikä mitään näistä kylistä pidetty kokonaan yhdessä, asuttaen sieltä kotoisin olevia henkilöitä johonkin tiettyyn Kiuruveden kylään. Suistamon kylistä Kontuvaaran asukkaita on asutettu vajaan kymmeneen eri kyläkuntaan Kiuruvedellä. Muutamia kyläläisiä asui samalla kylällä myös uudella paikkakunnallaan, ja esimerkiksi suurin osa Aittojärvelle sijoitetusta siirtoväestä on kotoisin Suistamon Loimolan kylästä. Tämä ei tarkoittanut, että kaikki Loimolan kyläläiset olisivat muuttaneet Kiuruveden Aittojärvelle, mutta tässä tapauksessa kylälle muuttaneesta siirtoväestä valtaosa oli kotoisin samalta kylältä.⁹⁶

Mistä systemaattisesta kylien yhdessä pitämisestä ei kuitenkaan voida puhua. Paikkojen hajanaisuutta lisää myös se, että sijoitusalueiden pinta-alat olivat Kiuruvedellä

⁹³ Vennamo 1984, 49–50; Liukko-Sipi 1999, 23, 36.

⁹⁴ Kulha 1969, 108.

⁹⁵ Waris 1952, 66.

⁹⁶ KKA, siirtoväenkortisto; MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi.

laajempia mitä Raja-Karjalassa. Siksi siirtoväki sijoitettiin enemmän hajalleen sekä kauemmaksi toisiaan, mitä etelämpänä sijaitsevissa kunnissa.⁹⁷ Vaikka vanhoja kyliä ei pidetty täydellisesti yhdessä, voi Kiuruvedellä nähdä ne alueet, jonne yhtenäistä siirtoväkiasutusta syntyi. Suurimman osan siirtoväestä tullessa Raja-Karjalasta, oli myös ortodoksien määrä suurempi. Siirtoväkeä asuttaessa tämä otettiin huomioon niin, että syntyisi ortodoksiyhteisöjä, eikä yhteenkuuluvuuden tunne katoaisi. Kiuruvedellä ortodoksia perheitä sijoitettiin useita kullekin kylälle. Sijoitus ei kuitenkaan ollut tasaista, vaan vaihtelua kylittäin löytyi. Esimerkkeinä kylistä, joihin syntyi yhtenäisempää siirtoväkiasutusta ovat Jokela, Kukkomäki Lahnajoki sekä Jylängän asutusalue (ks. Liite 2).⁹⁸

Siirtoväen myötä Kiuruvedelle syntyi myös uusia kyliä entisten lisäksi. Yksi tällaisista esimerkeistä on Jokelan kylä Lapinsalossa noin kolmenkymmenen kilometrin päässä Kiuruveden kirkonkylästä. Kylä koostui melkein kokonaan joko siirtoväen tai rintamamiesten rakentamista taloista.⁹⁹ Tällaisia uusia siirtoväen asuttamia kyliä syntyi raivaamattomaan korpeen asutustoiminnan seurauksena muuallakin Suomessa.¹⁰⁰ Jokelassa ei ollut tietä ennen siirtoväen sinne asuttamista ja sen maaperä koostui lähinnä suosta ja metsästä, ollen hallanarkaa. Jokelassa kylmän tilan paikan nähdessään, eräs perhe hylkäsi tarjouksen ja osti itselleen tilan toiselta paikkakunnalta.¹⁰¹ Jokelaan ei kuitenkaan ole sijoitettu mitään tiettyä yhtä kylää, vaan siellä on sekaisin perheitä eri Suistamon kylistä sekä Suojärveltä. Pari perhettä Suistamon, Kontuvaaran kylästä on sijoitettu Jokelan kylään, mutta vanhoja naapureita ei ole mitenkään erityisesti koetettu sijoittaa uudelleen naapureiksi.¹⁰² Mahdollista on, että tiloja on kyllä tarjottu, mutta niitä

⁹⁷ Waris 1952, 68.

⁹⁸ Kananen 2010, 57.

⁹⁹ MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA; Winberg & Heinonen 2004.

¹⁰⁰ Saarelainen 1988, 24; Liukko-Sipi 1999, 44.

¹⁰¹ Laukkanen 1988, 81; Kalkkinen 1995, 123.

¹⁰² MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA.

ei ole otettu vastaan. Rintamamiesten lisäksi Jokelan kylään muutti lopulta seitsemän siirtoväkeen kuuluvaa perhettä ja koulu kylälle perustettiin vuonna 1959. Jokelan koulun lisäksi siirtoväen vuoksi kouluista perustettiin myös Huutoperän sekä Perhonsiiven kansakoulut.¹⁰³

Ammatti oli yksi tekijä, joka vaikutti siihen, mistä päin Kiuruvedettä tilaa tarjottiin. Kirkonkylältä asuntonsa saaneet olivat usein kauppiaita tai johtajia.¹⁰⁴ Toisaalta täytyy muistaa, että vain maatalousväki oli siirtosuunnitelman alainen. Mikään ei estänyt kauppiaan ammatissa olevia hankkimasta asuntoaan kaupungin keskustasta tai sen lähialueilta. Myös rintamamiehiä asutettiin enemmän kaupunkien ja kylien läheisyyteen, jonne kohosivat rintamamiestaloista koostuneet lähiöalueet. Elannon tullessa muusta kuin viljelystä tai esimerkiksi metsätöistä asunto hankittiin paikasta, jossa oli mahdollista harjoittaa ammattiaan. Osa kauppiaista asui ensin muualla, mutta muutti Kiuruvedelle myöhemmin. Heidän mielestään Kiuruveden kirkonkylällä oli paremmat menestymismahdollisuudet.¹⁰⁵ Vielä tänä päivänä näiden sodan jälkeen kauppansa perustaneiden kauppiaiden putiikit ovat nähtävillä Kiuruveden kaupungin keskustassa.

Perustettujen tilojen määrä Kiuruvedellä vuoteen 1950 mennessä noin 450 viljelys- ja asuntoviljelytiloja. Tiloista reilu 40 % oli rekisteröity siirtoväelle.¹⁰⁶ Tässä työssä on tutkittu n. 150 siirtoväen saamaa tilaa. Näistä siirtoväen tiloista noin 100 oli kylmiä tiloja.¹⁰⁷ Kaiken kaikkiaan Ylä-Savon alueelle, joka kuului Kuopion maanviljelyseurakuntaan, perustettiin lopulta 2633 asutustilaa. Alueita, joille tilat perustettiin, olivat Iisalmi, Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Sonkajärvi, Varpaisjärvi sekä Vieremä. 1150 tiloista perustivat siirtoväkeen kuuluvat henkilöt, kun

¹⁰³ Huovinen 1988, 353; Laukkanen 1988, 81; Kananen 2002, 27.

¹⁰⁴ Kiuruveden kotiseutuyhdistys; KKA, siirtoväenkortisto.

¹⁰⁵ Kiuruveden kotiseutuyhdistys.

¹⁰⁶ Kananen 2010, 59.

¹⁰⁷ KKA, HB:5

taas loput noin 1500 tilaa menivät muille maansaajille, rintamamiehien ollessa suurin yksittäinen ryhmä. Muodostetuista viljelytiloista siirtoväki sai haltuunsa 35,6 prosenttia, asuntoviljelytiloista 41,7 prosenttia ja asuntotiloista 27 prosenttia. Koko Suomea tarkasteltaessa Kiuruvesi ylsi jaetulle 13:lle sijalle, kun puhutaan asutuslakien nojalla muodostetuista tiloista. Kiuruveden pitäjässä näitä tiloja oli yhteensä 533. Kiuruvedelle saapunutta siirtoväkeä lähdettiin sijoittamaan noin reiluun 15 eri kyläkuntaan ympäri Kiuruvettä.¹⁰⁸

Kuten jo aiemmin mainitsin, aina ei tilaa otettu vastaan. Syynä henkilölle osoitetun tilan hylkäämiseen saattoi olla syynä prosessin monimutkaisuus. Eräässä tapauksessa henkilön lopulliseksi sijoituskunnaksi oli määrätty Keitele. Tilan saaminen sieltä viivästyti ja lopulta ilmoitettiin, ettei tilaa Keiteleeltä voinutkaan saada. Henkilölle kerrottiin, että hänen pitää tehdä uusi hakemus, jossa ilmoittaa haluaako kylmän tilan vai ei ja mistä päin. Tässä vaiheessa siirtoväkeen kuulunut henkilö koki tilaa käsittelevät asiat liian monimutkaisiksi ja päätti vuonna 1949 luopua hänelle kuuluneesta maansaantioikeudesta.¹⁰⁹ Mitään tilaa vastaanottamasta kieltäytyneiden määrä oli koko Suomessa 10,6 %. Laitisen mukaan luku kertoo ihmisten pettymyksestä tarjottuja tiloja kohtaan, sekä haluttomuudesta ryhtyä raivaamaan ja rakentamaan uutta tilaa. Osasyynä kieltäytymisestä hän mainitsee myös ammatinvaihdon, joka saattoi lisäksi olla seurausta kahdesta edellisestä.¹¹⁰ Myös Kiuruvedellä oli tilan karuus yksi syy sen vastaanottamatta jättämiselle.¹¹¹ Osa tiloista oli kylmiä ja sijaitti syrjässä Kiuruveden keskustaan nähden seuduilla, joilla muuta asutusta ei juuri ollut. Raskaiden sotavuosien jälkeen kaikki eivät jaksaneet ryhtyä valtavaan urakkaan karulla tilalla, jota heille ensimmäisenä tarjottiin. Toisaalta moni varmasti hyväksyi tilan, vaikka se ei heitä tyydyttänyt, päästäkseen aloilleen edes johonkin monien evakkovuosien jälkeen.

¹⁰⁸ KKA, Hb: 4–5; Kananen 2010, 59.

¹⁰⁹ KKA, HB:7.

¹¹⁰ Laitinen 1995, 125–126.

¹¹¹ Kalkkinen 1995, 123.

2.4 TILATYYPIT JA -KOOT

Kiuruvedelle saapuneelle siirtoväelle jaettiin kolmentyyppisiä tiloja: viljely-, asuntoviljely-, sekä asuntotiloja.¹¹² Johtajan sekä kauppiaiden ammatissa olevat saivat yleensä itselleen asuntotilan, mikä selittyy heidän suureksi osaksi Kiuruveden kirkonkylällä asumisellaan. Heidän koti- tai toimipaikkansa sijaitsi aivan kirkonkylän läpi menevän tien varrella, joten tilaa (tai tarvetta) monen hehtaarin viljely- tai asuntoviljelytiloille ei ollut. Poikkeuksena on kaksi johtajan ammatissa olevaa, jotka asuivat jossain muualla kuin kirkonkylällä. Heistä toisella oli viljelytila ja toisella asuntoviljelytila. Myös kauppiaiden kohdalla tilanne on sama: suurin osa heistä asui kirkonkylällä asuntotilalla. Kaikki kauppiaan ammatikseen ilmoittaneet henkilöt eivät kuitenkaan asuneet aivan kirkonkylän keskellä.¹¹³ Kukkomäki, joka sijaitsee kirkonkylästä etelään, oli aluetta, jossa asui myös kauppiaita. Alueella sijaitsi paljon pieniä asuntotontteja, jotka oli lohkottu isommista tiloista. Yksi kauppiaiden poikkeustapaus löytyy myös Niemisjärveltä, jossa kyseinen henkilö asui viljelytilalla, jonka hehtaarit koostuivat suurimmaksi osaksi metsästä.¹¹⁴

Siirtoväkeen kuuluvien henkilöiden ei myöskään tarvinnut tyytyä heille annettuihin kylmiin tai lämpimiin tiloihin ennalta määrättyssä kunnassa. Vaikka paperilla siirtoväelle oli määrätty lopullinen sijoituskunta, oli sen määritelmä hieman erilainen:

”Lopullinen sijoituskunta: josta siirtolaiselle vahvistetun kyläsijoitussuunnitelman

¹¹² MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi.

¹¹³ Kiuruveden kotiseutuyhdistys; KKA, siirtoväenkortisto.

¹¹⁴ Kananen 2002, 28. MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA.

mukaisesti maanhankintalain nojalla annetaan maata. Jos siirtoväkeen kuuluva henkilö ei ole maansaantiin oikeutettu tai jos hän on luopunut maansaantioikeudestaan, on hänen lopullinen sijoituskuntansa se kunta, josta hän saa itselleen tai perheelleen jokapäiväisen toimeentulon ja asunnon. Lopullisen sijoituskunnan käsitystä ei näin ollen voida supistaa käsittämään vain määrättyä tai määrätystä kylistä kotoisin oleviin maansaantiin oikeutettuihin henkilöihin.”¹¹⁵

Siirtoväestä maanviljelijät sekä muut talolliset saivat Kiuruvedellä yleisimmin itselleen viljelytiloja. Kaikki maanviljelijät eivät kuitenkaan jatkaneet samassa ammatissa sotien jälkeen. Koko maan siirtoväestöstä noin 4000 oli vaihtanut viljelijän ammatin johonkin toiseen ja noin 1000 maanviljelijää taas tyytyi pieneen asuntotilaan, jolla elannokseen viljely oli käytännössä mahdotonta.¹¹⁶ Työmiehet asuivat sen sijaan enemmän asuntoviljelytiloilla. Vain harvalla noiden kahden ammattikunnan edustajalla oli tilatyypinään asuntotilaa. Ne, joilla kotinaan oli edellä mainittu tilatyyppeä, asuivat kaikki kirkonkylällä tai sen läheisyydessä sijaitsevassa Kukkomäellä. Perheen koolla taas ei näytä olleen mitään merkitystä siihen, annettiinko uudelle tulokkaalle viljely- tai asuntotila. Yli kuuden henkilön perheet asuivat asuntotilalla siinä missä yhden tai kahden henkilön kokoiset perheet asuivat viljelytiloilla.¹¹⁷

Uuden tilan hehtaarit koostuivat maksimissaan viidestä eri elementistä; valmiista pellostä, viljelykelpoisesta maasta, niitystä, joutomaasta sekä metsästä. Metsän kohdalla puhuttiin lisäksi metsästä ja huonokasvuisesta metsästä erikseen. Suurimman osan tilasta muodostivat metsä ja joko valmiit tai viljelykelpoiset peltomaat. Niittyä ja joutomaata oli tiloilla vain vähän.

¹¹⁵ KKA, HB:13–14.

¹¹⁶ Waris 1952, 127.

¹¹⁷ MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA; KKA, siirtoväenkortisto.

Viljelytiloihin kuului Kiuruvedellä yleensä yli kymmenen hehtaaria metsää. 35 viljelytilasta vain kolmella tilaan kuului alle kymmenen hehtaaria metsämaata. Keskimäärin metsämaiden koko Kiuruvedelle perustetuissa tiloissa otannan mukaan oli 24,5 hehtaaria. Yli 30 hehtaarin metsät olivat myös yleisiä ja osalla viljelytiloista metsää oli yli 60 hehtaaria. Viljelytilojen metsämaiden keskiarvoinen hehtaarimäärä oli 31,4 hehtaaria. Asutusviljelytiloihin taas ei liitetty yli 30 hehtaaria metsää.¹¹⁸ Näiden tilojen keskiarvoinen metsämaiden koko oli 12,2 hehtaaria. Metsämaiden avulla koetettiin ehkäistä tilojen muita puitteita, sillä jaettavat tilat saattoivat olla hallanarkoja tai muuten huonotuottoisia. Metsää tilaan liitettiin sen verran, että tilan hallitsija sai metsästä omat kotitarvepuut sekä tarpeeksi puita myyntiin.¹¹⁹ Metsämaan avulla oli mahdollista saada lisätienestejä ja siksi metsämaiden koot olivat suurempia Kiuruvedellä kuin esimerkiksi etelämpään Suomeen sijoitettujen siirtoväkeen kuuluvien henkilöiden tiloilla. Mitä pohjoisemmaksi mennään, metsä muuttui sitä hidaskasvuisemmaksi, näin ollen sitä oli liitettävä tilaan laajempia määriä.¹²⁰ Esimerkiksi Tyrvään ja Vammalan alueilla siirtoväen saamat metsämaat olivat keskimäärin vajaan 17 hehtaarin kokoisia ja pellot vajaa kuusi hehtaaria.¹²¹

Myös Lahdessa asutustoiminta nojasi vahvasti siihen, että siirtoväkeä asutettiin tiloille, joilla oli valmista peltoa. Tämä oli yleinen käytäntö Etelä-Suomessa.¹²² Kiuruveden sijainnista sekä suuresta määrästä kylmiä tiloja johtuen, peltohehtaarien keskiarvoinen hehtaarimäärä jäi pieneksi. Vielä vuonna 1950 tiloilla ei ollut keskimäärin peltoa kuin 3,5 hehtaaria tilaa kohden. Vuonna 1959 peltojen hehtaarimäärä oli noussut ahkeran raivauksen seurauksesta. Vajaassa kymmenessä vuodessa peltojen keskimääräinen pinta-ala oli noussut 3,5 hehtaarista 7,2 hehtaariin tilaa kohden. Koko Kuopion läänissä

¹¹⁸ MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi.

¹¹⁹ Virtanen 2008, 75.

¹²⁰ Kananen 2002, 29; Virtanen 2008, 131.

¹²¹ Liukko-Sipi 1999, 45.

¹²² Palomäki 1997, 82.

siirtoväen yli 1ha:n tilojen peltohehtaarien keskimääräinen pinta-ala oli vuonna 1959 5,9 ha. Vuonna 1950 tilojen keskimääräinen kokonaispinta-ala oli reilut 32 hehtaaria. 150 siirtoväelle luovutetusta tilasta 32 tilaa oli yli 50 hehtaarin suuruisia, kun taas 29 tilalla oli alle 10 hehtaaria maita. Näistä suurin osa oli pieniä asuntotiloja, joilla maata oli hehtaari tai kaksi. Tällaiset tilat menivät vielä maatiloista 1950-luvulla, mutta 1960-luvulla kahden hehtaarin tilan omistajaa ei enää mielletty viljelijäksi.¹²³ Alla olevassa taulukossa esitetään mistä eri osista siirtoväen tilat Kiuruvedellä koostuivat vuonna 1950 ja kuinka laajoja ne olivat.

Taulukko 3. Siirtoväen saamien tilojen keskimääräinen pinta-ala ja eri osat vuonna 1950.

Tilaan kuuluva maatyypä	Keskimääräinen pinta-ala
Peltoa	3,5ha
Metsää	24,5ha
Muuta	4,2ha
Yhteensä	32,2ha

Lähde: Maataloustiedustelut 1950; MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA.

2.3 KYLMÄT TILAT KIURUVEDELLÄ

Kiuruvedelle perustetuista tiloista vuoteen 1949 mennessä noin 100 oli kylmiä tiloja. Nämä oli melkein poikkeuksetta annettu kuntaan tulleele siirtoväelle. Kiuruveden

¹²³ Maataloustiedustelut 1950; MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA; Laitinen 1995, 134; Haapala, 2004, 246.

kunnan alueella oli noin 20 erikokoista kyläaluetta, joille siirtoväkeä sijoitettiin.¹²⁴ Kylmiä tiloja ei kaikkiin Kiuruveden kolkkiin kuitenkaan perustettu vaan ne sijoituivat kymmenelle eri Kiuruveden kyläalueille. Eniten kylmiä tiloja syntyi Kiuruveden alueelle - 26. Toiseksi eniten uutta peltoa raivattiin Osmangin alueelle, yhteensä 17 tilan verran. Kolmantena tiloissa on Koski 14 tilalla ja lopulta Remeskylä 12 uudelle tilalla. Osmanki sijaitsee Kiuruveden kaupungin luoteispuolella. Remeskylä puolestaan on aivan Osmangin vieressä, Näläntöjärven rannalla.

Kylmiä tiloja sijoitettiin myös Lapinsaloon, eikä esimerkiksi Jokelan kylää ei olisi syntynyt ilman näiden uusien tilojen raivausta. Jokelaan rakennettiin uusi tie, jonka varrella uudet asuintalot pystytettiin ja pellot raivattiin. Naapurusto koostui melkein yksinomaan siirtoväestä. Oheisesta taulukosta (Taulukko 4) näkee kaikki kylät, jonne kylmiä tiloja syntyi ja kuinka paljon.¹²⁵ Kylmiä tiloja syntyi enimmäkseen Kiuruveden pohjoisalueille, jossa oli tilaa raivata uutta peltoa valtion tai yhtiöiden omistamaan asumattomaan korpeen. Aikaisempi asutus oli keskittynyt enimmäkseen eteläpuolelle Kiuruvedettä.

Kuopion maanviljelys- ja talousseuran alueella perustettiin kylmiä tiloja yhteensä 2291, joka oli eniten koko Suomen alueella. Toiseksi eniten kylmiä tiloja sijaitsi Pohjois-Karjalan alueella sekä Oulun talousseuran alueella, kummassakin yli 2000. Keski- ja Itä-Suomi olivat alueita, joille kylmien tilojen raivaus keskittyi, sillä etelässä, rannikkoalueella lännessä sekä aivan pohjoisessa kylmien tilojen määrä on laskettavissa enemmän sadoissa kuin tuhansissa.¹²⁶ Täytyy tietysti muistaa, ettei aivan pohjoiseen sijoitettu paljoa siirtoväkeä, sillä luovutetut alueet sijaitsivat maantieteellisesti etelämmässä.

¹²⁴ KKA, HB:5; HB:7.

¹²⁵ KKA, HB:7

¹²⁶ Paukkunen 1997, 72.

Taulukko 4. Kylmien tilojen lukumäärä Kiuruveden kylissä.

Kylän nimi	Kylmien tilojen määrä
Kiuruvesi	26
Osmanki	17
Koski	14
Remeskylä	13
Luupuvesi	7
Lapinsalo	6
Niemiskylä	5
Kalliokylä	5
Näläntö	2
Sulkava	2
Yhteensä	97kpl

Lähde: KKA; HB6.

Kylmille tiloille kuului harvoin valmista peltoa, joten raivaamisen tarvetta kompensoitiin yleensä ylimääräisellä metsämaalla, josta oli mahdollista hankkia tuloja, ennen kuin omasta pellostsa sai tuottoa. Kiuruvedellä kylmille tiloille jaettiin keskimäärin vajaa 29 hehtaaria metsämaata, joka muodosti suurimman osan tilan kokonaispinta-alasta. Keskimäärin kylmien tilojen kokonaispinta-ala oli vuonna 1950 hieman reilut 38 hehtaaria.¹²⁷ Vastaavasti Lapinlahdella kylmien tilojen pinta-ala oli reilut 42 hehtaaria.

¹²⁷ MMM, asutustilarekisteri, Kiuruvesi; KMA; Maataloustiedustelut 1950.

Tilat olivat pienempiä mitä siirtoväellä oli ollut Karjalassa sekä mitä Lapinlahden kantaväestön tilat (reilut 67 hehtaaria) olivat.¹²⁸ Kiuruveden ja Lapinlahden tilakoot ovat hyvin samanlaisia, mikä ei ole ihme alueiden läheisestä sijainnista johtuen. Siirtoväen alle kymmenen hehtaarin metsäpalstat olivat Kiuruvedellä harvinaisia, eikä niitä sadalla jaetulla kylmällä tilalla ollut kuin muutamalla. Kylmien tilojen alun tuottamattomuutta helpotettiin myös vuokraviljelmillä, joita siirtoväki pystyi viljelemään, saaden näistä ruokaa tai tuloja. Vuokraviljelmiä pidettiin yleensä vain siihen asti, kunnes omaa peltoa oli raivattu tarpeeksi.¹²⁹

Kylmällä tilalla oli uusi asukas ensimmäiseksi tilanraivauksen edessä. Valtio suoritti tilalla alkuraivaustöitä¹³⁰, sekä rakensi tiloille johtavia teitä. Alkuraivauksen hoiti Suomessa Pellonraivaus Oy¹³¹. Pääasiassa asukas itse joutui hoitamaan raivaustyöt. Maaseudulla uusien tilojen raivaaminen auttoi ratkaisemaan työttömyysongelmia sodan jälkeen, sekä kehitti siinä ohessa maaseudun oloja. Raivaaminen ja rakentaminen oli sen verran laajaa, että monesti maaseudulla oli valloillaan työvoimapula. Suomessa vilkkainta tilojen raivausaikaa olivat vuodet 1949—1951.¹³² Itse raivaamistyöt etenivät tiloilla seuraavanlaisesti: talvella tulevalta peltoalueelta poistettiin puut. Kevään tullen puista vapautettua aluetta päästiin kuokkimaan ja muokkaamaan kunnolla peltomaaksi. Raivaamattoman tilan asukas oli lisäksi oikeutettu maatalousministeriön myönteisellä päätöksellä uudistilan perustamispalkkioon. Suomi oli jaettu neljään vyöhykkeeseen ja mitä pohjoisemmaksi mentiin, sitä enemmän perustamispalkkio oli. Kiuruvesi kuului kolmanteen vyöhykkeeseen, joka oikeutti 300 000 markan perustamispalkkioon. Tätä

¹²⁸ Jyrkilä 1979, 27.

¹²⁹ KKA, HB:6, HB:7.

¹³⁰ Käytännössä tämä tarkoitti kantojen irrottamista maasta ja niiden kasaamista.

¹³¹ Yhtiö oli raivannut kolmanneksen sodanjälkeisestä uudisraivauksesta ja vuoteen 1960 mennessä se oli raivannut peltoa melkein 100 000 hehtaarin verran. Anttila & Väisänen 1984, 88.

¹³² Kulha 1962, 18; Anttila ja Väisänen 1984, 78–80; Kohvakka 1988, 66; Nummela 1993, 236–237; Laitinen 1995, 109.

summaan voitiin korottaa vielä 10 prosentilla, jos asukkaalla oli esimerkiksi kolme alle 15-vuotiasta lasta tai hän oli sotainvalidi, sotaorpo tai perheellinen sotaleski.¹³³

Ennen oman ensimmäisen asumuksen valmistumista, perhe saattoi asua samalla paikkakunnalla asuvien muiden sukulaisten luona, tai vaikkapa jossain naapuritaloista. Rakentamiseen oli myös anottava lupa. Yleensä lupa saatiin ensimmäisenä saunarakennukselle ja luvat muille rakennuksille seurasivat sitten perässä, kunhan perhe oli ensin päässyt asettumaan omalle maalleen asumaan. Peltojen raivaamisen lisäksi valtio avusti myös saunanrakentamisessa.¹³⁴ Tärkeää oli saada perheelle edes jonkinlainen oma katto pään päälle. Luvan saamisen jälkeen rakentaminen saatettiin aloittaa jo parin viikon jälkeen, mutta toisinaan aloitustyöt saattoivat venyä kahteen kuukauteen. Oli myös tapauksia, jolloin rakennustyöt alkoivat vielä myöhemmin. Syynä saattoivat olla esimerkiksi tarve saada ensin toisaalla rakennuksia valmiiksi.

3. HUOLTOTOIMENPITEET KIURUVEDELLÄ

Kiuruvedelle saapuneella siirtoväellä oli sotien jälkeen edessään jälleenrakennus ja tilojen raivaus. Paluu rauhaan ei tapahtunut ilman ongelmia ja normaaliin työelämään paluu uudella paikkakunnalla oli hankalaa. Tämä johti avustusten tarpeeseen ja huoltoviranomaisten kanssa asioimiseen. Siirtoväki joutui pitämään puoliaan virkakoneiston kanssa ja aina eivät heidän näkemyksensä olleet yksiin virkamiesten näkemysten kanssa. Tämä johti toisinaan kiivassävytteiseen kirjeenvaihtoon, mutta huoltoviranomaisten kanssa asioitiin yleensä asiallisesti. Tavoitteena oli kuitenkin, että

¹³³ Laitinen 1995, 109.

¹³⁴ KKA, HB:13–14; Roiko-Jokela 2004, 78.

kaikkia hädässä olevia avustettiin niin kauan, kunnes nämä tulivat taas toimeen omillaan.

3.1 HUOLTOVIRANOMAISET JA -TEHTÄVÄT

Sota-ajan sekä sen jälkeisen siirtoväen huoltopolitiikan juuret ovat sotaa edeltävältä ajalta. Tuolloin luotiin avustusjärjestelmä nimenomaan erikoistuen tarpeessa oleville ryhmille. Lisäksi vuoden 1930 sotatilalaki takasi majoituksen ja muonan väestölle, joka oli joutunut siirtymään pakolla pois kotoaan. Taustalla oli lisäksi vuonna 1937 aloitettu äitiysavustusjärjestelmä, joka oli tärkeässä roolissa myöhemmälle huoltotehtävien laajentamiselle eri yhteiskuntaryhmiin kuten siirtoväkeen.¹³⁵ Myös huolto-organisaation juuret ulottuivat 1930-luvulle, jolloin oli suunniteltu poikkeusoloihin tarvittavaa säännöstelyorganisaatiota. Esimerkiksi sotatila oli yksi tällainen poikkeustila, jonka aikana taloutta jouduttiin säännöstelemään. Ensin koko tehtävän piti mennä puolustusvoimille hoidettavaksi, mutta lopulta se annettiin siviilihallinnolle. Uusi säännöstelyelin sai nimekseen kansanhuoltoministeriö ja se perustettiin 20.9.1939. Kansanhuoltoministeriö huolehti siirtoväen sijoittamisesta ja huollosta. Huolto sisälsi mm. työpaikkojen järjestämistä. Lisäksi kansanhuoltoministeriö huolehti mm. rehujen, ruokatarvikkeiden ja teollisuustuotteiden säännöstelystä sekä tasapuolisesta jakamisesta kansalaisille. Ministeriön laajojen tehtävien takia siihen perustettiin eri osastoja, joita oli myöhemminä vuosina jo kymmenen. Tämä osoitti asioiden laajuuden, joita ministeriön oletettiin hoitavan.¹³⁶ Huoltopolitiikka nähtiin etenkin siirtoväen hallinnollisena sopeuttamisena. Siirtoväen huolto oli erillään kunnan tarjoamasta sosiaalihuollosta, mikä eristi siirtoväkeä omaksi ryhmäkseen. Kuitenkin ilman järjestäytynyttä ja keskitettyä viranomaisten johtamaa siirtoväen huoltoa sekä asutus- ja majoitusorganisaatiota, siirtoväen asuttamisesta ja sitä myöten sopeutumisesta olisi voinut tulla suurempi

¹³⁵ Waris 1952, 74; Pulma 1987, 198; Nummela 1993, 219.

¹³⁶ Kaunismaa 1990, 14–15.

ongelma Suomelle.¹³⁷

Tehtävien paljous aiheutti ruuhkautumista kansanhuoltoministeriössä, jolloin siirtoväen huoltamiseen kytkeytyvät tehtävät päätettiin siirtää sisäasiainministeriölle. 17.1.1940 perustettiin tilapäinen osasto, joka kantoi nimeä siirtoväen huollon keskus. Osaston toimenkuvaan kuului neljä eri tehtävää. Ensiksi siirtoväen ja heidän omaisuutensa siirtojen suunnittelu ja toiseksi sen toteuttaminen. Kolmanneksi osaston tuli huolehtia majoituksesta, muonituksesta, töitten järjestämisestä sekä sairaanhoidosta. Neljäs tehtävä oli luovutettujen alueiden kuntien toiminnan ohjaus. Osaston tehtäviä hoitivat paikallistasolla lääninhallitukset lääneissä sekä kunnissa siirtoväen huoltojohtajat. Sisäasianministeriön siirtoväenasianosasto lakkautettiin lopulta 31.12.1949, kun siirtoväen arvioitiin asettuneen lopullisesti nyky-Suomen alueelle asumaan. Ne, jotka vielä tarvitsivat huoltoa, siirrettiin henkilön kunnassa sijaitsevan sosiaalihuollon piiriin.¹³⁸

Kiuruveden kohdalla maksettavien huoltoavustusten lopullisesta antamisesta päätti Kuopion lääninhallitus, mutta Kiuruvedelle saapuneen siirtoväen asioiden hoitamisesta vastasi puolestaan kunnan huoltolautakunta, joka aloitti tehtävässään 1.4.1947. Sitä ennen siirtoväen huolto oli toiminut sosiaalilautakunnan alaisena, jonka huoltojohtajana oli toiminut maanviljelijä Samuel Huttunen. Huttusen työnkuvaan kuuluivat lisäksi kansanhuoltolautakunnan puheenjohtajuus, joten usein käytännön toteuttaminen huoltotehtävissä jäi Aili Kukkonen harteille. Kukkonen toimi kanslia-apulaisena siirtoväen huollon toimistossa. Ensimmäisen huoltojohtajan aikana siirtoväenhuollosta luotiin myönteistä kuvaa asiakirjoihin. Vastaan tulleet ongelmat eivät johtuneet siirtoväenhuollosta tai kunnasta, vaan pikemminkin ulkopuolisista tekijöistä, kuten siirtoväestä. Esimerkiksi kortiston ulkopuoliset eli ”villit” aiheuttivat harmia asuessaan Kiuruvedellä, vaikka se ei heidän sijoituspaikkakuntansa ollutkaan. Tämä aiheutti

¹³⁷ Flytkman 2005, 44; Kananen 2010, 47.

¹³⁸ Kaunismaa 1990, 18–19, 95.

rasitusta suunnitellun asutustoiminnan lisäksi huoltotoimintaan. Huttunen näki lisäksi osan siirtoväestä epärehellisenä. Hänen mielestään nämä yrittivät saada itselleen huoltorahoja, vaikka todellista tarvetta henkilöllä avustukselle ei ollut.¹³⁹

Huttusen aikaan siirtoväen ja kiuruveteläisten vastakkainasettelu näkyi selkeimmin. Yleisesti ottaen hän mainitsee kiuruveteläisten suhtautuneen myönteisesti paikkakunnalle saapuneeseen siirtoväkeen. Kaikki eivät kuitenkaan olleet yhtä suvaitsevaisia Kiuruvedelle saapuneita uusia ihmisiä kohtaan. Huttusen mukaan paikkakunnalla oli lisäksi esiintynyt henkilöitä, jotka oli pitänyt pakottaa muuttamaan suhtautumistaan siirtoväkeen. Tällaiset henkilöt ovat suostuneet vastaanottamaan ja majoittamaan siirtoväkeä vasta viranomaisten puuttuessa asiaan. Itse siirtoväestä Huttunen sanoi heidän käyttäytyneen asiallisesti, huomioon ottaen vaikean tilanteen.¹⁴⁰ Paikallisväestön ja siirtoväen rinnakkaiselo ei Huttusen vakuutteluista huolimatta tapahtunut kitkattomasti. Välejä saattoi hiertää paikallisten käsitys siitä, että siirtoväki eli valtion ja paikallisten varoilla. Erilaiset luovutukset ja majoittamiset vaikuttivat väleihin, eikä siirtoväkeä nähty aina samanarvoisena, mitä talonväki, vaan heidät esimerkiksi majoitettiin ulkorakennuksiin. Riitoja syntyi yleensä yhteisten tilojen käytöstä, elämäntavoista tai erilaisten kulttuurien kohtaamisesta. Myös siirtoväen toisinaan asiaton käytös johti majapaikan muutokseen.¹⁴¹

Vasta vuonna 1947 uuden huoltoviranomaisen astuessa tehtäviin, katsottiin vaikeita asioita myös siirtoväen näkökulmasta, ei ainoastaan siirtoväenhuollon kautta.¹⁴² Kun huoltojohtaja määrättiin samalta paikkakunnalta, katsottiin tämän lujittavan suhteita siirtoväen ja paikallisten välillä. Näin myös kyettiin säilyttämään hyvät suhteen

¹³⁹ KKA, HB:6-7; Kananen 2010, 102-106.

¹⁴⁰ KKA, HB:7; Kananen 2010, 102-106.

¹⁴¹ KKA, HB:6-7; Raninen-Siiskonen 1999, 156; Kananen 2010, 68, 99; Malinen 2011,171.

¹⁴² Kananen 2010, 102-106.

viranomaisiin.¹⁴³ Tässä työssä konfliktit paikallisväestön ja siirtoväen kesken jäivät olemattomiksi. Syynä tälle voi pitää sitä, että nämä konfliktit keskittyivät paljon yhteismajoituksen ympärille. Vuoteen 1948 mennessä suurin osa siirtoväestä oli jo saanut pysyvän tilan tai asuinpaikan Kiuruvedeltä, eivätkä paikkakuntalaiset joutuneet enää majoittamaan siirtoväkeä omissa taloissaan. Tämä vähensi kohtaamisia ja sitä kautta konfliktien määrää.¹⁴⁴

Paikkakunnilla, joissa kunnan asukasmäärästä oli siirtoväkeä vähintään 1/10 oli siirtoväellä oikeus edustukseen asuinpaikkakuntansa kansanhuoltolautakunnassa. Sama päti paikkakunnilla, joissa oli vähintään 500 henkilöä siirtoväkeä. Tällöin edustaja ja tämän varamies saivat paikan lautakunnasta vuonna 1945 vuodeksi eteenpäin.¹⁴⁵ Kiuruveden huoltolautakunnan johdossa toimi Suistamolta kotoisin oleva Juho Halonen. Ensin huoltolautakunnan johtotehtävissä oli toiminut ilomantsilainen Veikko Kettunen. Kettunen oli ollut luonteva valinta tehtävään aikana, jolloin ilomantsilaiset olivat olleet enemmistö Kiuruvedelle majoittuneesta siirtoväestä. Ilomantsilaisten määrän vähentyessä ja suistamolaisten määrän sitä vastoin kasvaessa, otettiin tehtäviin henkilö, jolla oli enemmän kosketuspintaa suurimpaan osaan kunnan siirtoväkeä. Samalla Halonen nimettiin lisäksi kansanhuollon tehtäviin, sillä hän tunsi Suistamon asukkaat tarkoin.¹⁴⁶

Itse varsinaiset huoltotehtävät kuuluivat Kiuruveden kirkon taloudenhoitajalle Herman Nousiaiselle. Siirtoväen huoltojohtajan tehtäviin kuului mm. siirtoväen vastaanottaminen kuntaan ja näiden majoituksesta sekä muonituksesta huolehtiminen. Jos majoitusta ei löytynyt vapaaehtoisesti, oli viranomaisille annettu lupa ottaa huoneistoja tai rakennuksia

¹⁴³ Flytkman 2005, 24.

¹⁴⁴ Heikkilä 2015, 108.

¹⁴⁵ Sorvali 1945, 103.

¹⁴⁶ KKA, HB:7.

siirtoväen käyttöön. Näitä käytettiin siirtoväen asuttamiseen tai heidän omaisuutensa varastointiin. Huoltojohtajan tehtäviin kuului päättäminen, kuka sai valtion huoltoavustusta ja keneltä se keskeytettiin tai lopetettiin kokonaan. Lisäksi oli tehtävä luetteloita siirtoväestä ja näiden karjasta sekä muusta omaisuudesta. Tehtävien ollessa laajoja, siirtoväen huollonjohtajien apuna toimi esimerkiksi kyläpäälliköitä, joilla oli tarkempi kuva oman kylänsä siirtoväen tarpeista ja puutteista.¹⁴⁷

Siirtoväen huoltojohtajilla ja kunnallisilla siirtoväen huoltoviranomaisilla oli rutkasti tehtäviä ja määräaika-ilmoituksia, jotka oli täytettävä huoltoviranomaisten lääninhallituksen siirtoväen asianosastolle. Heidän täytyi pitää kuukausittaista kirjaa siirtoväen, inkeriläisten sekä itäkarjalaisten lukumäärästä. Luetteloita tehtiin lisäksi tasoitussiiirroista sekä takaisin Neuvostoliiton alueelle haluavista henkilöistä. Tehtäviin kuului kuukausittainen tilityksen tekeminen siirretyn omaisuuden huoltokustannuksista. Tämän lisäksi laadittiin luettelo kalusteista, joita siirtoväen huollon varoilla oli hankittu. Viranomaisten täytyi pitää pöytäkirjaa huoltoavustusten jakamisesta ja olla otteet palkkakortistosta. Jos huoltojohtajissa tai kunnallisissa huoltoviranomaisissa tapahtui muutoksia, täytyi niistä ilmoittaa samoin kuin täydennyksistä, joita viranomaistyötehtäviin tarvittiin. Tehtäviin kuului lähettää perusteltu rahatilaus ennakkovarojen saamiseksi. Ennakkovaroilla maksettiin siirtoväen ja siirretyn omaisuuden huollosta aiheutuvia kustannuksia. Satunnaiset tulot tai niihin verrattavissa olevat varat oli tilitettävä heti lääninkonttorin tilille ja tehtävä erillinen ilmoitus asiasta. Lopuksi oli tehtävä esitykset vuokrien tms. korotuksista.¹⁴⁸

Nousiaisen aikana siirtoväen huoltoanomuksiin suhtauduttiin samalla tapaa kuin muihin yhteiskunnallista apua tarvitsevien hakemuksiin. Siirtoväen ja muun avuntarvitsijan välille ei enää piirretty selkeää viivaa eikä siirtoväen ja kiuruveteläisten vastakkainasettelua kirjattu niin tarkasti. Nousiaisen aikana alettiin korvausasioita

¹⁴⁷ Kekkonen 1940, 30–31; Kaunismaa 1990, 21–23.

¹⁴⁸ KKA, HB:13–14.

selvittää entistä tarkemmin ja jokaiseen tapaukseen vaadittiin asianmukaiset asiakirjat ja todistukset. Asiakirjat yhdenmukaistuivat ja ne arkistoitiin yhä paremmassa järjestyksessä. Suistamolainen huoltolautakunnan johdossa oleva Juho Halonen totesi vuonna 1948 huoltotarkastajalle tekemässään lausunnossaan Nousiaisen toimineen ”kaikin puolin siirtoväen edun mukaisesti”.¹⁴⁹

Sosiaaliministeriön siirtoväen huoltotoiminnan toimisto sijaitsi Helsingissä. Kiuruveden huoltolautakunnan siirtoväen asianhoitaja lähetti lausuntonsa siirtoväen huollon tarpeesta olleista ja avustusta hakeneista henkilöistä sinne ennen vuotta 1947. Vapaamuotoisesti kirjoitetussa lausunnossa siirtoväen huoltoviranomaisen, tässä tapauksessa Nousiaisen, tuli mainita hakijan ja tämän perheenjäsenten henkilötietojen lisäksi minkä tyyppisen tilan (kylmä tila vai ei) henkilö oli mahdollisesti saanut. Samoin hän ilmoitti tilan koon hehtaareissa ja valmiin pellon määrä. Tilan luovutusvuosi kirjattiin ylös, sillä tämä tieto vaikutti kylmälle tilalle mahdollisesti myönnettyihin avustuksiin (ks. myöhemmin alaluku 3.4). Lausunnossa tuli selvittää lisäksi oliko tilalle otettu rakennuslainaa. Rakennuksista kerrottiin olivatko ne valmiita vai vielä rakenteilla. Perheen työkyvyn lisäksi Nousiainen selvitti, oliko perhe jo nostonut avustuksia tai saanut muita lisiä, kuten lapsi- tai invalidilisiä. Näiden seikkojen lisäksi hän mainitsi, milloin mahdollista avustusta oli viimeksi myönnetty. Selvittämällä kaikki nämä asiat tarkasti, huoltolautakunta puolsi mielestään avustusten antoa.¹⁵⁰ Asioiden perinpohjainen selvitys vähensi mahdollisia huijaamisyrityksiä (ks. lisää luku 3.4). Sen lisäksi laajalla dokumentoinnilla ja erinäisillä liitteillä pystyttiin edistämään oman asian käsittelyä. Mitä vähemmän sosiaaliministeriö joutui tekemään tarkentavia kysymyksiä, sitä nopeammin asia saatiin päätökseen.¹⁵¹

Viranomaiselta haluttiin puoltava lausunto, koska lausunnon merkitys oli usein ratkaiseva

¹⁴⁹ Kananen 2010, 106.

¹⁵⁰ KKA, HB:7.

¹⁵¹ Malinen 2011, 55.

läänihallituksen tehdessä päätöksiä. Huoltoavustuksen maksamista puoltava kommentti lisäsi edellytyksiä avustuksen saamisesta. Osassa tapauksia viranomaisen otti neutraalin näkökannan tilanteeseen ja antoi sen mieluummin vain läänihallituksen ratkaistavaksi. Tämä saattoi johtua tiedon puutteesta, jolloin viranomainen ei esimerkiksi ollut täysi varma hakijan taloudellisesta tilanteesta. Vaikka huoltoanomukseen tuli selvittää oma tilanne yksityiskohtaisesti, viranomaisten oli vaikeampi saada tietoja esimerkiksi kaukana asuvista elatusvelvollisista sukulaisista, jos hakija ei niistä erikseen maininnut. Huoltoviranomaisen negatiivista kommenttia ei kirjeiden joukosta löytynyt. Tapauksia, joissa hän olisi ollut kielteisen huoltoavustuspäätöksen kannalla ei siis ollut.¹⁵² Verrattuna Huttuseen, Nousiainen esiintyy kirjeissään ystävällisenä siirtoväkeä kohtaan. Ottamatta negatiivista kantaa siirtoväen avustustapauksiin, paikallisena virkamiehenä Nousiainen oli helpompi säilyttää hyvät välit siirtoväkeen Kiuruvedellä. Hylkäyspäätökset anomuksiin tulivat yksinomaan läänihallitukselta, eivät Kiuruveden huoltojohtajalta.

Huoltoviranomaiset koettivat omien sanojensa mukaan noudattaa mahdollisimman säästävää linjaa, mutta silti huollosta aiheutuneet kulut olivat mittavia. Viranomaisia varoitettiin henkilöistä, jotka olivat rahan perässä, vaikka näillä ei ”todellista” tarvetta lisäänsioille ollutkaan. Kiuruveden siirtoväenhuollon johtaja Samuel Huttunen mainitsi vuonna 1945 kertomuksessaan siirtoväenhuollosta henkilöistä, jotka eivät uskoneet siirtoväenhuollon osaavan asiansa. Tällaisia ”pätiöitä” ja paremmin tietäviä putkahteli Huttusen mukaan aina silloin tällöin esille.¹⁵³ Näistä ”pätiöistä” Huttunen ei mainitse tarkemmin, eikä kertomuksesta selviä tarkoittaako hän siirtoväkeen kuuluvia henkilöitä vai paikallisia kiuruveteläisiä. Konfliktia paikallisväestön ja siirtoväen välillä joka tapauksessa syntyi. Paikallisväestön epäillyt kohdistuivat siirtoväen rahan ja tavaransaantiin. Nähtiin, että nämä toisinaan saivat avustuksia ilman kunnollisia perusteita.¹⁵⁴ On siis mahdollista, että tällaiset epäilijät olivat ilmaisseet mielipiteensä

¹⁵² KKA, HB:13-14.

¹⁵³ KKA, Hb:7.

¹⁵⁴ Kananen 2011, 98.

siirtoväenhuollolle heidän tavastaan avustaa siirtoväkeä rahallisesti.

3.2 KORVAUSLAIT

14.12.1939 voimaan tulleen sotavahinkolain mukaan sodasta aiheutuvat tuhot korvattiin valtion varoista. Korvauksen piiriin kuuluivat niin asutuskeskuksissa olleet rakennukset, teollisuuslaitokset kuin palovakuutetut metsät. Irtaimistoa koskeva sotavahinkolaki säädettiin puolestaan 1940 ja sen piiriin kuului palovakuutettu irtaimisto. Yksityissektorien organisaatioista saatiin apua ja asiantuntemusta, eikä esimerkiksi siirtoväen asuttaminen olisi ollut mahdollista ilman maatalousseurojen avustusta.¹⁵⁵ Kaikkialla maailmassa sodan tuhojen korvaaminen ei edennyt Suomen tavoin lakisääteisesti. Esimerkiksi Japanissa ei korvattu vahinkoja laisinkaan. Englannissa taas oli samankaltainen menettely kuin Suomen sotavahinkolaeissa, joissa tarkoitus oli korvata vain tuhoutunut omaisuus. Saksassa luvattiin korvata sodan seurauksena tuhoutunut reaaliomaisuus ja tulojen menetykset, mutta tähän ei lopulta kyetty. Sen sijaan länsi-Saksassa korvaukset suoritettiin esimerkiksi työllistämällä pakolaisia teollisuuden jälleenrakentamisella sekä maata luovuttamalla.¹⁵⁶ Suomessa säädettiin kolme korvauslakia vuosien 1940—1945 välillä ja niiden avulla pyrittiin arvioimaan menetyksiä sekä tasamaan varallisuutta. Täyden korvauksen maksaminen kaikille osoittautui pian mahdottomaksi. Korvauksia ei voitu maksaa tasapuolisesti kaikille, jolloin vain vähävaraisimmille maksettiin koko korvaus ja parempiosaisille vain osa korvauksista. Korvauslakien tarkoituksena oli korvata ihmisten menetettyä reaaliomaisuutta.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Nummela 1993, 215–216.

¹⁵⁶ Jokinen 1982, 11.

¹⁵⁷ Nummela 1993, 82.

Omaisuuuden korvaus vain osittain kosketti etenkin rikkaita tilanomistajia.¹⁵⁸ Hallituksen esityksen mukaan (1939) ensimmäisen korvauslain korvauksen yläraja olisi 10 000 markkaa¹⁵⁹. Summan pienuutta hallitus perusteli valtiotalouden heikkoudella; edellytyksiä suurempiin korvauksiin ei ollut. Korvauksia haluttiin maksaa lähinnä sotavahinkoluontoisesti menetetyistä irtaimistosta ja tuhoutuneista rakennuksista. Valiokuntakäsittelyssä ehdotus muutti muotoaan, kun tunnustettiin siirtoväen oikeus saada korvauksia, eikä vain huoltoa. Linja muuttui sotavahinko -pohjaisesta siirtoväki -keskeiseksi, jolloin korvausta maksettiin lisäksi maista ja metsistä. Laki vahvistettiin 9. 8. 1940 ja korvauksen alaraja muuttui lopulta 320 000 markkaan¹⁶⁰. Jatkosodan alussa Karjala vallattiin takaisin eikä lakia ei ehditty soveltaa loppuun saakka. Mainittu säädös loi lähinnä pohjan kahdelle myöhemmälle korvauslaille. Tiedostettiin, että korvausten maksaminen olisi rasite kansantaloudelle, mutta luovutettujen alueiden maanviljelijöille haluttiin taata elinkeinon jatkuminen uusilla alueilla. Siirtoväestä ja perheellisistä rintamamiehistä poiketen, perheettömät rintamamiehet joutuivat puolestaan pettymään maansaannissa, sillä heille maita ei jaettu. Tyytymättömien määrä oli laaja, joten oli tärkeää saada yhteiskunta rauhoittumaan edes jollain taholla – vaikka sitten maksamalla korvauksia siirtoväelle. Yhteiskunnan rauhoittaminen olikin yksi keskeisistä ongelmista, joita valtiot kohtasivat sodan jälkeen, kuten myös omaisuutensa menettäneistä huolehtiminen.¹⁶¹

Maanhankintalain mukaan korvauksen saajat olivat oikeutettuja saamaan lainaa, jolla valtiolta voitiin hankkia uusi tila. Toisen korvauslain myötä siirtoväellä oli oikeus saada korvaus menettämästään maasta, metsästä ja mailla sijainneista rakennuksista. Korvaukset maksettiin täysmittaisina aina 500 000 (vuoden 1944) markkaan saakka. Tästä suuremmista summista sai yhä alenevalla korvausprosentilla korvausta. Tähän

¹⁵⁸ Liesmäki 2002, 59.

¹⁵⁹ Summa vastasi vuoden 2017 rahassa noin 3570 euroa. Lähde:

https://www.stat.fi/static/media/uploads/rahanarvonkerroin_1860-2017.xlsx

¹⁶⁰ n. 95 000 euroa vuoden 2017 rahassa.

¹⁶¹ Waris 1952, 88–89; Nummela 1993, 83; Karonen 2006, 12; Holmila & Mikkonen 2015, 23, 44.

liittyi lisäehto, jolla korvauksista pidätettiin 80 % tilan ostoon. Korvauksilla rahoitettiin jälleenrakennustyö, mutta moni siirtoväkeen kuuluva henkilö oli katkera korvausten pienuudesta. Korvausten nostaminen vaikutti lisäksi avustuksiin. Avustus oli lakkautettava, jos asianomainen oli nostanut hänelle kuuluvan korvauksen (menetetystä omaisuudesta ja rahoista) ja se oli vuonna 1949 perhettä kohden noussut 200 000 markkaan¹⁶². Huoltoavustusta jatkettiin tapauksissa, joissa korvauksen nostaminen ja avun lakkauttaminen johti henkilön tai perheen kohtuuttoman huonoon taloudelliseen tilanteeseen. Asia ei ollut mustavalkoinen, vaan jokainen tapaus ratkaistiin lääninhallituksessa erikseen ennen päätöstä avustuksen jatkamisesta tai lakkauttamisesta.¹⁶³

3.3 AVUSTUSTEN MÄÄRÄ JA MAKSAMINEN SIIRTOVÄELLE KIURUVEDELLÄ

Koko maassa huoltoavustusten tarve oli korkeimmillaan heti talvisodan päätyttyä (30.4.1940). Avun tarpeessa oli tuolloin 345 000 henkilöä. Määrä laski nopeasti, kiitos siirtoväkipolitiikan uusien muotojen. Kaksi kuukautta myöhemmin avustettavien määrä oli pudonnut 235 000 henkilöön ja vuoden lopussa 164 000 henkilöön. Talvisodan aikana huollon piiriin kuuluva suuri siirtoväen määrä saattoi johtua sotatoimien lisäksi myös siitä, että karjalaisen siirtoväen uskottiin kykenevän palaavan pian takaisin kotiseudulleen. Tämän vuoksi siirtoväki ei ryhtynyt vakituisiin työsuhteisiin, eikä koettanut asettua aloilleen evakointipaikkakunnissa uskoessaan pääsevänsä pian takaisin kotiin. Näin asioiden järjestämiselle väliaikaisessa asuinpaikassa ei nähty tarvetta.¹⁶⁴ Jatkosodan aikana huoltoapua tarvitsevien määrä väheni entisestään, sillä suurin osa siirtoväestä

¹⁶² reilu 9000 euroa vuoden 2017 rahassa.

¹⁶³KKA, HB:7; Jokinen 1982, 95; Laitinen 1995, 53; Raninen-Siiskonen 1999, 168–169; Heikkilä 2015, 48.

¹⁶⁴ Kaunismaa 1990, 13; Nummela 1993, 221.

palasi takaisin kotiseuduilleen, jotka tarjosivat tarpeeksi töitä väelle. Lopulta vain noin 25 % siirtoväestä jätti palaamatta Karjalaan ja asui jatkosodan aikaisilla asutuspaikkakunnillaan.¹⁶⁵

Toisen evakuoinnin koettaessa avustustarve oli kasvanut koko maassa uudestaan, muttei lähellekään talvisodan jälkeistä tilannetta. Sotien jälkeen avustuksia haki yhteensä 133 000 henkilöä, mutta määrä pieneni nopeasti ja vuonna 1949 koko maassa huoltoavustuksen tarpeessa oli enää 2,5 % kaikista siirtoväkeen kuuluvista henkilöistä. Taustalla huoltoavun vähenemisessä oli sekä siirtoväen omatoimisuus että valtiollisen siirtoväkipolitiikan tuloksellisuus. Kiuruvedellä huoltoavustusta sai vuonna 1948 alle neljä prosenttia kaikesta kunnan siirtoväestä.¹⁶⁶

Vuonna 1946 siirtoväkeä oli sijoitettu Kiuruvedelle vasta noin 700 henkilöä (vrt. lopulliseen n. 1600 henkilöön), joista tuolloin huoltoavustuksen piiriin kuului lähes 150. Vuonna 1948 Kiuruvedellä oli siirtoväkeä jo 1400 henkilön verran, mutta huoltoavustuksen tarpeessa olevien määrä oli pudonnut 55 henkilöön (lapsia 29, aikuisia 26). Tuolloin suurin osa paikkakunnalla asuneesta siirtoväestä oli kotoisin Suistamosta, kuten suurin osa avustuksen tarpeessa olevista henkilöistä. Suistamolta oli saapunut 824 henkeä, joista avustettavia oli 21. Ruskealasta oli saapunut vuoteen 1948 mennessä 155 henkilöä, joista avustusta sai kahdeksan henkilöä. Impilahtilaisista puolestaan 112 henkilöstä huoltoavustusta maksettiin 17 henkilölle. Kiuruveden huoltoviranomaisten mielestä avustustapaukset olivat perusteltuja sekä aiheellisia. Nämä tapaukset tarkoittivat viranomaisten mielestä lähinnä suurperheellisten lapsia sekä yksinäisiä vanhuksia.¹⁶⁷

Kiuruvedellä huollossa olevien määrää nostivat romanit, joita oli useita perheitä

¹⁶⁵ Liesmäki 2002, 17.

¹⁶⁶ KKA, HB:7; KKA, HB:13–14; Waris 1952, 76–77; Kaunismaa 1990, 14–15.

¹⁶⁷ KKA, HB:7; KKA, HB:13–14.

huoltoavustuksen piirissä ja niin sanotut ”impilahden vaivaiset”, joita oli saapunut Kiuruvedelle. He lienevät olleet laitoshuollossa olevia sotasiirtolaisia, eivätkä kyettyneet normaaliin työntekoon. Vuonna 1949 Kiuruveden kunta huolsi 32 sotasiirtolaiseksi laskettavaa henkilöä.¹⁶⁸ Sotasiirtolaisten, eli siirtoväkeen kuuluvien henkilöiden, jotka olivat kotiseudullaan olleet erillisessä laitoshuollossa, tarkasta lukumäärästä ei ollut tietoa ennen 1950-lukua. Kuitenkaan sotasiirtolaisten luku ei ollut suuri muun siirtoväen kokonaislukuun verrattaessa. Vuoden 1940 arvion mukaan heidän kokonaismääränsä oli reilut 8000 henkeä. Sotasiirtolaiset jakautuivat kolmeen ryhmään: kasvatustaloksessa tai huostassa oleviin nuoriin henkilöihin, kunnalliskoteihin sijoitettuihin köyhäinhoidon varassa eläviin sekä muissa laitoksissa pysyvästi huollettavana, huoltolakien alaisuudessa oleviin henkilöihin. Sotasiirtolaiset olivat yhteiskunnallisessa hoidossa ja kunta, johon heidät oli määrätty, oli velvollinen järjestämään hoidon. Kunta sai sotasiirtolaisista aiheutuvista kustannuksista korvauksen valtiolta jälkikäteen.¹⁶⁹

Vuonna 1948 Kiuruvedellä aikuisille maksettiin avustuksia 43 markkaa ja lapsille 38 markkaa päivältä. Jotta avustussummien koosta saisi jonkinasteisen käsityksen voidaan niitä verrata sen aikaisiin perustyöläisen päiväpalkkoihin. Maataloustyöväen keskimääräiset päiväpalkat olivat miehillä vuoden 1948 kesällä 450 markkaa päivältä ja naisilla 374 markkaa päivältä.¹⁷⁰ Siirtoväen saama huoltoavustus oli murto-osa siitä, mitä työmies ansaitsi tavallisesti päivää kohden. Avustussummien pitämällä pienenä koetettiin estämään ihmisten laiskistuminen. Siirtoväkeä ei haluttu kannustaa elämään valtion tai kunnan rasitteena vaan kannustaa nopeasti omaan työhön.¹⁷¹

Siirtoväen reaaliomaisuus ei ollut esteenä avustuksen saamiselle. Riitti, että henkilö todisti avustuksen olevan välttämätön toimeentulolleen. Esimerkkinä tästä tilanne, jossa

¹⁶⁸ KKA, HB:7.

¹⁶⁹ Kekkonen 1940, 82; Sorvali 1945, 34–35; Nummela 1993, 225–226; Urponen 1994, 205.

¹⁷⁰ Vattula 1983, 410.

¹⁷¹ Urponen 1994, 180; KKA, HB:4–5.

henkilöllä oli kotieläimiä, mutta nämä eivät tuottaneet tarpeeksi toimeentuloa varten. Sitä vastoin, jos henkilöllä oli talletuksia, ei avustuksille nähty tarvetta. Talletuksiin ei kuitenkaan laskettu esimerkiksi eläimen myynnistä saatuja rahoja. Lisäksi asutuskeskuksissa huoltoavustukset olivat suuremmat kuin maaseudulla suurempien elinkustannuksien vuoksi.¹⁷² Suuri perhekoko ei tarkoittanut enemmän tai useampi avustuksia perhettä kohden. Jos perheeseen kuului monia lapsia, avustussumma olisi helposti noussut suuremmaksi kuin mitä välttämätön tarve oli. Summaa maksettiin siksi vain osasta lapsista, eikä se saanut nousta suuremmaksi kuin mitä perheen huoltajan normaalit työansiot olisivat olleet.¹⁷³

Rahallisia avustuksia jaettiin esimerkiksi kylvettävien siementen ostoon, vaatteisiin tai työkalujen hankintaan. Avustusten suuruudet vaihtelivat 500 markasta aina 6000 markkaan¹⁷⁴. Myös pitovaatteiden ja työkalujen hankintaan jaettiin avustuksia.¹⁷⁵ Reilun 30 markan päivittäisellä avustuksella sai vuonna 1945 kilon ruisleipää, kilon perunoita ja litran maitoa. Maito maksoi tuona vuonna 5,70 markkaa litralta, perunat 14,50 markkaa kilolta ja ruisleipä noin 9,40 markkaa kiloa kohden. Esimerkiksi kilo naudan jauhelihaa maksoi 40 markkaa kilolta.¹⁷⁶

Avustuksia jaettiin Kiuruvedellä lisäksi rehun ja lannoitteen ostoon. Heinää toimitettiin etenkin kylmille tiloille. Vuoden 1948 marraskuussa heinätoimitusehtona oli, ettei siirtoväkeen kuulunut karjanomistaja kyennyt saamaan omalta tai vuokraamaltaan tilalta tarpeeksi heinää eläimilleen sisäruokintakaudeksi. Heinää toimitettiin alueille, joilla heinän ostohinta oli korkeampi pitkien kuljetusmatkojen vuoksi. Ostaakseen heinää karjanomistaja tarvitsi heinänostotodistuksen, joita sai Kansanhuoltolautakunnan

¹⁷² Sorvali 1945, 30–33.

¹⁷³ Sorvali 1945, 30–33; KKA, HB:13–14.

¹⁷⁴ vuoden 2017 rahassa suuruus vaihteli 64 eurosta 770 euroon.

¹⁷⁵ Sorvali 1945, 36.

¹⁷⁶ Flyktman 2005, 35.

huoltoviranomaisilta. Jos myyjän nimi puuttui, ei ostolupaa annettu. Lisäksi olkiin myytiin ostolupia. Luetteloista tuli ilmetä ostajan nimi, ostetun heinän kilomäärä, heinän myyntihinta kilolta, sekä ostajan kuittaus. Heinän ylenpalttista ostamista rajoitettiin, sillä sen oli riitettävä kaikille tarvitseville. Enimmäismäärä heinänostossa oli 1000 kiloa yhtä nautayksikköä kohden¹⁷⁷.¹⁷⁸ Hevoselle heinän maksimimäärä oli 2000 kiloa per hevonen. Nuorelle hevoselle määrä oli 1500 kiloa heinää ja vasikka puolestaan sai 250 kiloa heinää.¹⁷⁹ Vuonna 1948 Kiuruvesi tilasi 65 000 kiloa heinää jaettavaksi siirtoväelle. Kiuruvedelle saapuneella siirtoväellä oli yleensä vain muutama kotieläin, pari lehmää ja lammasta sekä todennäköisesti yksi hevonen. Heiniä ei varattu yksistään eläimille, jotka jäivät Kiuruvedelle. Kiuruveden läpi kulki runsaasti siirtoväkeä kotieläimineen kohti omia lopullisia tai väliaikaisia sijoituspaikkoja. Yhteensä Kiuruveden kautta kulki noin 45 000 lehmää, joita varten varattiin 57 000 kiloa heinää.¹⁸⁰

Muiden avustusten lisäksi siirtoväki saattoi saada erillisiä takaisin maksettavia avustuksia. Tällaiset avustukset koskivat henkilöitä, jotka kuuluivat siirtoväkeen, mutta joilla ei ollut edellytyksiä tai oikeuksia saada avustuksia, mutta jotka kuitenkin olivat niiden tarpeessa. Myöskin rajatapaukset avustusten saajissa saattoivat saada näitä takaisinmaksettavia avustuksia tai välttämättömän vaatetusavun tarpeessa olevat. Vaateavustusta pystyi vuonna 1945 saamaan enintään 500 markkaa¹⁸¹ alle 15-vuotiaalle ja 1000 markan verran aikuiselle.¹⁸² Opiskelijoita ei unohdettu avustuksissa. Korkeakouluissa tai oppikouluissa jo opintonsa aloittaneille vähävaraisille siirtoväkeen kuuluville opiskelijoille voitiin maksaa 20 markkaa¹⁸³ päivältä. Tämä opiskelija-avustus kuului myös takaisin

¹⁷⁷ Yksi nautayksikkö käsitti joko yhden lehmän tai kahdeksan lammasta.

¹⁷⁸ KKA, HB:13–14.

¹⁷⁹ Sorvali 1945, 58.

¹⁸⁰ KKA, HB:7; KKA, HB:13–14.

¹⁸¹ 64 euroa vuoden 2017 rahassa.

¹⁸² Kekkonen 1941, 53–55.

¹⁸³ 2,5 euroa vuoden 2017 rahassa.

maksettaviin avustuksiin, jotka opiskelija itse tai hänen holhoojansa sitoutuivat maksamaan. Summa vähennettiin myöhemmin menetetystä omaisuudesta maksettavista korvauksista.¹⁸⁴

Lapsille anottiin huoltoavustusta, mikäli perheen huoltaja ei pystynyt elättämään perhettään. Sairaant vanhukset tai nuoret lapset eivät yleensä kyenneet työntekoon. Lisäksi perheiden työkykyiset olivat sodan jälkeisinä vuosina usein raivaamassa omaa peltoaan tai rakentamassa uutta kotiaan. Palkkaa omalla tontilla tehdystä työstä ei saatu, tekijän ollessa samalla oma työnantajansa. Siksi huoltoavustukset lapsille ja vanhuksille olivat tarpeen. Avustuksia voitiin lisäksi anoa, jos perhe asui väliaikaisesti jossain muualla, eikä heillä ollut siellä edellytyksiä toimeentuloon. Sotien jälkeen oli monia sosiaalisia kysymyksiä ratkaistavaksi, mutta voimavarat keskitettiin ensin juuri lapsiperheisiin ja sodan uhrien auttamiseen. Lisäresursseja Suomi sai mm. YK:lta. Toukokuussa 1947 Kiuruvedellä maksettiin lapsista korvausta 837 markkaa¹⁸⁵ lasta kohden. Vanhuksille ja muille heikkokuntoisille aikuisille huoltoavustusta maksettiin 992 markkaa¹⁸⁶. Avustusten määrät eivät pysyneet staattisina johtuen rahan arvon heikkenemisestä sotien jälkeen. Seuraavassa kuussa lapsista maksettiin 810 markkaa kun taas heikkokuntoiset ja vanhukset saivat huoltoavustusta 960 markan verran. Huoltoavustusten määrät vaihtelivat myös muissa kunnissa¹⁸⁷, mutta vaihtelu ei ollut suurta, vaan summat pysyivät suhteellisen samoina kuukaudesta toiseen. Jokaisesta lapsesta ei välttämättä maksettu huoltoavustusta. Jos perheellä oli taakkanaan uuden talon rakennus ja lapsia paljon, saatettiin huoltoavustusta maksaa kahdesta lapsesta yhden sijaan. Rahat oli tarkoitettu ruokaan ja asumiseen, eikä esimerkiksi vaatteisiin tai muihin tarve-esineisiin.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Hassinen 1972, 91–92.

¹⁸⁵ 52 euroa vuoden 2017 rahassa.

¹⁸⁶ 61 euroa vuoden 2017 rahassa.

¹⁸⁷ ks. esim. Flyktman 2005.

¹⁸⁸ KKA, HB:14–15; Urponen 1994, 207–208.

Avustusta oli tarkoitus maksaa aina ensimmäisen palkkapäivään asti. Jos työansio oli riittämätön, huoltoavustusta maksettiin edelleen. Lisäksi avustus sovitettiin sairauden ja osittaisen työkyvyttömyyden mukaan. Avustusta kyettiin maksamaan myös muissa kuin virallisessa asumiskunnassa, mutta jos avustusta nauttiva matkusteli liikaa ilman suosituksia, voitiin avustusten määrää alentaa. Jos nautti huoltoavustusta, kuntaa ei saanut vaihtaa ilman lupaa.¹⁸⁹ Kontrolli huoltoavustusten antamisessa näkyi myös lääkärintodistuksissa. Samoin kuin äitiysavustusten saamisessa, joita saadakseen täytyi äidin käydä neuvolan terveystarkastuksessa, oli siirtoväen avustuksen saanti kytketty osittain terveystarkastukseen. Todistaakseen työkyvyttömyytensä, hakijalla täytyi olla pätevä lääkärin antama todistus asiasta.¹⁹⁰

Kiuruvedellä pyrittiin tiukentamaan avustusten antoa säästääkseen kunnan sekä valtion varoja. Vielä vuonna 1946 lääninhallitus totesi Kiuruvedellä olevan läänin yksi korkeimpia huoltoavustusprosentteja. Kuntaa moitittiin liian avoimesta avustusten jaosta. Syyksi tarjottiin vuonna 1945 avustuksia koskevan lain liian kirjaimellinen noudattaminen. Silloinen huoltojohtaja Huttunen painotti, että avustukset olivat tarkoin harkittuja.¹⁹¹

Alla olevaan viivakaavioon (Kaavio 1) on kerätty tietoa niiden perheiden lukumäärästä, jotka saivat avustusta vuosina 1947—1950 Kiuruvedellä. Aikaisempien huoltoavustusten merkitseminen ei ollut yhtä säännönmukaista ja vasta vuoden 1947 vuoden jälkeen avustukset merkittiin järjestelmällisesti muistiin. Tuolloin avustuksia maksettiin kuukausittain ja niiden tarve oli ylimmillään. Siirtoväestä suurin osa oli saapunut tasoitussiirroissa Kiuruvedelle ja rakentaminen sekä raivaaminen oli vilkkainta. Osa

¹⁸⁹ Sorvali 1945, 25, 30–33.

¹⁹⁰ KKA, HB:6–7; Pulma 1987, 198–199.

¹⁹¹ Kananen 2010, 104.

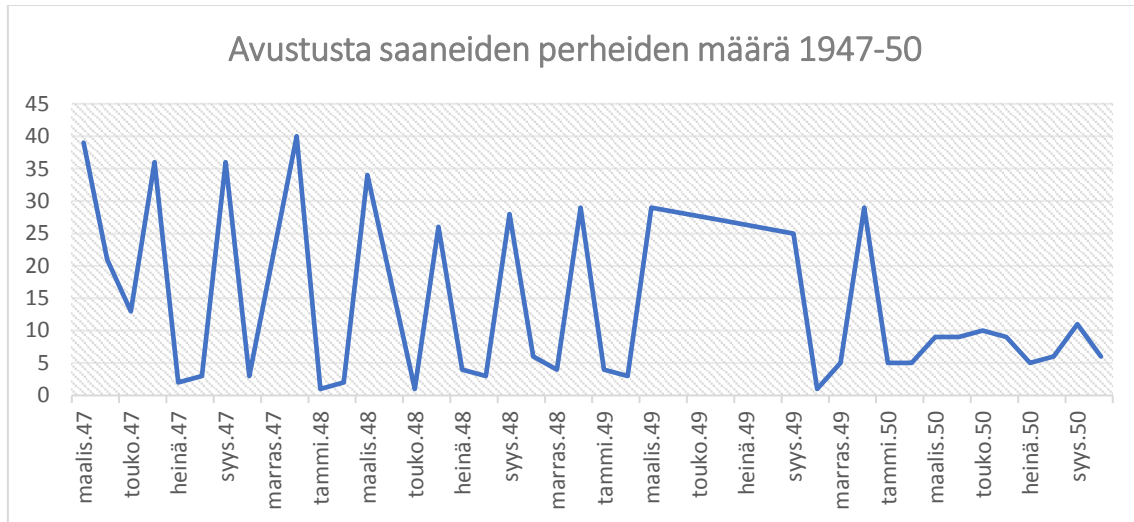
perheistä sai avustusta useina kuukausina, mutta osalle avustusta annettiin vain niinä kuukausina, kun he sitä eniten tarvitsivat. Tämä tarkoitti joidenkin perheiden kohdalla vain yhtä kuukautta. Tämä johtaa myös perheiden määrän heittelyyn. Koska avustuksia maksettiin vain kaikista eniten niitä tarvitseville, kaikki eivät välttämättä saaneet kuukausittain toistuvaa avustusta. Näin ollen sitä maksettiin ainoastaan silloin, kun tarve oli suurin.¹⁹²

Vuoteen 1950 tultaessa avustusten määrä väheni. Tuolloin siirtoväki oli yleensä saanut talonsa rakennettua asumiskuntoon ja talonväki oli vapautunut ansiotyöhön. Avustusten maksaminen lakkasi, kun perhe oli nostanut heille kuuluvan korvaussumman, jonka moni oli jo ehtinyt tehdä vuoteen 1950 tultaessa.¹⁹³ Kaaviossa esitettyjen perheiden lukumäärät saattavat heitellä todellisista määristä, sillä arkistossa olleista papereista ei ollut kukaan tehnyt kokoavaa luetteloa. Tämän takia on mahdollista, että osa tietoa sisältävistä papereista on vuosien saatossa hävinnyt, sillä paperit eivät olleet kuukausittaisessa tai edes vuosittaisessa järjestyksessä. Siksi on mahdollista, että avustuksia saaneita perheitä oli kaavion tiedoista poiketen todellisuudessa enemmän. Kaavio kuitenkin osoittaa selkeästi sen, missä vaiheessa avustusten tarve lopetti heittelyn ja väheni lopullisesti

¹⁹² KKA, HB:4-5; Kulha 1962, 18; Nummela 1994, 235.

¹⁹³ *ibid.*

Kaavio 1: Avustusta saaneiden perheiden lukumäärä vuosien 1947—1950 välillä.

Lähde: KKA, HB:4-5.

Seuraavana esitettyyn kaavioon (Kaavio 2) on puolestaan kerätty tietoja siitä, keille vuonna 1948 jaetut avustukset menivät. Avustusten tarpeessa olevat voitiin erotella neljään eri ryhmään: lapsiin, eläkeläisiin tai vanhuksiin, leskiin ja työkykyisiin ”normaaleihin” henkilöihin. Nämä ”normaalit” lienee olleet pienpalkkaisia työläisiä, joiden palkka ei ole yksistään riittänyt perheen elättämiseen. Jokainen avustustapaus oli tarkoin perusteltu, mutta yleisimmin avustusta maksettiin suurperheen lapsille tai työkyvyttömille vanhuksille.¹⁹⁴ Koko maassa tilanne oli sama suurimman osan avuntarpeessa olevista ollessa lapsia ja vanhuksia. Nämä ryhmät käsittivät avustuksen saaneista noin 2/3 – 3/4. Mitä pienemmäksi avuntarpeessa olevien määrä kutistui, sitä isommaksi nämä kaksi ryhmää kasvoivat. Myös köyhäinhoidon puolella vanhuus ja sairaus olivat yleisimmät syyt toimeentulon puutteelle ja avustusten tarpeelle.¹⁹⁵

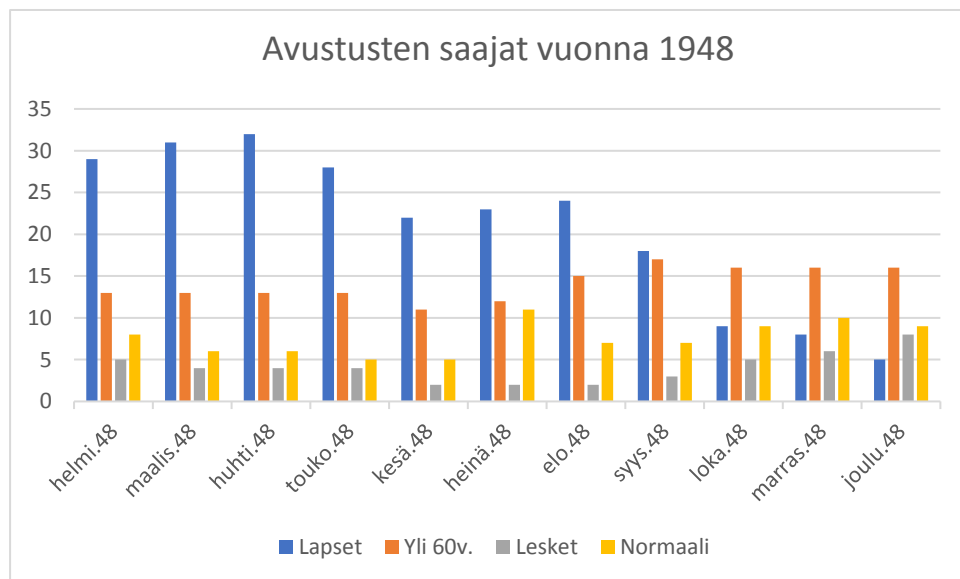
Köyhäinhoidossa oli ennen ollut valloillaan käsitys avun maksamisesta takaisin. Sotavuodet ja sen jälkeinen aika loi uuden linjan, jossa maksettua apua ei välttämättä

¹⁹⁴ KKA HB:7; Sorvali 1945, 30–31; Urponen 1994, 215.

¹⁹⁵ Waris 1952, 76–77; Kaunismaa 1990, 14–15; Urponen 1994, 187.

tarvinnut maksaa takaisin elintilanteen parannuttua. Edun saamiseen ei enää vaadittu syvään ahdinkoon joutumista, vaan jo suuri lapsiluku riitti avunantoon.¹⁹⁶ Lapsille maksettava avustus noudatteli samaa linjaa kuin Suomessa vuonna 1943 alkanut perhelisien maksu. Tällä valtio tuki monilapsisia perheitä, jotka olivat muuten varattomia. Huoltolautakunnat vastasivat näissäkin tapauksissa arvioinneista, joiden pohjalta tavara-avustuksia jaettiin. Erona tämän ja siirtoväen lapsille maksettavien avustusten välillä oli, että perhelisinä maksetut avustukset jaettiin vain viidennestä ja sen jälkeisistä lapsista. Siirtoväen kohdalla ei tällaista kriteeriä ollut ja lapsilisän kohdallakin kriteeri muuttui vuonna 1948, jolloin kaikista alle 16-vuotiaista lapsista alettiin maksettiin lapsilisää.¹⁹⁷

Kaavio 2: Avustusten saajat vuonna 1948.

Lähde: KKA, HB:7

Lapsista maksettavien avustusten periaate Kiuruvedellä oli, että terve, työkykyinen isä elätti kolme lasta mahdollisilla työansioillaan. ”Ylimääräisistä” lapsista maksettiin sitten

¹⁹⁶ Urponen 1994, 215.

¹⁹⁷ Pulma 1987, 200.

huoltoavustusta, jos tarve niin vaati. Kuten kaaviosta nähdään, lapsia lukuun ottamatta, muiden ryhmien määrä pysyi suhteellisen tasaisina kuukausista toisiin. Lapsien lukumäärä heittelee, mikä johtuu siitä, että lapsille avustuksia maksettiin vain niin kauan, kun perheessä ei ollut muita ansiotuloja. Lapsille maksettavien avustusten määrä väheni vuoden 1948 loppupuolella, joka todennäköisesti selittyy jonkun perheenjäsenen työllistymisellä, kun suurimmat raivaus- ja rakennustyöt tilalla olivat ohitse. Avustusten maksamisessa vaadittiin usein asiantuntijalausuntoja siirtoväen huoltolautakunnalta hakijan tilanteesta, sekä lääkärintodistuksia. Näiden avulla välttyttiin virheellisiltä johtopäätöksiltä ja avustukset voitiin kohdistaa henkilöille, jotka tarvitsivat eniten apua. Jokainen avustustapaus ratkaistiin erikseen ja huomioon otettiin hakijan henkilökohtaiset olosuhteet. Vaikka huoltoavustuksen suuruudelle oli suositellut rajat, ei niitä käytetty kaavamaisesti.¹⁹⁸

Oheiseen taulukkoon (Taulukko 5) on koottu lapsille sekä aikuisille maksettujen huoltokorvauksien suuruudet vuosina 1947 — 1950. Vuonna 1947 lapsille maksettava päiväraha oli noin 27 markkaa¹⁹⁹ kun taas vuonna 1950 lapsista maksettiin avustusta 50 markkaa²⁰⁰ päivältä Summa riitti juuri viiteen litraan perunoita ja litraan kuorittua maitoa. Vuonna 1950 keskimääräinen päiväpalkka omaruokaisella maataloustyöläisellä oli miehillä talvella 423 markkaa päivältä.²⁰¹ Summat ovat vastaavanlaisia Vaasan läänissä, joissa vuonna 1945 lapsille maksettiin 25 markkaa päivältä ja aikuisille 30 markkaa. Seuraavina vuosina summat kohosivat läänissä 30 ja 35 markkaan. Vuonna 1944 Vaasan läänissä oli todettu 10-13 markan huoltoavustuksen olevan riittämätön, joten summaa oli ollut pakko korottaa.²⁰² Myös Kiuruvedellä oli maksettu vastaavanlaisia summia, kun vuonna 1942 aikuisille maksettiin vain 10 markkaa päivältä ja lapsille vielä vähemmän.

¹⁹⁸ KKA HB:7; Sorvali 1945, 30–31.

¹⁹⁹ Reilu 1,5 euroa vuoden 2017 rahassa.

²⁰⁰ Noin 2 euroa vuoden 2017 rahassa.

²⁰¹ Vuonna 1950 kuorittu maito 6,25/l, perunat 41,46mk/5 litraa. Kilo ruisjauhoja 29,89mk/kg. Vattula 1983,410, 452.

²⁰² Kaunismaa 1990, 85.

Tuona vuonna 10 markalla sai 5 litraa perunoita ja litran maitoa.²⁰³

Taulukko 5. Lapsille ja aikuisille maksetut huoltokorvaukset markoissa vuosien 1947—
1950 lokakuussa.

Vuosi	Lapset mk/kk	Aikuiset mk/kk	Avustus vuoden 2017 rahassa (€)
Lokakuu 1947	837	992	51,81/61,40
Lokakuu 1948	1457	1612	67,02/74,15
Lokakuu 1949	1457	1612	66,00/73,02
Lokakuu 1950	1550	1705	61,53/67,69

Lähde: KKA, HB: 4–5.

Saadakseen huoltoavustusta anojan oli liitettävä hakemukseensa lääkärintodistus siitä, että hän oli joko liian heikko tai muuten kykenemätön tekemään työtä ja näin ansaitsemaan rahaa. Lisäksi mukana oli usein toisen henkilön todistus siitä, ettei anoja pystynyt selviytymään käytössään olleella rahasummalla. Toisinaan anomuksen laatijoina olivat esimerkiksi lähisukulaiset, elleivät avun tarvitsijat syystä tai toisesta voineet itse laatia kirjeitään. Hakijan elinolosuhteet pyrittiin tarkastamaan kunnolla, jotta huijausyritykset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Siksi hakukirjeisiin kuvailtiin oma elämäntilanne kattavasti. Tämä toimi myös apuna avustuksen saamiselle. Hakijat lisäsivät haluamiaan dokumentteja ja todistuksia kirjeisiinsä avuntarvetta korostaakseen. Siirtoväki oli joutunut asioimaan virkamiesten kanssa jo evakuoinneista lähtien ja heidän suhtautumisensa heihin oli erilaista kuin paikkakuntalaisten. Huomatessaan väärinkäytöksiä, he olivat tottuneet valittamaan näistä ja puolustamaan omia oikeuksiaan. Hakijalla oli mahdollisuus kuvailla omia elinolosuhteitaan heikommaksi, kuin mitä ne

²⁰³ Vattula 1983, 452.

ehkä todellisuudessa olivat, mutta erilaiset kontrollikäytännöt ja niiden tiedostaminen piti kuvaukset todennäköisesti lähellä totuutta.²⁰⁴

Anomukset olivat kirjeitä, joissa hakija kirjoitti lyhyesti omasta tilanteestaan, selittäen mistä hänen tarpeensa avustukselle johtui. Alla esimerkki yhdestä tällaisesta kirjeestä, joka lähetettiin Kuopion lääninhallitukseen.

”Läänin hallitus[sic] Kuopio

Täten pyytäisin, että äidilleni maksettaisiin huoltoavustusta koska minä olen elättänyt ja nyt kun olen omissa rakennus töissä[sic] eikä ole mitään tuloja niin elatus käypi heikoksi.”²⁰⁵

Yllä oleva tapaus on tyyppiesimerkki tavanomaisesta anomuksesta huoltoavustukselle. Rakennustöiden lisäksi yleensä vedottiin henkilön sairauteen tai työkyvyttömyyteen. Yllä oleva kirje on tyypillinen siinä mielessä, ettei avustuksen hakija kerro tarkemmin omista oloistaan. Hän tyytyy ilmaisemaan vain sen, ettei tuloja ole, mutta muuten omalla köyhyydellä ei ”retostella”. Kirjeissä ei viitata ruoan tai vaatteiden vähyyteen tai muuten mahdollisesti kurjiin elinolosuhteisiin. Sodanjälkeisessä Suomessa ihmiset säätelivät ja hallitsivat tunteitaan, eivätkä antaneet itsensä sortua vastoinkäymisten alle. Varsinkin valtiovalta vaati lehdistöä luomaan kuvaa, jossa kannustettiin yksilöä mieluummin kestämaan raskat, kuin ajamaan maa sisäisiin ristiriitoihin.²⁰⁶ Näin ollen avustushakemukset olivat hyvin lyhyitä ja asiallisia, eikä niissä valitettu liikaa omista henkilökohtaisista oloista.

²⁰⁴ KKA, HB: 15; Kohvakka 1989, 74; Malinen 2011, 54–55.

²⁰⁵ KKA, HB:13–14.

²⁰⁶ Kananen 2010, 218; Malinen 2011, 235–237.

Alla toinen esimerkki anomuksesta, jonka lähettäjä anoi avustussummaa lapsilleen.

”Kuopionläänin Lääninhallitus[sic]. Kuopio.

kunniottaen arvon Lääninhallitusta[sic], puoltamaan allekirjoittaneen kohdalle alakäiselle lapselle maksettavaksi siirtoväen varsinaista avustusta. Alle kirjoittanut[sic] on, Kiuruvesi, Kiuruveden kylässä jälleenrakennustöissä tilallani (kylmä tila). Osa perheestäni on asuntovaikeuksien takia Heinäveden Karvionkylässä. Koska perheelläni ei ole toimeentulo mahdollisuuksia ja korvausta on tullut saamaan entisestä tilasta. Kunnioittaen pyydän Lääninhallitusta[sic] huomioimaan anomukseni.

-Kiuruvesi 11.9.1948 Kunnioittaen, siirtoviljelijä A.”²⁰⁷

Ennen Lääninhallitukselle kirjeen lähettämistä, oli siihen lisätty lääkärintodistus, jos sellainen oli tarpeellinen oman työkyvyttömyyden selittämiseksi. Lisäksi mukana oli siirtoväen huoltoviranomaisen (tässä tapauksessa Herman Nousiaisen) kommentti:

”---Anoja kuuluu voimassa olevien ohjeiden mukaan siirtoväen huoltotoimenpiteitten piiriin.” ”--- A ei ole ansiotöissä vaan hän on töissä omalla rakennuksellaan. Korvauksia anojalla ei ole ollut, sillä hän on ollut aikaisemmin valtion metsänvartijana eikä ole itse omistanut tilaa. Nyt hän on saanut täältä Kiuruvedeltä tilan maanhankintalain nojalla, jonka pinta-ala on 47ha ja josta viljelymaata n.2ha. Rakennuslainaa anoja saanut 341 000 mk---” ”---siirtoväen huoltoavustusta on edellisessä sijoituskunnassa maksettu anojan lapsille, toisina kuukausina yhdelle ja toisina kahdelle lapselle.” ”---mitään eläkettä ei anoja eikä hänen perheensä jäsenet nauti. Jätän asian lääninhallituksen harkittavaksi ja ratkaistavaksi.”²⁰⁸

²⁰⁷ KKA, HB:13-14.

²⁰⁸ *ibid.*

Nousiainen ei yleensä ottanut kantaa hakijan tilanteeseen, vaan tyytyi faktojen selvittämiseen. Itse hakija ei myöskään ilmoittanut kirjeeseen yksityiskohtia omasta tilastaan tai nostetuista avustuksista, vaan ne löytyvät kaikki huoltoviranomaisen selvityksestä. Lopulta, saatuaan kaikki tarvittavat asiakirjat ja todisteet, Lääninhallitus teki päätöksensä, joka oli tässä tapauksessa myönteinen:

”Lääninhallitus on tutkinut tämän asian ja harkitsee kohtuulliseksi suostua siihen, että A:n yhdelle alle 15-vuotiaalle lapselle saadaan maksaa tavanmukaista siirtoväen huoltoavustusta toistaiseksi.”

-maaherra p. v.[sic] Heikkinen, siirtoväenasiain esittelijä Eero Mäntylä.²⁰⁹

Kaikki avustustapaukset eivät ratkenneet ensimmäisellä kerralla. Lisäselvitys oli tarpeellinen, jos lääninhallitus ei ensimmäisen avustusanomuksen jälkeen vielä päättänyt antaa huoltoavustusta. Seuraavat seikat tuli löytyä lisäselvityksestä: ensinnäkin kuuluiko avustuksen anoja voimassa olevien ohjeiden mukaan siirtoväen huoltotoimenpiteiden piiriin vai ei. Lisäksi tarvittiin tarkka selvitys anojan ja hänen perheenjäsentensä henkilöllisyyksistä ja syntymäajoista. Lisäksi kaikkien perheenjäsenten työkyvystä täytyi tehdä selkoa, samoin kuin heidän työpaikoistaan sekä työansioistaan. Anojan täytyi kertoa, oliko hänen kontollaan huoltovelvollisia. Mahdollisen korvauksen suuruus oli mainittava samoin kuin paljonko siitä oli pidätetty. Jos anoja oli jo nostanut korvauksen, täytyi hänen mainita milloin tämä oli tapahtunut. Edellisten lisäksi anojan tuli selvityksessään ilmoittaa oliko hän oikeutettu maansaantiin ja oliko hän jo saanut tilan. Tilasta tuli kertoa sen suuruus sekä mitä rakennuksia tilaan kuului. Anojan tuli liittää selvitykseen pelloistaan saaman sadon suuruus, sekä hänen omistamiensa kotieläinten määrä. Näiden lisäksi tuli kertoa missä määrin hän oli saanut suurperheavustusta, jos oli saanut. Kirjeessä tuli kertoa oliko anoja nostanut tapahtumakorvauksia tai saanut aikaisemmin siirtoväen huoltoavustusta. Näiden kaikkien seikkojen pohjalta lääninhallitus sitten teki ratkaisunsa, maksettiinko anojalle huoltoavustusta ja jos

²⁰⁹ KKA, HB:13-14.

maksettiin, niin kuinka paljon yhteensä.²¹⁰ Kiuruvedellä avustusten maksaminen noudatteli samaa linjaa, mitä muuallakin eli avustuksia maksettiin vain sen aikaa, kun se oli tarpeen. Myös summat olivat samansuuruisia, mitä muualla Suomessa. Niissä ei näkynyt eroja, toisin kuin tilojen suuruuksissa.

Verrattaessa siirtoväen erikoishuollosta nauttivien määrää sekä normaalia köyhille kohdistettua avustusta saaneiden määrää Kiuruvedellä, voidaan todeta siirtoväkeen kuuluvien joukon olleen suurempi vuonna 1949. Tuolloin siirtoväkeen kuuluvista yli 55-vuotiaista avustusta sai 19 henkilöä. Vastaavasti pelkkää köyhyysavustusta sai Kiuruvedellä vain kuusi yli 55 -vuotiaista henkilöä. Köyhäinhuolto vastasi ihmisten jatkuvasta hoidosta ja huollosta sekä heille tarpeellisen elannon hankkimisesta. Invalidihuoltolain tehtävänä oli puolestaan vammaisten toimintaedellytyksien parantaminen sekä heidän ansiomahdollisuuksiensa parantaminen.²¹¹ 15—55-vuotiaista, siirtoväkeen kuuluvista henkilöistä 12 sai avustusta, kun taas köyhäinhuoltoon kuuluvia samaan ikähaarukkaan sijoittuvia oli Kiuruvedellä vain kaksi henkilöä. Alle 15-vuotiaista köyhyysavustusta sai kolme henkilöä ja siirtoväkeen kuuluvista peräti 17 henkilöä.²¹²

3.4 HYLÄTYT HUOLTOANOMUKSET KIURUVEDELLÄ

Lähetetyistä huoltoanomuksista osa hylättiin erinäisistä syistä. Kiuruveden arkistosta löytyi kolmetoista hylättyä huoltoavustusanomusta, jotka oli hylätty viiden eri perusteen nojalla. Näiden lisäksi arkistossa oli yhdeksän hylättyä anomusta kylmälle tilalle suunnatulle huoltoavustukselle. Näille hylkäyksille löytyi aineistosta neljä eri perustetta.

²¹⁰ KKA, HB:15.

²¹¹ Urponen 1994, 209.

²¹² KKA, HB:15.

Hylkäyksiä oli pakko tehdä, koska huoltoavustuksien jakamisessa pyrittiin pitämään yllä säästävää linjaa. Näin ollen Lääninhallitus seurasi tiettyjä kriteerejä arvioidessaan oliko henkilö heidän mielestään todella avustuksen tarpeessa vai oliko hänen mahdollista hankkia elantonsa muuta kautta. Alla olevassa tekstikatkelmassa on Kiuruveden huoltoviranomaisen kommentti erään siirtoväkeen kuuluvan yksinhuoltajalesken vuoden 1948 avustushakemukseen Kiuruvedellä. Hän tyytyi vain selvittämään hakijan tilanteen, ottamatta kantaa siihen:

”tiedustelija kuuluu voimassa olevien ohjeiden mukaan siirtoväen huoltotoimenpiteitten piiriin.” ”---itse B on työssä omalla tilallaan, tytär C on palveluksessa Humppilassa ansaiten siellä ilmoituksen mukaan 2500 markkaa kuukaudessa. Poika D on maanlunastuslautakunnan töissä tilapäisesti ja ansaitsee siellä 43mk tunnilta.”²¹³

Vaikka anomuksen hakijalla on selvästi nähtävissä tuloja, ei Nousiainen ole suhtautunut kielteisesti hakemukseen, vaan lähetti sen eteenpäin ilman mielipidettä asiaan. Verrattaessa esim. Jyväskylän maalaiskunnan huoltojohtajaan, Nousiainen tuntui olevan enemmän siirtoväen puolella heidän hakemuksissaan.²¹⁴ Myöskään valituksia Nousiaista kohtaan siirtoväen kirjeistä ei löytynyt, joten jos päätös on ollut kielteinen, siirtoväki ei nähnyt sen johtuvan ainakaan Kiuruveden huoltojohtajasta. Alla olevassa katkelmassa ovat lääninhallituksen perustelut kielteiselle päätökselle:

”Lääninhallitus on tutkinut tämän asian, mutta koska hakija ei ole edes väittänyt, että hän olisi työkyvytön, ja kun hakijan kaksi vanhinta lasta on jo ansiotyössä, on lääninhallitus hakemuksen hylännyt.”²¹⁵

²¹³ KKA, HB:13–14.

²¹⁴ Flyktman 2005, 39–43.

²¹⁵ KKA, HB:13–14.

Lääninhallitus hylkäsi anomuksen perustellen päätöstään hakijan elatuskelvollisilla sukulaisilla ja hakijan työkyvyllä. Yleisin peruste anomusten hylkäämiselle Kiuruvedellä olivat juuri elatuskelvolliset sukulaiset. Vuonna 1922 oli säädetty uusi köyhäinhuoltolaki. Siinä kunnat olivat velvoitettuja hankkimaan elatusta sekä hoitoa niille, jotka sitä eivät muutoin kyenneet saamaan. Lain valmistelussa näkyi erityisesti halu tiukentaa omaisten keskinäistä huolenpitovelvollisuutta. Suomessa köyhäinapua ei ole koskaan myönnetty löyhin perustein eikä ihmisiä ole haluttu kannustaa elämään köyhäinhoidon varassa. Lempeän linjan katsottiin johtavan helposti avustusten tarpeen lisääntymiseen. Tämä ei ollut yksistään Suomen erikoisuus vaan noudatteli yhdenmukaista linjaa muiden Pohjoismaiden kanssa.²¹⁶ Pohjoismaissa oli jo esiteollisella ajalla ollut vallalla käsitys, että sukulaiset huolehtivat oman sukunsa köyhistä ja sairaista. Huoltoapu saatiin näin ollen lähipiiristä, eikä valtion tarvinnut puuttua siihen.²¹⁷ Sukulaisilla perustelu anomuksen hylkäämisessä oli yleistä muuallakin Suomessa. Tyrvällä kunnan huoltolautakunta peruutti huoltorahan todettuaan hakijan pojan olleen töissä ja olevan näin elatusvelvollinen vanhempaansa kohtaan. Hakija saattoi kirjeessään perustella palkkatulojensa riittämättömyyttä, mutta yleensä jo se, että palkkatuloja oli riitti anomuksen hylkäämiseen. Näin asia oli myös Jyväskylän seudulla. Siellä eräältä avunhakijalta lakkautettiin koko apu hänen hakiessaan lisää rahaa. Avustus lakkautettiin, kun selvisi hakijalla olevan naimaikäisiä poikia huolehtimassa itsestään.²¹⁸

Toisinaan anoja saattoi vedota siihen, ettei tiennyt sukulaisensa asuinpaikkaa tai ei ollut läheinen hänen kanssaan. Oli myös tyypillistä selittää, että työssä oleva sukulainen hankki hädin tuskin tarpeeksi elättämään omaa perhettään, saati sitten hakijaa. Tämä oli etenkin tyypillistä tapauksissa, joissa hakijan omilla lapsilla oli omat perheensä elätettävinaan. Tällaiset lisäselvitykset kirjoitettiin silloin, kun huoltoavustusanomus oli kertaalleen hylätty. Saadessaan uutta tietoa tapauksesta lääninhallitus saattoi pyörtää ensimmäisen päätöksensä ja myöntää lopulta avustusta. Useimmin lääninhallitus kuitenkin pysyi

²¹⁶ Karisto, Takala & Haapola 1984, 223; Pulma 1987, 66, 162.

²¹⁷ Karisto ym. 1984, 223.

²¹⁸ Liukko-Sipi 1999, 27; Flytkman 2005, 41.

päätöksessään. Se käytti uudelleen perusteluinaan elatuskelvollisia läheisiä, eikä nähnyt syytä tukea anojaa. Tämä kertoo myös rauhanajan jälkeisestä ihmisten ja järjestelmän kohtaamisesta, joka ei ollut mutkatonta.²¹⁹ Virkamiehet joutuivat katsomaan tapauksia lakien ja asetusten nojalta, ilman sen lähempää kontaktia avunhakijaan. Heille tuntui riittävän, ettei hakija ollut täysin tyhjän päällä, vaikka tämä olisikin selittänyt tilanteensa tarkemmin. Paikallisten huoltoviranomaisten oli helpompi olla hakijan kannalla, koska he todennäköisesti olivat nähneet tämän elämäntilanteen tarkemmin, kuin lääninhallituksessa työskentelevä henkilö. Lisäksi, kuten jo luvussa 3.3 mainitsin, hakijat eivät kirjoittaneet ahdingostaan mitenkään liioittelevaan sävyyn, joten kirjeiden kautta virkamiehelle heidän elämäntilanteensa on saattanut heijastua parempana, mitä se todellisuudessa oli.

Toinen yleinen syy avustuksen kieltämiselle oli hakijan työkyvyttöisyys. Tämä näkyi myös edellä esitetystä esimerkkitapauksesta. Huoltoavustuksiin tarvittiin oman työkyvyttömyyden osoittava lääkärintodistus. Lisäksi lääkärit kirjoittivat ”varattomuustodistuksia”, joka osoitti, ettei henkilöllä ollut varaa elättää itseään. Lääkärien lausuntoja pidettiin luotettavina, sillä heidän toimintaansa ohjasivat erilaiset ajanjakson eettiset ja lainsäädännölliset määräykset. Ennen vuotta 1948 näitä todistuksia saadakseen ei tarvinnut kuulua siirtoväkeen vaan riitti, että ei ollut varoissaan. Toisinaan todistuksista oli harmia valtiolle, sillä osa lääkäreistä kirjoitti niitä hieman liian avokätisesti niitä pyytäneille ihmisille. Eräs lääkäri kirjoitti Kiuruvedellä peräti 18 varattomuustodistusta yhdelle ainoalle naiselle ennen kuin asia huomattiin. Varattomuustodistukset oikeuttivat lisäksi siirtoväen maksuttomaan sairaanhoitoon. Todistuksien lisäksi lääkärit kirjoittivat ”lääkärintodistuksia”, joilla hakija sai itselleen lääkkeitä tai sairaanhoitoa. Jos hakija oli perustellut omaa hakemustaan huonolla työterveydellä ja asia paljastui päinvastaiseksi, huoltojohtaja hylkäsi anomuksen ja saattoi syyttää hakijaa yrityksestä saada rahaa väärin perustein. Suuri määrä tällaisia varattomuustodistuksia verotti valtion ja kunnan kassaa, joten vuonna 1948 säädettiin uusi asetus koskemaan kyseistä asiaa. Asetus rajasi varattomuustodistuksen koskemaan

²¹⁹ KKA, HB:13–14; Holmila & Mikkonen 2015, 23.

vain siirtoväkeen kuuluvia henkilöitä, jotka saivat jo huoltoavustusta. Vain erityisissä poikkeustapauksissa sai lääkäri kirjoittaa varattomuustodistuksen ei siirtoväkeen kuuluvalla, varattomalle henkilölle.²²⁰

Lääkärintodistuksista huolimatta lääninhallitus saattoi olla sitä mieltä, että hakija oli kyllin terve tehdäkseen edes jonkinasteista työtä itsensä tai perheensä elättämiseksi. Myös työkykyisiltä, mutta työtä vieroksuvilta henkilöiltä evättiin avustus. Hakijoita priorisoitiin heidän avuntarpeensa perusteella ja kaikista heikoimmilla olevat henkilöt olivat avunjakolistan kärjessä.²²¹ Työttömyyden takia avustusta ei saanut. Työkyvyttömyys terminä sisälsi sairauden lisäksi usein työttömyyden. Ajatuksena voidaan pitää, että ihminen oli työtön usein sairauden takia, joka fyysisesti esti häntä tekemästä työtä. Suomessa köyhäinhuoltolaki noudatti perusajatuksenaan sitä, ettei toimeentuloturvaa annettu ilman vastiketta, eli yleensä työsuoritusta. Yhteiskunnan tuki oli tarkoitettu vain työkyvyttömille ja työkykyisten työttömien tuli selvitä ilman sitä. Aina vuoteen 1960 saakka, ainoa avustus, joita työttömät saattoivat saada tuli ammattiliittojen työttömyyskassoista. Tätäkin avustusta olivat työttömät itse rahoittaneet jäsenmaksuillaan. Henkilön ollessa työkyvyllinen, mutta työtön, avustusten sijaan työttömälle hankittiin työtilaisuuksia.²²²

Siirtoväen huoltoavustuksia ei myöskään maksettu, jos avustuksen tarve ei johtunut suoranaisesti evakuoinnista. Tästä esimerkkinä voi pitää tapausta, jossa hakijan mies oli joutunut vankilaan, eikä kyennyt elättämään perheettään. Vaimon hakemus hylättiin, sillä avuntarve ei johtunut millään tasolla evakuoinnista. Tällaisissa tapauksissa hakijaa

²²⁰ KKA, HB:13–14; Hassinen 1972, 89–90; Flytkman 2005, 36; Malinen 2011, 57.

²²¹ Liukko-Sipi 1999, 27–28; Flytkman 2005, 39–41; Malinen 2011, 55.

²²² Karisto ym. 1984, 237–238; Pulma 1987, 175; Kalela 1989, 48–49, 84.

yleensä kehoitettiin kääntymään köyhäinhoidonpuoleen sekä hakemaan muita avustuksia.²²³

Muut avustukset, mukaan lukien eläkkeet ja erilaiset lapsi- tai perhelisät, olivat neljäs syy evätä huoltoanomus. Jos katsottiin, että hakija oli jo saanut rahaa tai muita hyötytarvikkeita muiden avustusten muodossa, ei välttämättä koettu tarpeelliseksi maksaa siirtoväen huoltoavustusta. Yleensä hakemuksissa oli erikseen selvitetty, oliko kyseinen henkilö saanut avustuksia niin nykyisellä kuin entisellä asuinpaikkakunnallaan. Jos hakija ei tätä itse ilmoittanut, asia selveni viimeistään huoltoviranomaisen raportista. Siirtoväen huoltotoimenpiteiden piiriin ei myöskään kuulunut sellainen henkilö, joka oli saanut köyhäinhoidollisen kotipaikkaoikeuden kanta-Suomen alueelta. Nämä avustushakemukset viranomaiset hylkäsivät suoralta kädeltä. Köyhäinhoito oli kuulunut kunnille, mutta siirtoväen saapuessa rasitus köyhäinhoidosta olisi jakautunut epätasaisesti eri kunnille. Laki köyhäinhoidollisesta kotipaikkaoikeudesta säädettiin vuoden 1940 lopulla. Tämä esti luovutetuilta alueilta kotoisin olevaa henkilöä saamaan köyhäinhoidollista kotipaikkaa uudella asuinalueellaan. Kyseisen oikeuden pystyi saamaan vasta vuoden 1947 jälkeen ja vuosina 1940—1947 tällaista oikeutta ei siirtoväkeen kuulunut henkilö voinut saada. Näin ollen se ei ollut anomuksen hylkäyksen perusteena noina vuosina.²²⁴

Aina riittävä varallisuus tai sukulaiset eivät olleet ainoa syy, miksi huoltoavustus evättiin siirtoväkeen kuuluvalta henkilöltä. Romanit muodostivat ryhmän, jolle ei mielellään maksettu avustuksia. Huoltoviranomaiset olivat halukkaita leikkaamaan heidän avustuksiaan, jos se vain suinkin oli mahdollista ja perusteita sille löytyi. Romanien asema oli kuitenkin monin paikoin vaikeampi kuin muun siirtoväen. Heidän vanhat elinkeinonsa, kuten hevoskauppa, käsityöt ja kaupankäynti olivat ahtaalla sodan jälkeen. Hevosia ei ollut kaupattavaksi ja pienviljelijät, jotka olivat olleet romanien kantava

²²³ KKA, HB:15.

²²⁴ KKA, HB:15; Nummela 1993, 226.

asiakaskunta, olivat köyhtyneet. Kerjääminenkään ei ollut yhtä helppoa kuin ennen, sillä väki eli suurimmaksi osaksi puutteessa itsekin.²²⁵ Huttusen toimiessa huoltojohtajana, hän oli valittanut jo vuosina 1942—43 romaneista aiheutuneen siirtoväen huollolle hankaluuksia. Tosin tapauksissa, joissa henkilö oli paikkakunnallaan arvostettu, merkitsi tämä arvostus enemmän kuin henkilön romanitausta. Hyvä maine kantoi jälkikasvuun saakka, vaikka nämä eivät olisi asiallisesti käyttäytyneetkään. Myös samalla paikkakunnalla jo ennestään asuvat arvostetut romanit helpottivat sopeutumista ja vastaanottoa uudella paikkakunnalla. Kiuruvedellä arvostetut ”porttilan” Grönforsit tarjosivat työmahdollisuuksia osalle Kiuruvedelle saapuneista siirtoväkeen kuuluvista romaneista.²²⁶

Romanit erotettiin muusta siirtoväestä ja heistä käytettiin mm. termiä *siirtolaismustalainen* ja heidän asiakirjansa eroteltiin muun siirtoväen asiakirjoista. Myöskään lääkärintodistuksia ei romaneilta vaadittu niin tarkasti, mitä muulta siirtoväeltä. Heidän kohdallaan huoltoavustuspöytäkirjoissa mainitaan sairaalloisuus, mutta lääkärintodistusta liitteenä ei löydy.²²⁷ Alla olevassa lainauksessa Kuopion lääninhallituksen lausunto avustusten maksamisesta eräälle romaniperheelle:

”---eihän heidän asemansa kotipaikan muutosta mitenkään käynyt huonommaksi, sillä alituisina kiertolaisina heille lienee ollut yhdentekevää, missä he asuvat ja asuvatko yleensä missään.”

-Kuopion lääninhallitus.

Lääninhallitus vetosi siihen, ettei romaneilla ollut samanlaista kiinteää omaisuutta, mitä siirtoväellä. He liikkuvat paljon paikasta toiseen, toisin kuin muut siirtoväkeen kuuluvat

²²⁵ Pulma 2012, 157; Tervo 2012, 139.

²²⁶ KKA, HB:4-5; Tervo 2012, 169.

²²⁷ Kananen 2010, 105.

henkilöt, jotka menettivät talonsa ja peltonsa. Lääninhallitus näyttää olleen sitä mieltä, etteivät romanit ennen muuttamista asuneet missään pysyvässä talossa. Romanit nähtiin liikkuvana kansana, jolla oli kaikki tarpeellinen mukanaan, eikä avustuksia ollut näin syytä antaa heille.²²⁸ Vaikka romanit eivät omistaneet taloja tai maatiloja yhtä paljon mitä muut karjalaiset, kuitenkin jo 1930-luvulla yhä useammat romanit olivat hankkineet itselleen mökkejä asumiseen. Tähän oli johtanut majoitusmahdollisuuksien väheneminen. Oman pienen tilan ylläpitäminen myös auttoi romaneja olemaan joutumatta vuoden 1937 irtolaislain silmätikuiksi. Laki piti työllisyyttä normina ja irtolaisuus rinnastettiin työn vieroksunnaksi, josta saattoi seurata rangaistuksena pakkotyöllistämistä. Vaikka omaisuutta romaneilla ei olisikaan ollut samoja määriä, mitä muulla siirtoväellä, romanien elinkeino vaati verkostoja ja tuttuja taloja. Tuttujen talojen perässä saatettiin jopa muuttaa, ja usein romanit kävivät samojen talojen isäntien kanssa kauppaa useiden sukupolvien ajan. Uusilla paikkakunnilla näitä ei ollut, joten romanien elinkeino oli niukassa.²²⁹

Kuitenkaan romanitausta ei automaattisesti tarkoittanut huoltoavustuksen epäämistä. Toisinaan etninen tausta saattoi olla nimenomaan syynä sille, miksi huoltoavustusta saatiin. Huolimatta siitä, ettei heillä ollut luovutetuilla alueilla taloja tai kiinteää omaisuutta, oli romanien silti elätettävä itsensä. Kiuruveden huoltojohtaja perustelee romaneille maksettavaa avustusta sanoilla “on mustalainen, joten häntä ei kukaan työhön pyydä, eikä hän myöskään työssä viihdy”. Oli totta, että romaneja syrjittiin työmarkkinoilla. Muut työntekijät saattoivat uhata eroavansa itse viroistaan, jos uudeksi työntekijäksi otettaisiin romanitaustainen henkilö. Sama syrjintä jatkui romanien asumisessa. Naapureiksi heitä ei haluttu, sillä ajateltiin lähiseudun arvon laskevan. Aukkaat saattoivat lähettää eteenpäin valituksia, sillä romaneja kohtaan tunnettiin rasismia ja pelkoa.²³⁰

²²⁸ KKA, HB:6-7.

²²⁹ Pulma 2012, 159-163; Tervo 2012, 139.

²³⁰ Tervo, 2012, 171.

Huoltojohtaja myös mainitsee, että ”pojat jaksavat sen hävittää, minkä ansaitsevatkin”. Tässä romanien ja siirtoväen ero tulee esille, sillä muulle siirtoväelle ei maksettu avustuksia sen vuoksi, että nämä tuhlasivat ansionsa samaa tahtia, mitä niitä ehti kertyä. Nähtävästi se, kuinka romaneihin ja heidän avustamiseensa milläkin paikkakunnalla suhtauduttiin, näytti riippuneen huoltojohtajan asenteesta heitä kohtaan. Nousiainen oli selvästi myötämielinen Kiuruvedelle saapuneita romaneja kohtaa, sillä heille maksettiin avustuksia useiden kuukausien ajan. Kaikkia oikeasti avuntarpeessa olevia yritettiin auttaa, mutta avokätisiä ei avustusten kanssa oltu. Tarkoitus ei ollut ”tuhlata valtion varoja” yhtään sitä enempää, mitä oli pakko. Siksi ennen huoltoavustuksen antamista, oli tärkeää tehdä tarkka selonteko avunsaajan elinolosuhteista, jottei rahaa tullut jaettua aivan holtittomasti.²³¹

Kylmälle tilalle pystyi erikseen anomaan erityistä siirtoväen kylmän tilan huoltoavustusta. Yleensä anojan avuntarpeen syy olivat omalla tilalla tapahtuneet raivaustyöt. Niihin osallistuvivat kaikki suinkin töihin kykenevät eikä tilaisuutta hankkia elantoa jäänyt. Kylmäksi tilaksi tila määriteltiin niin kauan, kunnes tilan omistaja oli saanut tilan sen tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Tämä tarkoitti sitä, että tilalle oli saatu rakennettua talous- ja asuinrakennukset sekä viljelysmaata oli ehditty raivata ainakin sen verran, että perhe sai siitä välttämättömän toimeentulonsa. Kaikkia tiloja ei katsottu kylmiksi tiloiksi. Esimerkiksi asuntotontteja ei laskettu sellaisiksi, paitsi tapauksissa, joissa omistajan toimeentulo riippui asuntotontin toimeentulosta. Tämä oli harvinaista tontin pienen koon huomioon ottaen.²³²

Näitä anomuksia ei kaikkia hyväksytty, vaan vajaa kymmenen hylättiin. Kaikista yleisin syy kylmän tilan huoltoavustuksen hylkäämiselle oli tapaus, jossa kylmällä tilalla asuva

²³¹ KKA, HB:6-7; Tervo 2012, 109-113, 171.

²³² KKA, HB:15.

perhe oli saanut tilan ennen vuotta 1948. Tähän johtanut lakimuutos tuli voimaan vuonna 1950, joten ennen sitä tilan saamisvuodella ei ollut merkitystä kylmän tilan huoltoavustuksen saannin suhteen. Lakimuutoksen jälkeen avustukset systemaattisesti hylättiin tiloilta, jotka henkilö oli saanut nimiinsä esimerkiksi jo vuonna 1946. Tila täytyi olla saatu vasta vuonna 1948, eikä tuen anojalla saanut olla mitään muita tuloja. Enimmäismäärinä kylmälle tilalle saatavia tukia maksettiin aikuisille 55 markkaa vuorokaudelta ja alle 15-vuotiasta lapsista 50 markkaa²³³ vuorokaudelta.²³⁴

Toiseksi yleisimmät syyt kylmää tilaa koskevien huoltoanomusten hylkäyksille olivat raivaustöiden saaminen päätökseen, jolloin tilan väellä oli tilaisuus hankkia elantonsa muista töistä. Tilan rakennuksien valmiiksi saantia pidettiin merkinä, että kylmä tila ei ollut enää pala raivaamatonta korpimaata, vaan alkoi hiljalleen elättää omistajansa. Kolmantena syynä avustuksen hylkäämiselle taas nähtiin tilanne, jossa tilalle oltiin saatu raivattua muutama hehtaari peltoa. Tuolloin perhe pystyi viljelemään itselleen esimerkiksi perunaa tai muita juureskasveja ja niillä ruokkimaan itseään. Tilalla ollessa rakennuksia tai peltoa avustus yleensä hylättiin, vaikka hakija olisi väittänyt olevansa varaton. Avustus kylmälle tilalle voitiin lisäksi hylätä, jos selvisi, että hakijalla oli jokin sivuansio, josta hän sai tarpeeksi rahaa. Tällaisiksi katsottiin esimerkiksi sepäntyöt. Vaikka kylmän tilan huoltoavustus evättiin, ei se silti tarkoittanut, että hakija olisi jäänyt tyhjän päälle. Avustusta pystyi silti saamaan köyhäinhoitolain säätämässä järjestyksessä.²³⁵

Siirtoväen huollon tarve väheni asteittain ja kylmien tilojen avustuksien tarve loppui 50-luvun alussa, kun vilkkain raivausaika alkoi Suomessa olla ohi. Samaan aikaan myös muiden siirtoväen huoltoavustusten tarve oli hiipumassa. Huollon piiriin jäivät enää sellaiset henkilöt, joita paikkakuntalaiset olivat tottuneet pitämään huollon tarpeessa

²³³ 2 euroa vuoden 2017 rahassa.

²³⁴ KKA, HB:15.

²³⁵ *ibid.*

olevina. Kun vielä huoltohallinto siirtyi kunnalliselle elimille, yksi vaihe hallinnollisessa sopeuttamisessa oli ohitse.²³⁶ Siirtoväki pääsi tiloiltaan töihin ja vielä enemmän osaksi paikallista yhteisöä.

²³⁶ Kulha 1962, 18; Flyktman 2005, 44.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tässä työssä tutkittiin Kiuruvedelle saapuneen siirtoväen asuttamista sekä heihin liittyvää huoltotoimintaa vuosina 1948—1959. Aihetta työssä lähestyttiin post war -näkökulman kautta, eli mitä ongelmia rauhaan palaaminen tuotti. Karjalaisesta siirtoväestä ja heidän sopeutumisestaan on tehty tutkimuksia jo 1950-luvulta alkaen, mutta vasta 2000-luvulla prosessin onnistumista on kyseenalaistettu. Tämä tutkimus pyrkii osoittamaan miten, ainakin ulkoisesti, siirtoväki lopulta sopeutui Kiuruvedelle ja mitä mahdollisia ongelmia he siellä kohtasivat.

Työn ensimmäinen osio keskittyi Kiuruvedelle saapuneeseen siirtoväkeen sekä heidän asuttamiseensa kyseisellä paikkakunnalla. Tutkimuskysymyksinä luvussa tarkasteltiin itse siirtoväen lisäksi sitä, minne heitä Kiuruvedellä sijoitettiin ja millaisia tiloja he sieltä saivat. Kiuruvesi kuului alueeseen, joka oli 1945 laaditun sijoitussuunnitelman mukaan suistamolaisten lopullinen sijoituspaikkakunta. Tämä näkyi myös kuntaan sijoitettujen suistamolaisten suurena määränä verrattaessa muilta luovutetuilta alueilta saapuneisiin henkilöihin. Reilusta 1600 Kiuruvedelle saapuneesta siirtoväen henkilöstä suistamolaisia Kiuruvedelle majoittui lopulta yli 1000. Kaiken kaikkiaan Kiuruvedelle saapui siirtoväkeä yli 30 eri kunnasta. Sijoitussuunnitelman lisäksi Kiuruvedelle siirtyneen siirtoväen hajanaiset kotipaikkakunnat johtuivat mm. pika-asutuslain aikaisesta sijoitussuunnitelmasta, sekä vuoden 1945 ensimmäisistä evakuoinneista, ennen tasoitussirtoja. Vapaat kaupat eivät juuri näkyneet työssä, sillä vain 11 % siirtoväestä hankki sellaisella tilansa Kiuruvedellä. Saapuneet ihmiset olivat yleensä maa- tai metsätyöläisiä, joka oli tyypillinen ammatti tuohon aikaan.

Siirtoväki joutui tyytymään tiloihin sieltä, mistä Kiuruvedellä oli hankittu maata asutustoimintaa varten. Valtio omisti pohjoisemmassa Suomea enemmän maata, jota voitiin luovuttaa siirtoväelle eikä yksityisiltä henkilöiltä vaadittu suuria maanluovutusmääriä. Asutuksessa oli maanhankintalain mukaan tarkoitus pitää entiset

kylät yhdessä. Vastoin alkuperäistä olettamustani Kiuruvedellä tämä pykälä ei lopulta toteutunut kovin selkeästi. Karjalassa samoissa kylissä asuneet päätyivät Kiuruvedellä useampaan eri kylään. Toisaalta Kiuruveden sijainnista johtuen tilojen pinta-alat olivat laajempia mitä etelämmässä. Tämä johti siirtoväen sijoittamiseen hajalleen ja kauemmaksi toisistaan. Huolimatta siitä, ettei vanhoja kyliä pidetty yhdessä on Kiuruvedellä nähtävissä muutama laajempi siirtoväen asutusalue. Kartallistamisen avulla siirtoväen asuttamisen kautta syntyneet uudet asutusryppäät ja kylät on helppo havaita. Tällaisia maanhankintalain nojalla syntyneitä alueita olivat esimerkiksi Lapinsalossa sijaitseva Jokelan kylä, Lahnajoen asutusalue, sekä aivan Kiuruveden keskustan läheisyyteen syntynyt Kukkomäen asutusalue. Näin ollen maanhankintalaissa määritelty ryhmäasuminen toteutui Kiuruvedellä.

Kiuruveden kunnan alueelle muodostui maanhankintalain seurauksena vajaa 100 kylmää tilaa. Hyödynsin kvantitatiivisia menetelmiä aineistoni luokittelussa kyeten siten käyttämään laajan aineistoni tuottamaa määrällistä infoa. Vertailin saatuja tuloksia muihin siirtoväen asuttamisesta tehtyihin töihin. Tämän avulla tulokset antoivat konkreettista infoa sen sijaan, että olisivat olleet pelkkiä numeroita. Tuloksena voidaan nähdä, että Kiuruveden tilat olivat pienempiä kuin etelämmässä sijainneiden siirtoväkeen kuuluvien henkilöiden tilat. Kylmien tilojen suuresta määrästä johtuen oli Kiuruvedellä valmista peltoa siirtoväen tiloilla vähän. Vuonna 1950 valmista peltoa oli siirtoväen omistamilla tiloilla keskimäärin vain 3,5 hehtaaria tilaa kohden. Peltojen heikkotuottoisuutta kompensoitiin Kiuruvedellä suuremmilla metsämailla kuin mitä siirtoväen tiloihin liitettiin etelämmässä Suomea. Etenkin kylmiin tiloihin kuului runsaasti metsää.

Toinen osio tutkielmassa kohdistui siirtoväen huoltotoimintaan. Tutkimuskysymykset luvussa keskittyivät siihen, miten siirtoväen huolto oli järjestetty Kiuruvedellä ja mitkä olivat avustusten jakamis- ja hylkäämisperusteet. Tutkielman painopisteen ollessa 50-luvun taitteessa konfliktit paikallisten kanssa jäivät olemattomaan osaan. Syynä tälle pidän sitä, että jo vuonna 1948 suurin osa siirtoväestä oli saanut oman tilansa eikä enää

joutunut asumaan kiuruveläisen paikallisväestön kanssa saman katon alla. Suurimmat konfliktit, joita tutkielmassa nousi esille, liittyivät lähinnä siirtoväkeen kuuluvan henkilön ja huoltoviranomaisen välille. Nämä ilmenivät huoltoapua hakeneen henkilön ja lääninhallituksen välisestä kirjeenvaihdosta. Kirjeet olivat esimerkki siirtoväen ja organisaatioiden välisestä vuorovaikutuksesta. Huomioitavaa on, ettei Kiuruveden aineistosta löytynyt ”aggressiivisia” kirjeitä siirtoväeltä, vaan kirjeet olivat asiallisia. Myöskään Kiuruveden myöhempää huoltoviranomaista, kirkon taloudenhoitaja Herman Nousiaista, kohtaan esiintyneitä valituksia ei löytynyt. Tämä kertoo luottamuksesta Kiuruveden huoltotoimintaan noina vuosina eikä siirtoväki nähnyt tarpeelliseksi puolustaa omia etujaan. Nousiainen ei itsekään vaikuttanut kirjeissään suhtautuvan siirtoväkeen negatiivisesti. Hän ei ottanut kielteistä kantaa näiden avustushakemuksiin, vaan jätti asian aina mieluummin lääninhallituksen ratkaistavaksi.

Kansanhuoltolautakunnan johdossa toiminut suistamolainen Juho Halonen oli myös ilmeisen tyytyväinen Nousiaisen toimintaan, eikä hänellä ollut siitä huomautettavaa. Tämä osoittaa sen, mikä rooli huoltoviranomaisen asenteella oli siirtoväen kannalta. Nousiaisen aikana siirtoväen huoltoanomuksiin suhtauduttiin samalla tapaa kuin muihin tavallisiin avustusanomuksiin, eikä siirtoväen ja paikallisten vastakkainasettelu ollut enää niin voimakasta. Häntä ennen virkaa hoitanut Samuel Huttunen puolestaan löysi enemmän vikoja siirtoväestä itsestään, kuin siirtoväenhuollosta.

Huoltojohtaja katsoi auttavansa siirtoväkeä selvittämällä tarkkaan näiden tilanteen avustusten hakemisen yhteydessä. Nousiaisen puoltava kommentti lisäsi mahdollisuuksia saada avustusta, joten sellainen haluttiin, jos se vain oli mahdollista. Viranomaiset toimivat sen ajan eettisten säännösten mukaan, joka lisäsi heidän sanojensa painavuutta. Tämän vuoksi esimerkiksi lääkärin myöntämä työkyvyttömyystodistus oli tärkeä liite kirjeessä avustusta haettaessa. Lääninhallituksella tai muulla asiaa hoitaneella virkamiehellä ei ollut tarvetta huijausepäilyille, kun henkilöllä oli esittää asianmukaiset dokumentit. Kontrollikäytännöt olivat tiukat, jotta ylimääräiseltä rahan tuhlaukselta vältyttiin ja apu meni niille henkilöille, jotka sitä kipeimmin tarvitsivat.

Kuten työssä ilmeni, aina eivät virkamiehen ja siirtoväkeen kuuluvan henkilön mielipiteet kohdanneet. Laadullisilla tutkimusmenetelmillä ja tarkalla analyysillä laajaan aineistoon saa järkevyyttä ja nostettua esille niitä asioita, jotka ovat tutkimuksen kannalta oleellisia. Menetelmistä teemoittelun kautta päädyin jakamaan erilaiset avustusten hylkäysperusteet viiteen eri kategoriaan. Näitä Kiuruvedellä olivat elatusvelvollisilla sukulaisilla perustelu, hakijan työkyvyllisyys, muiden avustusten saaminen, köyhäinhoidollisen paikkakuntaoikeuden saaminen tai avustuksen tarpeen johtuminen jostain muusta kuin suoranaisesti evakuoinnista. Vastaavasti kylmälle tilalle erikseen anottavalle huoltorahalle teemoittelun kautta löytyi neljä eri hylkäysperustetta: Kylmä tila oli saatu ennen vuotta 1948, osa pellostä tai rakennuksista oli valmiina, tilalle ei tehty enää raivaustöitä tai tilan asukkaalla oli sivuansioita.

Kuopion lääninhallituksen virkamiehelle riitti jonkun edellä mainitun perusteen täyttyminen. Hän hylkäsi avustuksen eikä siirtoväkeen kuuluvalla henkilöllä ollut juuri mahdollisuuksia virkakoneistoa vastaan, vaan ratkaisuun tuli tyytyä. Hylkäyskirjeiden perusteella on nähtävissä, että huoltoviranomaiselle riitti, jos hakijalla oli jonkinlaisia tuloja. Niiden pienuudella ei vaikuttanut olevan merkitystä vaan avustushakemus hylättiin, jos ilmeni ettei hakija ollut täysin tyhjän päällä. Siirtoväestä etäällä olleen lääninhallituksen virkamiehen oli helppo hylätä hakemus, sillä siirtoväki ei liioitellut omaa varattomuuttaan kirjeissään eikä kuvannut huonoja olojaan sen tarkemmin. Lehdistön kautta valtiovalta kannusti ihmisiä mieluummin kestämaan rasitukset, kuin valittamaan omasta tilanteestaan.

Kiuruveden romanit olivat ryhmä, jonka huoltoviranomaiset olivat selkeästi erottaneet muusta siirtoväestä. Suhtautuminen romaneihin näytti riippuneen myös hyvin pitkälti virassa olleesta huoltojohtajasta. Kiuruvedellä Nousiainen oli myötämielinen paikkakunnalle saapuneita romaneja kohtaan ja suostui maksamaan näille avustusta. Hän tiedosti, ettei romanien ollut helppoa elättää itseään, sillä heitä ei haluttu töihin, eivätkä he halunneet töitä tehdä. Nousiaisen kanta erosi yleisestä tavasta, jossa

huoltoviranomaiset mieluummin etsivät perusteita olla maksamatta rahaa romaneille. Esimerkiksi Kuopion lääninhallitus oli haluton maksamaan romaneille siirtoväen korvauksia, koska ei nähnyt näillä jääneen samanlaista omaisuutta kotipaikkakunnalleen, mitä muulla siirtoväellä.

Itse avustusten määrät noudattelivat samaa linjaa muun Suomen kanssa. Vuonna 1948 aikuisille maksettiin avustusta 43 markkaa päivältä ja lapsille 38 markkaa päivää kohden. Summat olivat pieniä, vain murto-osan sen ajan työmiehen päiväpalkasta. Siirtoväkeä ei haluttu kannustaa elämään avustusten varassa, vaan avustussummat toimivat hätävarana ennen kuin henkilö pääsi jälleen ansiotyöhön.

Avustukset oli suunnattu neljälle eri ryhmälle. Lapsille maksettavat avustukset olivat Kiuruvedellä yleisin avustusmuoto. Tätä kautta maksettiin suurperheille, joilla ei ollut muita tuloja. Vanhuksille ja leskille maksettiin myös. Neljäs ryhmä olivat aikuiset, jotka olivat todennäköisesti työkyvyttömiä tai pientuloisia henkilöitä. Muiden ryhmien määrät pysyivät tasaisina koko vuoden 1948 ajan ja vain lapsille maksettavien avustusten määrä romahti vuoden loppua kohden. Monille perheille maksettiin avustuksia vain silloin tällöin. Kun pahin hätä oli ohi, myös avustukset lakkautettiin - ainakin väliaikaisesti. Viimeistään vuonna 1950 avustusten tarve romahti pysyvästi. Tähän vuoteen mennessä suurimmat raivaustyöt oli saatu päätökseen ja perheet kykenivät taas ansiotyöhön sekä sitä kautta rahanhankintaan. Avustusten tarpeen vähetessä olemattomiin 50-luvulle tultaessa, voi siirtoväen katsoa sopeutuneen ainakin ulkoisesti ja taloudellisesti kohtuullisen nopeasti elämäänsä Kiuruvedellä. Tässä suhteessa olen siis samoilla linjoilla Wariksen tulkinnan kanssa siirtoväen sopeutumisesta. Sopeutumista Kiuruveden paikallisyhteisöön työ ei juurikaan käsitellyt johtuen aineiston rajauksesta. Tämä oli kuitenkin Kanasen tutkimuksen perusteella hitaampaa ja hankalampaa, kuin pelkkä ulkoinen sopeutuminen.

Tutkimusta olisi mahdollista jatkaa eteenpäin siirtämällä puheenvuoroa enemmän siirtoväelle. Tässä tutkimuksessa käytetty arkistoaineisto ei juurikaan anna siirtoväen itse puhua. Ainoa, missä heidän kokemuksiaan tulee ilmi, ovat huoltoavustusanomukset. Suurimmaksi osaksi siirtoväki jäi työssä vain tekemisen kohteeksi, johon erilaiset päätökset suunnattiin. Työstä tulee ilmi kuinka suuria tiloja ja mistä päin Kiuruvettä siirtoväki niitä sai, muttei sitä, mitä mieltä siirtoväki oli saamistaan tiloistaan. Tämän puheenvuoronannon voisi toteuttaa joko haastatteluin, osan siirtoväkeen kuuluvista henkilöistä vielä ollessa elossa, tai sitten yksityisen kirjeenvaihdon tai päiväkirjojen tutkimisen kautta.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet:

Kiuruveden kunnanarkisto, KKA:

-Siirtoväenkortisto A-Ä.

-Sosiaalilautakunta iii:1b, siirtoväki:

HB:4 merkintäkirjat ja luettelot 1940–1948.

HB:5 pöytäkirjat 1941–1948.

HB: 6-7 lähetettyjen asiakirjojen konseptit ja tositteet 1945-1949.

HB: 13-14 saapuneet asiakirjat 1948.

HB:15 saapuneet asiakirjat 1949–1952.

Hämeenlinnan maakunta-arkisto:

Maa- ja metsätalousministeriön asutusasianosaston arkisto:

-asutustilarekisteri, MHL ja maankäyttölaki (1778–1993), Kiuruvesi.

Joensuun maakunta-arkisto, JOMA:

Kuopion maanviljelysseuran asutustoiminnan johtajan arkisto(KMA):

-Haf:1; 5; 16; 31, Maanhankintalain mukaan myytyjen tilojen myyntiasiakirjat (1949-1953).

Virallisjulkaisut:

Suomen asetuskokoelma 1945/396.

Suomen Tilastollinen Vuosikirja (STV)

STV 1950 XXXB C:1

Suomen Virallinen Tilasto (SVT)

SVT 1950, VI, C102

Painamattomat tutkimukset:

Flytkman, Elina. ”Kotona minä tulin toimeen omillani”: karjalaisen siirtoväen huolto Jyväskylän maalaiskunnassa. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2005.

Hassinen, Pentti. Pohjois-Karjalan siirtoväen huolto 1939–1948. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 1972.

Heikkilä, Hannu. ”Hänen ammatiloil ei juuri helpo lä elä”. Evakkouden, siirtokarjalaisuuden ja asutustilallisuuden määrittämä Mureen sisarusperheen elämäntapa Lapinlahden Alapitkällä 1944 -1974. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2015.

Huovila, Merja. Viipurilaistunut Lahti. Siirtoväen asettautuminen 1950-luvulle tultaessa. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto. Lahti: Lahden kaupunginmuseo, 1996.

Kananen H. Ortodoksina luterilaisten keskellä: siirtokarjalaisen ortodoksiväestön sopeutuminen Kiuruvedelle. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2002.

Kaunistmaa, Seija. Karjalaisen siirtoväen virallinen huolto Vaasan läänissä vuosina 1939-1949. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 1990.

Kulha Keijo. Asutustoiminta Keski-Suomessa 1945—1960 vuoden 1945 maanhankintalain nojalla. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 1962.

Laitala, Anssi. Suistamolta Pohjois-Savoon. Sotapoliisi ja ilmansuojelujoukot kuntaa evakuoimassa- Suistamon kunnan evakuoinnit ja väestönsiirrot viime sotien aikana. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, 2006.

Liesmäki, Eija. Sopeutumisen satoa. Hiitolaissiirtoväen maanviljelys ja karjanhoito sodanjälkeisessä Ulvilassa. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2002.

Liukko-Sipi, Marko. Kannakselta Satakuntaan: Tyrvään ja Vammalan kauppalan siirtokarjalaiset 1944-1960. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 1999.

Palomäki, Antti. Uudisraivausta asutuskeskukseen: siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen Lahden kaupunkiin vuoden 1945 maanhankintalain nojalla. Pro gradu tutkielma: Tampereen yliopisto, historian tieteen laitos. Lahti, Lahden kaupunginmuseo, 1997.

Vuorinen, Päivi. "Ka Imbalahelt ollaa" - impilahtelaisen siirtoväen sijoittuminen ja sopeutuminen Suonenjoelle. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 1994.

Tutkimuskirjallisuus:

Ahponen, Pirkkoliisa & Järvelä, Marja. Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Porvoo: WSOY, 1983.

Alapuro, Risto. Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933. Hanki ja Jää Oyj, 1995.

Alestalo, Matti. "Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen." Teoksessa: Suomalaiset: yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Toim. Alapuro, Risto. WSOY, 1980.

Anttila & Väisänen. "Tilojen ja alueiden kuntoonpano." Teoksessa: Rakentamisen aika: asutus ja maanhankinta: maanhankintalain 40-vuotis juhlaulkaisu. Toim. Naskila, Marja. Hki, Kirjayhtymä, 1984.

Burke, Peter. History and social theory. Cambridge: Polity cop, 1992.

Elomaa, Hanna. "Mikrohistoria johtolankojen jäljillä." Teoksessa: Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen. Toim. Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit. Tietolipas 175. Helsinki: SKS, 2001.

Eskola, Jari & Suoranta, Juho. Johdatus Laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino, 1998.

Flink, Toivo. Kotiin Karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944–1955. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kansallisarkisto, Helsinki, 2010.

Ginzburg, Carlo. Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Suomentanut Vuola, Aulikki. Helsinki: Gaudeamus, 1996.

Granberg, Leo. "Tuotannon kasvun vuosikymmenet." Teoksessa: Suomen maatalouden historia osa 3: Suurten muutosten aika: Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Toim. Markkola, Pirjo. Helsinki, Suomen kirjallisuuden seura, 2004.

Haapala, Pertti. Sosiaalhistoria: Johdatus tutkimukseen. Hki, Suomen historiallinen seura, 1989.

Haapala, Pertti. "Väki vähenee – Maatalousyhteiskunnan hidas häviö 1950 – 2000." Teoksessa: Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Toim. Markkola, Pirjo. Helsinki: SKS, 2004.

Haikari, Janne. "Kun sota loppuu mutta velvoitteet jatkuvat." Suomen jälleenrakentaminen Kotiliesi-lehdessä 1940–1941. Teoksessa: Kun sota on ohi: sodasta selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Toim. Karonen, Petri & Tarjamo Kerttu. Helsinki, suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006.

Heikkinen, Antero. Ihminen historian rakenteissa: mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Helsinki, yliopistopaino, 1993.

Hietanen, Silvo. Siirtoväen pika-asutuslaki 1940: asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano. Hki: Suomen historiallinen seura, 1982.

Hietanen, Silvo. ”Silta kuilun yli.” Teoksessa: Kansakunta sodassa: 3, Kuilun yli. Toim. Hietanen, Silvo & Vehviläinen, Olli. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1992.

Holmila, Antero & Mikkonen, Simo. Suomi sodan jälkeen: pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944-1949. Jyväskylä. Atena, 2015.

Huovinen Leo. Kiuruvesi 1873–1980. Kiuruveden kunta, 1988.

Häggman, Kai. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historiallisen laitoksen julkaisuja. Helsinki, Helsingin yliopisto, 1996.

Hänninen, Tauno. ”Asutusviranomaisen puheenvuoro”. Teoksessa: Jokipii M. Tutkielmia sodanjälkeisestä asutustoiminnasta Suomessa: Jyväskylän yliopistossa marraskuussa 1987 pidetyn tutkijaseminaarin esitelmät. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1988.

Hyrkkänen, Markku. Aatehistorian mieli. Tampere. Vastapaino, 2002.

Jokinen, Marita. Karjalaisen siirtoväen korvauskysymys. Hki: Suomi toisessa maailmansodassa projekti, 1982.

Jyrkilä, Faina. Siirtoväen sopeutuminen lämpimillä ja kylmillä tiloilla. Jyväskylän yliopisto, 1979.

Kalela, Jorma. Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Helsinki. Valtion painatuskeskus, 1989.

Kalkkinen, Aune & Suistamon perinnesseura. Hyvästi Suistamo: muistojen kylästä evakkotielle. Suistamon perinnesseura, 1995.

Kallioniemi, Jouni. Elämää sodanjälkeisessä Suomessa. Turku: Vähäheikki Oy, 2009.

Kananen H. Kontrolloitu sopeutuminen: ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946–1954). Jyväskylä studies in humanities 144. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2010.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka. Suomi muuttuu: näkökulmia elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutokseen. WSOY, 1990.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka. Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka: aineistoa suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. WSOY, 1984.

Karonen, Petri. ”Johdanto – Kun rauha tuo omat ongelmansa.” Teoksessa: Kun sota on ohi: sodasta selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Toim. Karonen, Petri & Tarjamo Kerttu. Helsinki, suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006.

Kekkonen, Urho. Siirtoväki ja sen huolto: opaskirjanen siirtoväen huoltoviranomaisia ja siirtoväkeä varten 2. Karjalan Liitto, 1941.

Kenola, Ilmari; Lallukka, Tauno; Rönkkönen, Siilas. Tännehän myö jäätti. Siirtoväen asutustilojen historiaa Sulkavalla. Sulkavan Karjalanseura, 2005.

Kivimäki, Ville & Karonen, Petri. Continued Violence and Troublesome Pasts. Post-war Europe between the Victors after the Second World War. Helsinki, Finnish Literature Society, 2017.

Kohvakka, Kirsi. ”Vuoden 1945 mhl:n vaikutus Pihtiputaan Muurasjärven kylään, 1988”. Teoksessa: Tutkielmia sodanjälkeisestä asutustoiminnasta Suomessa: Jyväskylän yliopistossa marraskuussa 1987 pidetyn tutkijaseminaarin esitelmät. Toim. Jokipii, M. Jyväskylän yliopisto, 1988.

Kokko, Marja. ”Henkilötietojen suoja-aika esimerkkinä historiantutkimuksen tutkimuseettisistä kysymyksistä.” Teoksessa: Historiantutkimuksen etiikka. Toim. Lidman, Koskivirta & Eilola. Helsinki. Gaudeamus, 2017.

Kuikka, Niilo. Evakkojen elämää. Siirtoväen ja paikkakuntalaisten muistoja ja kokemuksia Lapinlahdella vuodesta 1944 alkaen. Lapinlahden Karjalaiset ry, 1999.

Kulha Keijo. Karjalaiset Kanta-Suomeen: Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944–1948. Jyväskylä. Gummerus, 1969.

Kupiainen, Heikki. Asutustoiminnan juuret. Teoksessa: Rintamalta raiviolle: sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Laitinen, E. Jyväskylä, Atena, 1995.

Kupiainen, Heikki. Savotta-Suomen synty, kukoistus ja hajoaminen: talonpoikaisen maanomistuksen muutos ja elinkeinot Savossa ja Pohjois-Karjalassa 1850—2000. Joensuun yliopisto, 2007.

Kushner, Tony & Knox, Katharine. Refugees in an Age of Genocide. Global, National and Local Perspectives during the Twentieth Century. London: Frank Cass, 2001.

Kähönen, Urho. ”Sota-ajan jälkeisen asutustoiminnan lähtökohdat.” Teoksessa: Rakentamisen aika: asutus ja maanhankinta: maanhankintalain 40-vuotis juhlaulkaisu. Toim. Naskila, Marja. Hki, Kirjayhtymä, 1984.

Lamberg, Marko. Tila historiassa. Historiallinen aikakausikirja 108; 1, 2. artikkeli. Helsinki, Suomen historiallinen seura, 2010.

Laitinen Erkki. Tuloksia ja näkökulmia sodanjälkeisen asutustoiminnan tutkimuksesta: Jyväskylän yliopistossa toukokuussa 1991 pidetyn tutkijaseminaarin esitelmät. Jyväskylä. Jyväskylän Yliopisto, 1991.

Laitinen, Erkki. ”Vuoden 1945 maanhankintalaki.” Teoksessa: Rintamalta raiviolle: sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Laitinen, E. Jyväskylä, Atena, 1995.

Laukkanen Aulis. Kylien savut. Kotiseutuhistoria. Kiuruvesi, 1988.

Malinen, Antti. Perheet ahtaalla: asuntopula ja siihen sopeutuminen toisen maailmansodan jälkeisessä Helsingissä 1944—1948. Helsinki. Väestöliitto, 2014.

Markkola, Pirjo. Työläiskodin synty: tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1994.

Markkola, Pirjo. ”Marginaali historian keskipisteessä.” Teoksessa: Kuokkavieraiden pidot. Toim. Peltola, Jarmo & Markkola, Pirjo. Tampere: Vastapaino, 1996.

Nevalainen, Pekka. Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Keuruu, 1990.

Nummela, Ilkka. Inter arma silent revisores rationum. Toisen maailmansodan aiheuttama taloudellinen raskaus Suomessa vuosina 1939—1952. Jyväskylän yliopisto, 1993.

Ollila, Anne. ”Yksilö ja yhteisö: kiista kontekstualisoimisesta.” Teoksessa: Kulttuurihistoriallinen katse. Toim. Heli Rantala & Sakari Ollitervo. Cultural history – kulttuurihistoria 8. Turku, Finland, 2014.

Palomäki, Antti. Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen: siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asutokysymyksen järjestäminen kaupungeissa 1940—1960 ja sen käänntekevä vaikutus asuntopoliittikkaan ja kaupunkirakentamiseen. Tampere University Press, 2011.

Paukkunen, Leo. Siirtokarjalaisten sijoittuminen vuonna 1994: aineksia tulevaisuuden visioon vuosilta 1940—1996. Jyväskylän yliopisto: Kampus kirja, 1997.

Peltonen, Matti. Mikrohistoriasta. Tammer-Paino Oy, Tampere, 1999.

Pulma, Panu; Turpeinen, Oiva. Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun Keskusliitto, 1987.

Pulma, Panu. ”Sodan Puristuksessa.” Teoksessa: Suomen romanien historia. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2012.

Rajamo, Mikael; Nenonen, Väinö. Suistamo. Muistelmia ja kuvia kotiseudustamme. Suistamon pitäjäseura, 1955.

Raninen-Siiskonen, Tarja. Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta. Suomalaisen kirjallisuuden Seuran julkaisuja 766. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala 1999.

Renvall, Pentti. Nykyajan historiantutkimus. WSOY, 1983.

Roiko-Jokela, Heikki. ”Asutustoiminnalla sodasta arkeen”. Teoksessa: Suomen maatalouden historia osa 3: Suurten muutosten aika: Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Toim. Markkola, P. Helsinki, Suomen kirjallisuuden seura, 2004.

Ruokola-Parkkonen, Mervi. Karjalan kunnailta Keski-Suomeen: kertomuksia evakkotaipaleelta. Joutsan Karjalaseura, 2010.

Saarelainen, Asko. ”Raiviolta rakennemuutokseen – Egyptinkorven asutusalue sodanjälkeisen yhteiskunnan muutoksessa.” Teoksessa: Jokipii M. Tutkielmia sodanjälkeisestä asutustoiminnasta Suomessa: Jyväskylän yliopistossa marraskuussa 1987 pidetyn tutkijaseminaarin esitelmät. [Jyväskylä], Jyväskylän yliopisto, 1988.

Sallinen-Gimp, Pirjo. Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen = Cultural identity and cultural clash: the resettled Karelians in Finland. Suomen muinaismuistoyhdistys, 1994.

Sorvali, Pentti. Siirtoväen huolto: opaskirjanen siirtoväen huoltoviranomaisia varten. Sisäasiainministeriön siirtoväenasiain osasto, 1945.

Tervo, Miika. ”Kiertolaisia, silmätikkuja ja rajojen ylittäjiä: 1800-luvun lopulta toiseen maailmansotaan.” Teoksessa: Suomen romanien historia. Toim. Panu Pulma. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2012.

Tervo, Miika. ”Romanit ja suuri muutos. Teoksessa: Suomen romanien historia.” Toim. Panu Pulma. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2012.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2018.

Uljas, Päivi. Hyvinvointivaltion läpimurto. Helsinki. Helsingin yliopisto, 2012.

Urponen, Kyösti. ”Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon.” Teoksessa: Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Toim. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 1994.

Vainio-Korhonen, Kirsi. ”Vastuullinen historia.” Teoksessa: Historiantutkimuksen etiikka. Toim. Lidman, Koskivirta & Eilola. Helsinki. Gaudeamus 2017.

Valli, Raine. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä, PS-kustannus, 2015.

Vattula, Kaarina. Suomen taloushistoria: 3, historiallinen tilasto. Helsinki, Tammi, 1983.

Vennamo, Veikko. ”Sotien aiheuttaman omien kotien hankinnan ja jälleenrakennustyön organisaatio.” Teoksessa: Rakentamisen aika: asutus ja maanhankinta: maanhankintalain 40-vuotis juhlaulkaisu. Toim. Naskila, Marja. Hki, Kirjayhtymä, 1984.

Virolainen, Johannes. ”Siirtoväen asuttaminen sodan jälkeisinä vuosina.” Teoksessa: Rakentamisen aika: asutus ja maanhankinta: maanhankintalain 40-vuotis juhla-julkaisu. Toim. Naskila, Marja. Hki, Kirjayhtymä, 1984.

Virtanen, Pekka. Kunnailta salomaille: metsät asutustilallisten elämässä. Metsäkustannus, 2008.

Väisänen, P. O. ”Maan hankkiminen ja asuttaminen.” Teoksessa: Rakentamisen aika: asutus ja maanhankinta: maanhankintalain 40-vuotis juhla-julkaisu. Toim. Naskila, Marja. Hki, Kirjayhtymä, 1984.

Waris, Heikki. Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta. Otava, 1952.

Winberg, Lauri; Heinonen, Leena. Kiuruvesi: kyliä ja asukkaita. Kiuruveden sanomalehti, 2004.

Internetlähteet:

<http://www.suistamo.net/> viitattu 7.4.2016

<http://www.kiuruvedenkotiseutyhdistys.fi/kirkonkylanhistoria/historia/6-kukkomaki/>
viitattu 21.4.2016

https://www.stat.fi/static/media/uploads/rahanarvonkerroin_1860-2017.xlsx viitattu 23.11.2018

LIITTEET

LIITE 1. Vuoden 1945 maanhankintalain mukainen sijoitussuunnitelma (Raninen-Siiskonen 1999, 16.)

LIITE 2. Maanhankintalain (1945) seurauksena syntyneet tilat Kiuruvedellä

